

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická

PROBLEMATIKA SANKCIONOVÁNÍ DELIKVENTNÍ MLÁDEŽE

rigorózní práce

Dana Hlubučková

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická
Katedra trestního práva
Trestní právo

PROBLEMATIKA SANKCIONOVÁNÍ DELIKVENTNÍ MLÁDEŽE

rigorózní práce

Dana Hlubučková

Čestné prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, únor, 2019

Mgr. Dana Hlubučková

.....

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu mé rigorózní práce JUDr. Petru Kybicovi, PhD. a JUDr. Růženě Mašatové za vedení a poskytnutí cenných informací a připomínek ke zpracování rigorózní práce.

Obsah

Úvod.....	8
1 Vývoj, základní modely a současné trendy trestání delikventní mládeže.....	11
1.1 Základní modely zacházení s delikventní mládeží.....	17
1.2 Právní úprava trestání mladistvých ve znění zákona z roku 1931	24
1.3 Právní úprava trestání mladistvých ve znění zákona z roku 1950	28
1.4 Právní úprava trestání mladistvých ve znění zákona z roku 1961	31
1.5 Právní úprava trestání mladistvých po roce 1990	38
1.6 Význam zákona č. 218/2003 Sb., a jeho vztah k dalším právním normám	40
1.7 Základní pojmy a zásady.....	43
2 Mezinárodní dokumenty v oblasti sankcionování delikventní mládeže	53
3 Sankcionování mladistvých za protiprávní jednání	61
3.1 Výchovní opatření	63
3.1.1 Dohled probačního úředníka	66
3.1.2 Probační program	68
3.1.3 Výchovní povinnosti	71
3.1.4 Výchovní omezení.....	72
3.1.5 Napomenutí s výstrahou.....	74
3.2 Ochranná opatření	76
3.2.1 Ochranná výchova.....	77
3.2.2 Ochranné léčení.....	80
3.2.3 Zabezpečovací detence.....	82
3.2.4 Zabraní věci nebo jiné majetkové hodnoty	84
3.3 Trestní opatření	85
3.3.1 Obecně prospěšné práce	88
3.3.2 Peněžité opatření	91
3.3.3 Peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu.....	92

3.3.4 Propadnutí věci.....	93
3.3.5 Zákaz činnosti	95
3.3.6 Vyhoštění	96
3.3.7 Domácí vězení.....	97
3.3.8 Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	98
3.3.9 Podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem	99
3.3.10 Odnětí svobody nepodmíněné.....	101
3.4 Odklony od standardního procesu v řízení ve věcech mladistvých	103
3.4.1 Podmíněné zastavení trestního stíhání	104
3.4.2 Narovnání.....	105
3.4.3 Odstoupení od trestního stíhání.....	106
4 Opatření ukládaná dětem mladším 15 let dle ZSM	108
5 Právní úprava trestní odpovědnosti mladistvých v Rakousku	112
5.1 Historický vývoj právní úpravy trestní odpovědnosti mladistvých v Rakousku	112
5.2 Současná právní úprava zákona o soudnictví ve věcech mládeže v Rakousku .	116
5.3 Trestně právní reakce ve spojitosti s mladistvými pachateli dle rJGG	119
5.3.1 Peněžitý trest (Geldstrafe).....	120
5.3.2 Domácí vězení.....	121
5.3.3 Trest odnětí svobody	123
5.3.4 Podmíněné prominutí trestu odnětí svobody.....	124
5.3.5 Částečně podmíněné prominutí trestu odnětí svobody	125
5.3.6 Předběžná opatření	125
5.4 Odklony.....	126
5.4.1 Upuštění od trestního stíhání.....	127
5.4.2 Odstoupení od trestního stíhání.....	128
5.4.3 Podmíněné odstoupení od stíhání pro drogovou trestnou činnost	128
5.4.4 Vyslovení viny bez uloženého trestu a pod pohrůžkou trestu.....	129

6 Komparace české a rakouské právní úpravy	131
7 Návrhy de lege ferenda	134
Závěr.....	139
Resumé	142
Seznam použité literatury.....	145

Úvod

Problematika sankcionování delikventní mládeže zůstává napříč historií tématem atraktivním a problémy týkající se současnosti, jsou tématem nejen odborné veřejnosti, ale i kriminologických výzkumů. Otázce trestání delikventní mládeže se věnuje odborná česká literatura zejména v reakci na přijetí zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní jednání a o soudnictví ve věcech mládeže. Bohaté diskuze pak dále přináší záležitost určení věkové hranice trestní odpovědnosti, a to v návaznosti na tehdejší projednání návrhu zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, který novelizoval zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon. Nemalou pozornost rovněž získaly přípravy zavedení elektronického monitorovacího systému pro trestní justici.

Hledání vhodných a účinných forem trestněprávních reakcí na trestní činnost mladistvých delikventů včetně specifikace pravidel a druhů konkrétních sankcí, jejich zakotvení v právním řádu a samotná aplikace stojí v otázce juvenilní delikvence v současné době v popředí, a to v měřítku národním i mezinárodním. Vnímání této problematiky veřejností je do značné míry ovlivněné mediální prezentací těch nejzávažnějších forem kriminálního jednání mládeže, když se právě tyto prolínají v aktuálních trestněpolitických přístupech, snahách o změny stávající právní úpravy a konečně v otázce sankční politiky uplatňované vůči delikventní mládeži.

S ohledem na shora uvedené historické aspekty je úvodní kapitola věnována historickým souvislostem včetně exkurzu do vývoje trestně politických přístupů k delikventní mládeži a charakterizování základních modelů zacházení s delikventní mládeží, neboť právě ty mají významný vliv na právní úpravu právních následků mladistvých a její následnou aplikační praxi.

Cíl práce je věnován seznámení se sankcemi ukládanými mladistvým v systému trestního práva, a to v souvislosti s významnými legislativními změnami, zejména v kontextu znění zákona o soudnictví ve věcech mládeže, trestního zákoníku a trestního řádu. Současně práce vychází ze statických údajů sankčních přístupů uplatňovaných vůči mladistvým pachatelům poskytnutých mi pro potřeby práce pracovníky a Probační a mediační služby a Okresním státním zastupitelstvím v Děčíně. Zaměřuje se na charakteristiku sankcí formálních, ukládaných soudem v

reakci na odsouzení mladistvého pachatele, tak i vybraným odklonům, tj. sankcím neformálním, které jsou představitelem alternativní možnosti řešení úpravy právních následků jednání mladistvých s absencí jejich odsouzení v průběhu trestního řízení. Práce neopomíjí kapitolu zabývající se problematikou trestání dětí, pro nedostatek věku trestně neodpovědných, které se dopustily činu jinak trestného.

Právní úprava trestního práva mládeže v Rakousku představuje další kapitolu práce, přičemž ta je rozvinuta v komparaci, tj. srovnání s právní úpravou problematiky trestání delikventní mládeže v České republice. Konečně závěr práce uzavírají návrhy de lege ferenda.

V práci převládá metoda monografická se zpracováním tuzemské a zahraniční literatury, dále metoda analytická a srovnávací. Práce vychází jak v průběhu studia, tak zejména pak advokátní koncipientké praxe nashromážděné domácí i zahraniční literatury, skript, učebnic, časopiseckých článků, monografií, sborníků, výzkumů a dostupných statistických údajů.

Rigorózní práce si neklade za cíl popis systému soudnictví nad mládeží v právní úpravě České republiky a Rakouska, ale naopak je vedena snahou představit vybrané právní úpravy s akcentem jejich problematiky v historickém vývoji, změnách v přístupu ke kriminalitě mládeže a konečně upozornit na sporné otázky v systému zacházení s mladistvými delikventy.

Vztah společnosti k mladistvým pachatelům, hledání vhodných prostředků za účelem efektivního řešení jejich trestní odpovědnosti a konečně i výběr zvolené sankce nemálo zasáhne a může mít zásadní vliv na budoucí život a případné pokračování v kriminálním chování mladistvého. Domnívám se, že právě i neadekvátnímu způsobu potrestání mladistvého delikventa lze přičíst opakování jeho kriminálního jednání, když však i naopak pouhé neformální projednání postačí k nápravě delikventního chování jako projevu dospívání. Rigorózní práci se proto prolíná i snaha nalézt odpověď na otázku, jakým způsobem by společnost měla efektivně reagovat na trestnou činnost spáchanou mladistvým a současně jakým nejvhodnějším způsobem přistupovat k řešení jejich trestní odpovědnosti.

Věřím, že zvolené téma Problematiku sankcionování delikventní mládeže vyčerpám, naplním definované cíle práce a zejména, byť ve skromné míře, obohatím nejen své poznání v oblasti soudnictví ve věcech mládeže.

1 Vývoj, základní modely a současné trendy trestání delikventní mládeže

„Každá společnost má zločince, jaké si zaslouží.“¹

Otázka sankcionování delikventní mládeže, prostředky trestního práva a zacházení s mladistvými delikventy není rozhodně pouhým jevem současnosti. „Až zhruba do druhé poloviny 19. století nebylo dětství a dospívání ve vztahu k trestněprávním důsledkům spáchaných deliktů chápáno jako zvláštní, časově ohraničené období nedospělosti.“² Projevem byla zejména absence speciálních trestněprávních úprav, které by se samotné mládeže přímo týkaly. Děti a mládež byly do té doby stavěny na stejnou úroveň jako dospělí pachatelé a stejně tak s nimi bylo i zacházeno.

V českých zemích po velmi dlouhou dobu neexistovala jednotná právní úprava, která by přímo upravovala trestání mladistvých, chyběl tak institut trestního práva nad mladistvými. Ačkoli v nejstarších dobách obecně platilo domácí právo obyčejové, samotná úprava se v jednotlivých obcích, kmenech a župách různila. Vlivem sílící církevní a knížecí moci se začalo vytvářet jednotné zemské a obyčejové právo, právo manské a dvorské, dále také práva městská, která se dělila do rodin městského práva, a práva vesnická.

Nedospělost, fáze lidského života ohraničená věkem, se ve středověkém právu posuzovala podle tělesné vyspělosti. Tato fáze nastávala u žen o něco dříve než u mužů a zjišťovala se zejména „ohledáním“ těla³ posuzované osoby. Až v 15. století, konkrétně na Moravě, se nedospělost neboli zletilost dosahovala nabytím určitého věku, avšak v závislosti na pohlaví a stavu dané osoby.

Ke způsobilosti k právním úkonům, tj. nést za své jednání právní následky, byla ve starém českém právu vyžadována řada předpokladů.

¹ LYNCH, Michael J.; GROVES, Byron W. *The New Primer in Radical Criminology: Critical Perspectives on Crime, Power and Identity*. 3. ed., Willow Tree Pr, 2000, s. 41

² ULVROVÁ, Pavla. Historický exkurz aneb Dětství a dospívání v trestněprávních normách. *Právo a rodina: rodina, manželství, děti a mládež, dědictví*. 2001, roč. 18, č. 6, s. 17

³ Poslední známé tělesné ohledání v českých zemích je doloženo k roku 1486 In: KAPRAS, Jan. *Poručenství nad sirotky v právu českém: se zřetelem k právům římskému, německému a v Rakousích platnému*. Praha: Bursík a Kohout, 1904. s. 16

Těmito byly:⁴

- **Osobní svoboda** – Jen osoby svobodné mohly nabývat statky a mohly vykonávat práva politická, tj. podílet se na výkonu politické moci.
- **Příčetnost** – nepřičetné osoby (zatím neexistoval institut zbavení právní způsobilosti pro nepřičetnost) nebyly způsobilé k právním úkonům, nebyly trestně odpovědné, popř. jejich trestní odpovědnost byla snížena.
- **Věk** – zjišťování data narození, resp. věku bylo v dané době velmi problematické - vyvinuly se zde různé hranice dospělosti podle společenského postavení. Dle *Knihy Tovačovské*⁵ byla hranice zletilosti u příslušníků stavu panského stanovena u mužů na 16 let a u dívek na 14 let. U rytířů mužů na 17 let a u dívek na 15 let. U poddaných se u mužů jednalo o věk 18 let a u dívek 16 let. „*Teprve od roku 1549 byla pro muže šlechtického stavu stanovena v Čechách obecná hranice dospělosti 20 let a pro měšťany 18 let, pro dívky pak 15 let.*“⁶
- **Zachovalost cti** – jednalo se o základní podmínku právní způsobilosti a její nedostatek znamenal ztrátu, popř. omezení svéprávnosti. Čest mohl příslušník feudální společnosti ztratit (nenabýt) *různými způsoby*.⁷

V první polovině 17. století dochází k procesu, kdy se přestávají používat obyčeje a soudní nálezy, které byly doposud praktikované a vystupuje již právo psané, dané panovníkem a jeho úředníky. „*Tento posun je důležitý, protože je posunem od konkrétní právní normy abstraktní, a tím k překonání neuzavřenosti právního řádu.*“⁸

Dne 10. května roku 1627 vydal český král a moravský markrabě Ferdinand II. Obnovené zřízení zemské – zemskou ústavu Čech a přesně o rok později vydal také zemskou ústavu Moravy. Účelem tohoto zřízení bylo přenést kontrolu nad

⁴ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003. s. 122

⁵ *Knihy Tovačovská je právní kniha upravující základní právní vztahy na Moravě v 15. století. Tuto knihu sepsal v letech 1481-1490 nejvyšší moravský zemský hejtman Ctibor Tovačovský z Cimburka.*

⁶ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003. s. 122-123

⁷ *Za osoby nečestné byly považovány osoby nemanželského původu. Sníženou čest měly osoby vykonávající povolání, která byla v očích feudální veřejnosti nečestná. Ještě v 16. století to byli kati, rasi, biřici, nevěstky atd. Čest ztráceli také odsouzcenci trestáni na pranýři, nebo potrestaní zmrzačením.*

⁸ KLABOUC, Jiří. *Osvícenské právní nauky v českých zemích*. 1. vyd. Praha: Česká akademie věd, 1958. s. 106

státem do rukou panovníka – Ferdinanda II., místo stavovství byl dále uzákoněn absolutismus.

V 18. století se tato tendence dále rozvíjela, bylo vydáno mnoho kodifikací hmotného i procesního práva. „*Takto se právo dostává ke své unifikaci a k vymýcení stavovského personalismu. Tato cesta také likviduje samostatné české právo.*“⁹

Až přijetím hrdelního řádu císaře Josefa I. v roce 1707 (*Constitutio criminalis Josephina*), který vycházel z hrdelního řádu císaře Karla V. z roku 1532 (...*Carolina*), se českým zemím dostalo kodifikace v oboru trestního práva. Nízký věk pachatele začal být chápán jako polehčující okolnost. U chlapců byl nízký věk ohraničen 18 lety a u dívek 15 lety věku. Citovaný zákoník sice úplnou beztrestnost nezaváděl, ale pro soudcovské uvážení poskytoval široký prostor. Zákoník platil jen pro české země, sjednotil postup řízení u všech soudů v zemích České koruny a zakotvil pravidla inkvizičního procesu pro případy, kdy řízení bylo zahajováno z úřední povinnosti. Tento pramen práva však nebyl výlučný, nebyly odstraněny starší právní normy obsažené v Obnoveném zřízení zemském a dále také v *Koldínově zákoníku*.¹⁰

Císařovna Marie Terezie byla další významnou osobností v problematice trestání obecně. Její hrdelní řád (...*Theresiana*) datovaný k roku 1768, byl prvním společným rakouským *hrdelním řádem*,¹¹ významný rovněž pro oblast soudnictví nad mládeží. Obsahoval velmi detailní úpravu „nedospělých“ pachatelů, kdy věk do 16 let byl chápán jako okolnost zmírňující trest. Současně byl poprvé pro účely trestní odpovědnosti kategorizován pachatel podle věku – trestně odpovědné nebyly děti do 7 let věku, sníženou trestní odpovědnost měli „nedospělci“ do 14 let věku a plná trestní odpovědnost vznikala dosažením 16 let věku mladistvého. Samotné dětství bylo chápáno jako období rozumové nedostatečnosti, které odůvodňuje mírnější potrestání, nebo dokonce vylučuje trestní odpovědnost.

I zde zůstávalo hlavní funkcí trestu odstrašení pachatele od páčání trestné činnosti či spáchat trestný čin. Nebyl zde respektován požadavek úměrnosti mezi

⁹ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přeprac. vyd. Praha: Leges, 2010. s. 184

¹⁰ V roce 1579 byl vydán tzv. *Koldínův zákoník* pod názvem „*Práva městská království českého.*“ V roce 1580 byl dále tento zákoník prohlášen za závazný pro soudní praxi. V platnosti zůstal v Čechách a na Moravě až do roku 1786.

¹¹ Do té doby platil na území Rakouska, Čech, Moravy a Slezska např. *malefiční řád Maxmiliána I. z roku 1499 (Tyrolsko)*, *řád soudní Maxmiliána I. z roku 1514, Ferdinanda I. z roku 1540 a trestní řád soudní Ferdinanda III. z roku 1656 (Dolní Rakousy)* aj. In: PRUŠÁK, Josef. *Rakouské právo trestní*. Praha: Všehrd, 1912. s. 11

mírou provinění (společenskou nebezpečností) a uloženým trestem, který měl svou *krutostí*¹² především odstrašovat veřejnost od trestné činnosti.

Nový směr ve vývoji trestního práva, ovlivněný zejména osvícenskou filozofií, nastoupil vydáním Všeobecného zákoníku o zločinech a trestech v roce 1787. Na jeho tvorbě se značnou mírou podílel Cesare Beccaria, jehož spis „O zločinech a trestech“ (*Dei delitti e delle pene*) měl na zákoník značný vliv. Je vhodné připomenout, že došlo k uplatnění zásady *nullum crimen sine lege* (žádný zločin bez zákona) a *nulla poena sine lege* (žádný trest bez zákona). Nedostatky v tomto trestním zákoně však tkvěly zejména v krutosti tělesných trestů.

Po smrti Josefa II. (1795) vychází po určitých úpravách v roce 1803 Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích, který ovlivnil trestní právo na našem území až do roku 1949 (zákoník z roku 1852 – viz níže, byl pouze jeho novelizací). Podobně jako v hrdelním řádu císaře Josefa I. setrval předpoklad trestného činu „*zlý úmysl pachatele a vylučuje jeho trestní odpovědnost při nepřičetnosti, ať již trvalé či přechodné nebo pro nedostatek věku (do 14 let – v tom se shoduje s Tereziánou)*“.¹³ Věková hranice stanovující polehčující okolnosti vzhledem k věku pachatele byla stanovena na 20 let. Trestání mladistvých pachatelů a právní úprava s tímto spojená zůstala roztržštěná, avšak vedla k postupnému vydělování problematiky trestání mladistvých z obecných předpisů trestního práva.

Počátkem 19. století se na našem území postupně rozvíjelo reformní úsilí zaměřené na práci s delikventní mládeží, a současně odlišný přístup k delikvenci mládeže při zohledňování nejen věkové kategorie mládeže, ale také příčin samotné delikvence. V souvislosti s tímto úsilím se začínalo rozvíjet speciální trestní právo a soudnictví ve věcech mládeže, které vycházelo z myšlenky *parens patriae*. Dle této mohl v první řadě rodič za selhání dítěte, v další fázi nastupoval na jeho místo stát. „*Cílem bylo vytvoření systému zacházení s delikventní, či delikvencí ohroženou*

¹²Za urážku boha slovy či skutkem se krutost zákoníku projevovala vytržením nebo uřezáním jazyka, popř. useknutím ruky a nakonec upálením. Za urážku Panny Marie či svatých byl pachatel na místo upálení „jen“ sťat. In: MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003. s. 197-198

¹³ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003. s. 200

mládeží v rámci samostatného soudního systému, který by respektoval specifika dětské a juvenilní delikvence.“¹⁴

Později, zhruba na přelomu 19. a 20. století začaly na našem území platit dvě odlišné právní normy trestního práva. Jednalo se o rakouský trestní zákon z roku 1852 (zákon č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích) a trestní řád z roku 1873. Zmíněný systém trestního práva byl platný na území Čech, Moravy a Slezska. Jednalo o základ rakouského a posléze i československého trestního práva, který např. nově kromě zločinů a přestupků charakterizoval také přečiny a likvidoval dále některé *feudální přežitky*.¹⁵

Zákon z roku 1852 dělil nově pachatele podle věku, a to:

- do 10 let – osoba absolutně trestně neodpovědná (byla zde vyloučena nejen trestnost, ale i přičetnost). Beztrestnost se zakládala na nezpůsobilosti delikt spáchat,
- do 14 let – pachatel byl označován jako nedospělý (zmenšená trestní odpovědnost),
- období mezi 14. a 20. rokem života – pachatel byl podle tohoto zákona označován jako mladistvý a byl mírněji trestán (nemohl mu být uložen trest smrti a trest doživotního žaláře).

Při výměře trestu měl být brán zřetel zejména na povahu trestného činu, věk pachatele (viz výše), povahu myslí pachatele, a to podle toho, jak mohl ovládat svoji vůli a chování. Při uložení trestu odnětí svobody byli děti a nedospělí umístěni od ostatních trestanců odděleně.

Na území Podkarpatské Rusi a Slovenska se lidé řídili uherskými trestními zákony z let 1908 a 1913. Jednalo se o novelizaci trestního zákona i trestního řádu z roku 1896, jež se jako první zmiňoval o podmíněném odsouzení a v roce 1913

¹⁴HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 1-2

¹⁵srov. *Trestní zákoník Constitutio Criminalis Theresiana, který obsahoval feudální přežitky např. v podobě samotné funkce trestu – msta za škodu na pachateli či teorie odstrašení. Dále také symbolický charakter trestu v podobě upalování, stětí, čtvrcení, zahrabávání za živa apod.*

vzniká *první zákon o soudech a mladistvých*.¹⁶ Vznik tohoto zákona představoval reakci zejména na zprávu k vládnímu návrhu nového trestního zákona z roku 1910, podle kterého „*ustanovení trestního zákona o zacházení s dětmi a mladistvými dle práva trestního tvoří jednu z nejzanedbatelnějších a nejškodlivějších částí zákona trestního*.“¹⁷

Až do roku 1913 nebylo trestní zákonodárství nad mládeží v českých zemích, stejně jako na Slovensku či Rakousku, upraveno zvláštním zákonem, a to i přes skutečnost, že tato právní úprava citelně chyběla. Předchůdcem zákona o soudech a mladistvých z roku 1913 se stal návrh zákona o trestání a trestní ochraně mladistvých z roku 1907 (předložen panské sněmovně ke schválení byl až o dva roky déle, v roce 1909). V návrhu byli mladiství ohraničeni věkem od 14 do 18 let a byli tzv. „pochybně přičetní“. Z toho důvodu musel soud v každém konkrétním případě zkoumat „duševní vyvinutost“ mladistvého v době spáchání činu. Dále také okolnost, zda mladistvý chápal význam svého jednání a své jednání ovládal. Poprvé v historii mělo trestání mladistvých probíhat rozdílně od trestání dospělých pachatelů „*a např. upuštění od trestu nebo uložení ochranné výchovy měly mít přednost před tresty. Návrh citovaného zákona nicméně nebyl nikdy schválen a proto zákon nevstoupil v platnost*.“¹⁸

Po rozpadu Rakouska-Uherska byly vypracovány další návrhy samostatného zákona nad mládeží (1922), jež následně vyústily v zákon č. 48/1931 Sb. z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží (dále jen „ZSNM“) s účinností od 1. 10. 1931.

¹⁶V roce 1913 byly zřízeny samotné soudy pro mládež při soudech prvního stupně a při některých soudech okresních. Rozhodoval tu soudce jmenovaný ministrem spravedlnosti na tři roky. U těžkých zločinů poté rozhodovaly zvláštní senáty. In: MÍŘICKÁ, August; SCHOLZ, Otto. *O trestním soudnictví nad mládeží*. Praha: Československý Kompas, 1932. s. 4

¹⁷ SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Právní postavení mladistvých*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. s. 9

¹⁸ ZEŽULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1997. s. 20-21

1.1 Základní modely zacházení s delikventní mládeží

Od počátku 19. století bylo stěžejním cílem vytvořit systém, který by účinně „pracoval“ s delikventní mládeží v rámci samostatného soudního uspořádání. V řadě států tak docházelo ke vzniku trestního práva ve věcech mladistvých, vč. soudnictví ve věcech mládeže. Zásadní rozdíl mezi trestáním dospělých pachatelů a pachatelů mladistvých byl v oblasti modifikovaných právních následků, což se odráželo zejména v sociálně-opatrovnickém modelu (Welfare Model), „který vycházel zejména z obecného trestně politického přístupu rehabilitační justice.“¹⁹

S výjimkou shora uvedeného sociálně-opatrovnického modelu je dále specifikován model justiční, stojící k modelu sociálně-opatrovnickému v opozitu, koncepce radikální non-intervence, model minimální intervence a model korporativistický. Zpřísněním trestního postihu mladistvých pachatelů se odráží v *get tough* přístupu či přístupu *just deserts*. Nejnovější trend tak představuje model restorativní (obnovující) justice.

Sociálně-opatrovnický model (Welfare Model)

Tzv. Welfare Model byl orientován nejen na blaho dítěte, ale také na jeho prospěch. Začal se utvářet v první polovině 19. století ve Velké Británii a v USA, a to v reakci na zásadní sociální změny v tehdejší společnosti související především s urbanizací a industrializací společnosti a s tím spjatou chudobou obyvatelstva. Tyto změny měly za následek odlišný styl rodinného života, kdy se děti a mladiství začali toulat po městských částech, což vedlo k jejich zahálčivému způsobu života. „*Delikvence dětí je výsledkem nepříznivých podmínek, ve kterých žijí, zejména společenských, ekonomických a fyzických znevýhodnění, včetně nedostatečné rodičovské péče.*“²⁰

V 19. století se rovněž utvořilo hnutí známých osobností s názvem „*child savers*“ (tzv. „spasitelé dětí“). Hnutí vytvářelo kontrolní mechanismus dětských delikvencí, v důsledku čehož vznikl v USA v roce 1825 první ústav pro delikventní mládež – *House of Refuge*²¹ a v roce 1899 v Chicagu první speciální soud pro

¹⁹ HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 2

²⁰ HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 2

²¹ Podobný systém vznikl také ve Velké Británii přijetím dvou zákonů, a to *Industrial Schools Act* z roku 1854 a *Reformatory Schools Act* z roku 1857, které umožnily vznik nápravných škol a nápravných ústavů. In: MATIAŠKO, Maroš. Modely systémů soudnictva pro mládež. *Trestněprávní revue*. 2011, č. 8, s. 232

mládež, založený na základě zákona z roku 1899 (*Illinois Juvenile Court Act*).²² Tento zákon byl ve své podstatě pokračováním reformních snah započatých na počátku 19. století.²³ Stát začínal přebírat péči za „mladé“ pachatele trestných činů, přičemž se současně prosazovala snaha o výchovu pachatelů, nikoli jejich primární trestání – koncepce „*parens patriae*“. Mládež byla chápána jako naivní a neklidná, od narození amorální, avšak předurčená k tomu, stát se bytostí dodržující zákon (Darwinova evoluční teorie). Jestliže budeme vycházet z této teorie, tak dítě nemůže být trestně odpovědné za své chování, „*neboť toto konání je normální a dočasné, protože je projevem jeho nevyspělosti.*“²⁴

Dle sociálně-opatrovnického modelu porušoval mladistvý trestní předpisy zejména z důvodů ekonomických, sociálních či psychických. Problém dítěte by měl být nejprve řádně analyzován a až poté mu měla být uložena taková opatření, která budou působit nejen léčebně, ale také výchovně a v neposlední řadě preventivně.

V rámci sociálně-opatrovnického modelu byly sankce ukládány mladistvým na dobu neurčitou, obvykle do doby naplnění jejich účelu. Proporcionální opatření se téměř nevyužívala, byla spíše ojedinělá. Preferována byla státem garantována kolektivní výchova vč. principu nejlepšího zájmu dítěte (srov. Rozsudek NS v USA ve věci *Ex Parte Course*). Jak bylo později zjištěno, neměly shora uvedené sankce, až na několik málo výjimek, *žádný znatelný efekt na recidivu*,²⁵ naopak se ukázaly být přímo *kontraproduktivní*.²⁶

Justiční model (Justice Model)

Z důvodu sílící kritiky sociálně-opatrovnického modelu ze strany společnosti, vč. jeho nedostatku v podobě výchovného působení na delikventní mládež a celkové efektivity, se začal vyvíjet zcela nový model, nazývaný justiční. K vytvoření justičního modelu přispěla nejen již zmiňovaná kritika společnosti, ale zejména zjištění, že nejsou v dostatečné míře respektována práva dítěte. Snaha o zlepšení

²² FOX, Sanford J. Juvenile justice reform: An historical perspective. *Stanford Law Review*. 1970, vol. 22, no. 6, s. 1187-1188

²³ KURLYCHEK, Megan C.; JOHNSON, Brian D. The Juvenile penalty: A comparison of juvenile and young adult sentencing outcomes in Criminal Court. *Criminology*. 2004, vol. 42, no. 2, s. 485-515

²⁴ SCOTT, S. Elizabeth; GRISSO, Thomas. The evolution of adolescence: A developmental perspective on juvenile justice reform. *The Journal of Criminal Law and Criminology*. 1997, vol. 88, no. 1, s. 138

²⁵ WEIJERS, Ido; DUFF, Anthony. *Punishing juveniles: principle and critique*. Oxford: Hart Publishing, 2002. 215 s. 76

²⁶ JUNGER-TAS, Josine. Will the juvenile justice system survive? *European journal on criminal policy and research*. 1994, vol. 2, no. 2, s. 78

situace vč. snahy o snížení sociálního napětí se následně projevila i v judikatuře Nejvyššího soudu v USA (srov. např. Kent vs. United States (1966), In re Gault (1967), In re Winship (1970) aj.).

Justiční model vycházel z principu retributivní (odplatné) justice. Tato se zaměřovala zejména na potrestání pachatele, nikoli na obnovení předchozích poměrů. Charakterizována byla následujícím způsobem:²⁷

- kriminalita je výsledkem volby a příležitostí, ostatní faktory k tomu mohou přispět, ale v závěru jde o výraz racionálního uvážení,
- s ohledem na výše uvedené může být dítě shledáno za takové jednání trestně odpovědné,
- jediné ospravedlnění pro trestní intervenci a uložení trestu je spáchání činu a prokázání této skutečnosti,
- trest je oprávněnou a opodstatněnou odpovědí na trestný čin jako výraz společenského odsouzení takového jednání a zároveň jako prostředek generální a speciální prevence do budoucna, trest má odstrašující účinek.

Subsidiarita a proporcionalita ukládaných sankcí představovaly další znaky justičního modelu. Lze konstatovat poměrnou rovnost mezi pachatelem dospělým a pachatelem mladistvým. Zásadním přínosem justičního modelu bylo respektování práv dítěte, opačným projevem byly nepřiměřené restriktivní zásahy vůči mladistvému, které dále vedly k těžší resocializaci mladistvého.

Nicméně ani justiční model nepřinesl očekávané výsledky – právo na obhájce bylo realizováno pouze zhruba v polovině případů, mladiství, kteří byli právně zastoupeni, dostávali přísnější tresty než ti bez právního zastoupení. Charakteristické pro justiční model byl velký nárůst uvězněných mladistvých nepáchajících závažnou kriminalitu či uvěznění trestně neodpovědných dětí v důsledku snižování věku trestní odpovědnosti, která začínala dříve, než tomu bylo např. u Welfare Modelu, např. v Anglii a Walesu v 10 letech, v Kanadě a Holandsku ve 12 letech atd.

²⁷ HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 3-4

Koncepce radikální non-intervence

V návaznosti na nedostatečné zajištění práv dětí v rámci soudnictví nad mládeží a pochybnosti o efektivnosti sankcí u sociálně-opatrovnického a justičního modelu byly vzneseny požadavky na reformu stávajícího stavu. Mezi požadavky patřily zejména dekriminlizace, deinstitucionalizace, diversion a due proces, které vycházely z teorie nálepkování. Podle této koncepce byla kriminalizace bagatelních forem kriminality (jako např. gamblerství, záškoláctví, užívání drog apod.) jak u mladistvých, tak u dospělých pachatelů zcela neefektivní. Za zastánce koncepce radikální non-intervence byl považován *Edwin Schur*²⁸, podle kterého by měl být tento přístup uplatňován u závažnějších forem kriminality.

Model minimální intervence

Dalším modelem, zakládajícím se shodně jako koncepce radikální non-intervence na dekriminlizaci, byl model minimální intervence. Model minimální intervence kladl důraz na dekriminlizaci, mimosoudní reakce, neformální přístupy k řešení delikvence využívající odklony.²⁹ Dále na snížení tzv. „*net widening*“ efektu, ke kterému docházelo zejména při ukládání alternativních trestů, a spočíval v nahrazování dosavadních alternativních trestů novými, když se však nejednalo o náhradu za nepodmíněný trest odnětí svobody. Zvyšovala se tímto efektivita alternativního sankcionování „*nebylo ovšem dosahováno základního cíle a funkce alternativních trestů, tj. nahrazování nepodmíněného trestu odnětí svobody.*“³⁰

Get tough přístup

Jedná se o přístup, který lze v posledních desetiletích sledovat zejména ve vyspělých zemích západní Evropy a Severní Ameriky až do současnosti a spočívá v tvrdém a nekompromisním přístupu ke kriminalitě páchané mládeží. Get tough přístup se mj. projevuje zpříšňováním trestního postihu mladistvých (zvýšování trestních sazeb odnětí svobody, tvrdý postih recidivy apod.). Zpříšňování bylo dáno názorem, že „*dospívající jedinci jsou myšlenkově schopni pouze méně závažných prohřešků a jestliže se dopustí závažného činu, značí to jejich zralost a mají být*

²⁸Americký sociolog a kriminolog, jehož pojem radikální non-intervence byl přínosem kritické kriminologie, jeho poselství bylo: „*nechte děti sama sobě.*“

²⁹DÜNKEL, Frieder. *Juvenile justice systems in Europe: current situation and reform developments.* vol. 1. Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg, 2010, s. 1519

³⁰ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě.* 1. vyd. Praha: Leges, 2011. s. 33-37

*souzení jako dospělí*³¹ Lze konstatovat, že jde o přístup, který je opakem koncepce radikální non-intervence nebo modelu minimální intervence, neboť se zde za velmi významný prostředek považuje odstrašující účinek a trestněprávní intervence, jež je o to účinnější, čím dříve byla použita. Dle get tough přístupu dochází nedostatečnou trestněprávní intervencí k masové a bagatelní kriminalitě mladistvých, „*ke zhoršování úrovně právního vědomí společnosti, což u delikventních jedinců vyvolá mírnější reakce na tyto činy, pocit beztrestnosti a převahy.*“³²

Cíl get tough přístupu je z obecného hlediska spatřován ve zrušení speciálního soudnictví pro mládež, snižování hranice trestní odpovědnosti a v případech závažné kriminality mladistvých v aplikaci trestního práva pro dospělé i v případech trestání mladistvých, popř. dětí.

Přístup just deserts

Zastánci tohoto přístupu prosazují zrušení systému soudnictví ve věcech mládeže, avšak na rozdíl od předešlého přístupu jsou opatrnější, pokud jde o odstrašující účinek trestu. Mladiství pachatelé by měli být trestáni podle závažnosti činu, kterého se dopustili, a taktéž by mělo být samozřejmostí vytvoření širokého rozpětí trestů odpovídající jejich závažnosti. Smyslem je vytvoření jednotného systému trestního práva vycházejícího ze současného soudnictví nad mládeží. V první řadě jde tedy o odpovídající potrestání pachatele (podle závažnosti spáchaného činu), snížení důrazu na odstrašení trestem a generální prevenci.

Neo-nápravný model (neo-correctionalist model)

Na přístup just deserts plynule navazuje neo-nápravný model, charakteristický svým důrazem na prevenci před pácháním trestné činnosti mladistvými. „*Vychází z myšlenky „law and order“, zdůrazňující odpovědnost pachatele a jeho rodičů (mladistvý pachatel je zde nositelem odpovědnosti a závazků z toho plynoucích ve vztahu k obětem a společnosti).*“³³ Kromě prevence neo-nápravný model zastává politiku nulové tolerance, snahu o snižování hranice trestní odpovědnosti, obecné zpříšňování trestů a spoluprací mezi subjekty zabývající se mladistvými, a také institucemi fungujícími v systému soudnictví nad mládeží.

³¹ ZIMRING, Franklin, E. *American youth violence*. New York: Oxford University Press, 1998, s. 121

³² HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 7-8

³³ HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 9

Jeho represivní tendence jsou vysvětlovány jak svým historickým vývojem, tak nárůstem kriminality mládeže či vyšší punitivitou ve společnosti. Pravidelně dochází k opakujícím se obdobím, kdy období tolerantnější vůči mládeži je střídáno obdobím represivnějším a opačně.

Korporativistický model

Korporativistický model začal vznikat v osmdesátých letech 20. století postupnou přeměnou z modelu justičního. Typický je mj. dle *Pratta*³⁴ vyšší mírou administrativní diskrece v souvislosti s uplatňováním odklonů, snížením role soudů při rozhodování, snížením autonomie rozhodování, striktně vymezenými podmínkami pro uplatňování jednotlivých sankcí či kladením důrazu na převýchovu pachatele.

Sledovat tendence v sankční politice, jež směřují k širšímu užití odklonů alternativních sankcí u méně nebezpečných pachatelů, zavádění dalších druhů alternativních trestů v právních úpravách jednotlivých států a postupné prosazování prvků restorativní justice, bylo možno i s ohledem na problematiku efektivitu justičního a sociálně-opatrovnického modelu. Smyslem restorativního modelu, jehož znaky jsou viditelné v naší současné právní úpravě, ale promítají se i do *evropských právních úprav*,³⁵ je např. aktivní zapojení oběti trestného činu do trestního řízení, zájem na potrestání pachatele ustupuje do pozadí.

K výše uvedeným modelům je vhodné doplnit, že se v daných zemích neobjevovaly v čisté podobě, nýbrž v kombinaci s prvky modelu jiného, který převažoval.

V souvislosti s českou právní normou upravující ukládání sankcí mladistvým – především zákonem č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (dále jen „ZSM“), jsou patrné prvky sociálně-opatrovnického modelu. Prvky modelu justičního jsou znatelné v samotném trestním řízení a prvky restorativní justice se objevují v podobě velmi širokého prostoru pro uplatňování odklonů.

³⁴ PRATT, John. Corporatism: The Third model of Juvenile Justice. *British Journal of Criminology*. 1989, vol. 29, no. 3, s. 241

³⁵ PRUIN, Ineke. *Die Heranwachsendenregelung im deutschen Jugendstrafrecht: jugendkriminologische, entwicklungspsychologische, jugendsoziologische und rechtsvergleichende Aspekte*. Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg, 2007. s. 91

Model restorativní justice

S ohledem na hledání a zavádění nových způsobů řízení se v trestním právu začal stále více prosazovat nový myšlenkový směr označovaný jako „restorativní justice“. Tento směr lze vyložit jako koncept zacházení s pachatelem trestných činů, který je zcela odlišný od retributivní justice a vychází z přesvědčení, že „*současná trestní spravedlnost nepředstavuje adekvátní reakci společnosti na kriminalitu.*“³⁶ Postupně se formoval od poloviny 80. let 20. století v USA, v českém trestním právu až od konce 90. let 20. století, kdy vycházel z dostupné literatury a praxe Rakouska, Německa a Kanady. Patrné v této době bylo zmírnění trestní represe, zavádění alternativních trestů a odklonů vč. pokusů o zakotvení speciálního práva mládeže. V důsledku tohoto zmírnění a z části také pádem komunistického režimu, začalo docházet k prudkému nárůstu kriminality, vč. kriminality mládeže, což mělo za následek zpřísnování trestní represe vůči mladistvým delikventům.

Model restorativní justice vychází z myšlenky rozporu mezi pachatelem trestného činu a jeho konkrétní obětí. Státu nepřisluší právo na hledání odškodnění za újmu způsobenou jednáním pachatele. Naplňování spravedlnosti se tak odvíjí od osob poškozených, jejich potřeb a je zaměřeno na obnovení stavu, který byl trestným činem narušen, na urovnání konfliktu mezi poškozeným a pachatelem a na morální či finanční satisfakci. Přístupy restorativní justice nutně nepředstavují alternativy k uvěznění, nýbrž mohou být využity i ve spojení či souběžně s trestem odnětí svobody. Jedná se o určitý soubor požadavků, metod a východisek, které charakterizují přístup k řešení problematiky zločinnosti, a to nejen delikventní mládeže ve společnosti.

Snaha přivést pachatele k převzetí odpovědnosti za svůj čin je dalším důležitým cílem restorativní justice, neboť trestní řízení jen velmi výjimečně vede k tomu, že pachatel pochopí následky svého jednání a dospěje k soucitu s obětí trestného činu. Samotné trestní řízení a možnost uvěznění se v pachateli odráží v jeho nepřátelském chování, všímá si pouze sebe sama a svých zájmů a upřímně projevená lítost vůči oběti je jen velmi sporadická.

Za hlavní cíle restorativní justice lze označit obnovení mezilidských a sociálních vztahů, které byly poškozeny protiprávním jednáním pachatele, zapojení do řešení příčin a důsledků poškozeného a pachatele, ale i jeho blízké sociální okolí,

³⁶ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vyd. Praha: Leges, 2011. s. 23

snahu o obnovení věci do původního stavu a snahu redukovat kriminalitu mládeže metodami pozitivního působení. V neposlední řadě motivuje pachatele trestného činu k vedení řádného života, snaží se efektivně řešit přetížení soudů a zlevnit soudní řízení.

Smysl restorativní justice je individuálně preventivní, tzn. výchovné působení na pachatele s následným resocializačním účinkem. „*Pachatel je nucen přijmout odpovědnost za svůj čin, uznat svou vinu a pochopit dopad svého nežádoucího protiprávního jednání. To se stává předpokladem, že v budoucnu nebude opakovat další trestnou činnost.*“³⁷

1.2 Právní úprava trestání mladistvých ve znění zákona z roku 1931

Československá republika přijala v roce 1931, konkrétně dne 11. března (s účinností od 1. října 1931), zákon č. 48/1931 z. a n., o soudnictví nad mládeží (ZSNM)³⁸ a zařadila se tak mezi nejpokrokovější státy, které kodifikovaly trestní právo mládeže. Již před samotným vznikem ZSNM, v roce 1918, se problematikou trestání mladistvých a skutečností, že citelně chybí právní předpis, který by upravoval trestání mladistvých pachatelů, zabývala *celá řada odborníků*.³⁹

Trestní právo mládeže z roku 1931 bylo založeno na moderní koncepci trestního zákonodárství s akcentem restorativní trestní politiky (viz model restorativní justice). Zásadním cílem zákona bylo zaměření se na příčiny páčání trestné činnosti mladistvých, zajištění jejich řádné výchovy a snahu o nápravu mladého delikventa (nikoli pouhé potrestání pachatele jako odplata za trestný čin). „*Z důvodu nedokončeného vývoje pachatele a specifických příčin vedoucích ke spáchání zločinnosti měly být trestné činy mladistvých posuzovány odlišně od trestných činů dospělých.*“⁴⁰

³⁷ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vyd. Praha: Leges, 2011. s. 24-25

³⁸ Tento zákon byl prováděn vládním nařízením č. 195/1931 Sb. z. a n. a účinný byl od 1. 10. 1931. Pouze s jedinou novelizací z roku 1935 byl platný až do roku 1950. Následně byl nově přijatým Trestním zákonem, z. č. 86/1950 Sb., zrušen.

³⁹ např. prof. Jaroslav Kallab, Dr. August Mířička a Dr. Albert Milota. *Právě tito odborníci se zasadili o podobu ZSNM.*

⁴⁰ MÍŘIČKA, August; SCHOLZ, Otto. *O trestním soudnictví nad mládeží*. Praha: Československý Kompas, 1932. s. 3-5

ZSNM byl rozdělen do tří hlav (celkem 72 paragrafů), kdy hlavu první tvořila hmotně-právní část, trestní řízení proti mladistvým upravovala hlava druhá (procesní část), závěrečná ustanovení, vč. úpravy dalších *institutů zákona*⁴¹, byla upravena v hlavě třetí (správní část). „*Celým zákonem pronikala moderní zásada: Mladistvé přestupníky nikoliv trestat pro trest a odplatu, nýbrž najít pro ně cestu k nápravě, k převýchově, aby se jí připravili k řádnému občanskému životu.*“⁴²

Od stávajících soudů (okresních a krajských) byly odděleny soudy poručenské, které současně vykonávaly funkce soudu opatrovnického. Specifikované dělení zabraňovalo jednak problémům vzniklých z možné dvojkolejnosti soudnictví a „*umožňovalo, aby soud např. mohl rozhodovat i o sourozenci mladistvého pachatele, kterému by jinak hrozilo zpuštění z důvodu vlivu pachatele.*“⁴³ Nejen, že byl u soudu okresního ustanoven soudce věnující se výhradně mládeži a u soudu krajského senát tvořen dvěma soudci pro mládež, kteří se věnovali téže skupině (u státních zástupců to bylo obdobně), ale v doporučení k ZSNM bylo rovněž uvedeno, aby se soudci nad mládeží stali ti nejlepší z nejlepších soudců obojího práva, k čemuž bylo vyžadováno nejen právnické, ale také pedagogické vzdělání.

Zákon o soudnictví nad mládeží rozděloval mládež na dvě kategorie, a to na osoby nedospělé a osoby mladistvé.

Za nedospělé (§ 1 odst. 1 ZSNM) byly označovány osoby, které v době spáchání trestného činu nedovršily 14. rok věku. Tyto nebyly za trestný čin trestně odpovědné. V případě, že se dopustily takového jednání, bylo jim poručenským soudem uloženo z pravidla výchovné či léčebné opatření, případně byly umístěny do jiné rodiny, léčebného či jiného ústavu. Poručenský soud mohl nad nedospělým nařídít ochrannou výchovu nebo ochranný dozor (§ 1 odst. 2 ZSNM). Vyjma uvedeného mohl udělit osobám, které měly takovou osobu v péči, napomenutí (§ 1 odst. 4 ZSNM). V případě, že nedospělý, který dovršil dvanáctého roku, avšak nedovršil roku čtrnáctého, spáchal čin, za který by dospělému pachateli hrozilo doživotí nebo trest smrti, byla mu obligatorně uložena ochranná výchova v léčebném či výchovném ústavě (§ 12 a násl. ZSNM – srov. § 93 odst. 2 ZSM).

⁴¹např. *poručenský soud a jeho věcná příslušnost, způsob trestání pachatele, způsob výslechu mladistvých a nedospělých pachatelů apod.*

⁴² STEJSKAL, Cyril. *Rozvoj péče o mládež v Čechách do okupace*. Plzeň: Krajský pedagogický ústav, 1969. s. 44

⁴³ SCHELLE, Karel; NEDOROST, Libor a kol. *Státní zastupitelství, historie a současnost a perspektivy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. s. 47

Za mladistvé byly dle ustanovení § 2 odst. 1 ZSNM považovány osoby, které dovršily 14. rok věku, ale nedovršily 18. rok věku. Věková hranice trestní odpovědnosti byla tak stanovena na čtrnáctý rok věku, jednalo se o věk považovaný v dané době za mezník ve vývoji mladistvého, neboť jedinec v tomto věku měl již dán „školní výchovou dostatečný mravní a intelektuální základ, aby byl schopen pochopit význam svého jednání a mohl čelit přiměřeným následkům.“⁴⁴ Dle ustanovení § 2 odst. 2 ZSNM není jednání mladistvého trestné také v případě, nemohl-li pro značnou zaostalost v době činu rozpoznat jeho bezprávnost nebo řídit své jednání podle správného rozpoznání. Mladistvý, který sice v době spáchání činu dovršil 14. rok věku, avšak byla u něj prokázána *značná zaostalost*,⁴⁵ pro kterou nemohl rozpoznat bezprávnost nebo řídit své jednání podle správného rozpoznání, byl beztrestný, soud tak k jednotlivým případům přistupoval individuálně. Spáchal-li mladistvý takový čin a byl zproštěn obvinění, mohl opatrovnický soudce uložit léčebné či ochranné opatření.

Trestný čin spáchaný mladistvým se podle tohoto zákona nazýval provinění (§ 3 odst. 1 ZSNM – srov. § 6 odst. 1 ZSM).

Zákon o soudnictví nad mládeží taxativně vymezoval podmínky v možnosti soudu upuštění od potrestání (§ 6 odst. 1 ZSNM). Jednalo se případy, kdy šlo o čin menšího významu, jehož se mladistvý dopustil z nerozvážnosti nebo pod vlivem jiné osoby či sveden hospodářskou tísní, dopustil-li se činu z omluvitelné neznalosti právních předpisů (neplatila zde zásada „neznalost zákona neomlouvá“), či pokud mu bylo možno uložit pouze neplatný trest na „penězích nebo na svobodě.“

Velmi široce byly rozšířeny možnosti pro uložení podmíněného odsouzení, a to tak, že za činy, za které ZSNM připouštěl dospělého pachatele odsoudit na doživotí nebo k trestu smrti, bylo možné mladistvému pachateli uložit maximálně jen trest zavření, a to bez jakéhokoliv zostření, s trestní sazbou od 1 do 10 let, u starších 16 let od 2 do 15 let zavření.

⁴⁴ MÍŘIČKA, August; SCHOLZ, Otto. *O trestním soudnictví nad mládeží*. Praha: Československý Kompas, 1932. s. 14

⁴⁵*Dle důvodové zprávy k ZSNM se zaostalým mladistvým rozuměl takový mladistvý, který „nedosáhl takového stupně vývoje po stránce intelektuální nebo po stránce mravní, jaké zpravidla dosahují jeho normální vrstevníci.“* In: MÍŘIČKA, August; SCHOLZ, Otto. *O trestním soudnictví nad mládeží*. Praha: Československý Kompas, 1932. s. 12

ZSNM ve prospěch mladistvého upravoval tři stupně ochranných opatření. Jednalo se o ochranné léčení, které bylo děleno na ochranný dozor a ochrannou výchovu rodinnou či ústavní (§ 11 a 12 ZSNM). Citovaná ochranná opatření trvala, vyžadoval-li to účel zákona, nejdéle však do 21. roku věku mladistvého (srov. § 22 odst. 2 ZSM).

Výkon trestu zavření (do šesti měsíců), uvedený v ustanovení § 13 a násl. ZSNM, se vykonával v soudních věznicích (ministr spravedlnosti však mohl povolit výkon tohoto trestu ve výchovně). Výkon trestu zavření delší než šest měsíců se vykonával v *polepšovně*.⁴⁶ Se souhlasem ústavního lékaře a vyžadoval-li to prospěch vězně či spoluvězňů, mohl být trest vykonán částečně, nebo v samovazbě (§ 14 odst. 3 ZSNM).

Během výkonu trestu jak ve věznicích, tak v polepšovnách bylo nutné dbát o to, aby byli vězni zaměstnání s ohledem na jejich budoucí povolání, a aby bylo pečováno o jejich *výchovu tělesnou i duševní*⁴⁷ (§ 14 odst. 1 ZSNM).

Před propuštěním vězně byla, dle výsledku výkonu trestu, jednak povinnost rozhodnout, má-li být vězeň umístěn pod ochranný dozor či ochrannou výchovu (§ 23 odst. 1 ZSNM), a dále také povinnost polepšovny včas podniknout potřebné kroky, aby byl propuštěný na svobodě řádně umístěn, a to za pomoci některého sdružení či zařízení pro ochrannou péči o mládež. Propuštění však mohlo být z výše uvedených důvodů odloženo nejdéle o čtrnáct dnů (§ 22 odst. 1, 2 ZSNM).

Ačkoli byl zákon č. 48/1931 z. a n., o soudnictví nad mládeží, ve své době pokládán za velmi zdařilý, platil na území Československa pouze do roku 1939, tj. do doby, kdy došlo Výnosem vůdce a říšského kancléře ze dne 16. 3. 1939 k vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava, a s tím souvisejícího rozdělení obyvatelstva žijícího na území Protektorátu do skupin s odlišným právním režimem. Německé předpisy podléhající německé soudní pravomoci se vztahovaly na osoby, které se staly říšskými občany. Na mladistvé občany s říšskou příslušností se tak vztahoval zákon o soudnictví nad mládeží z roku 1923 (*Jugendgerichtsgesetz*), později (v roce

⁴⁶ např. *Státní polepšovna Komenského ústavu v Košicích, Zemská vychovatelna v Králíkách na Moravě, Zemská vychovatelna v Opatovicích nad Labem, aj.* In: KÝR, Aleš. *Trestání mladých pachatelů v minulosti. Historická penologie: časopis institutu vzdělávání – Kabinetu dokumentace a historie VS ČR pro historickou penologii.* 2008, č. 1, s. 13-15

⁴⁷ *Vzdělávání probíhalo např. v Košické Státní polepšovně Komenského ústavu.* In: KÝR, Aleš. *Trestání mladých pachatelů v minulosti. Historická penologie: časopis institutu vzdělávání – Kabinetu dokumentace a historie VS ČR pro historickou penologii.* 2008, č. 1, s. 13

1943) nahrazen novým zákonem (*Rechtsjugendgerichtsgesetz*). Na ostatní mladistvé se vztahoval český zákon o soudnictví nad mládeží z roku 1931. Další skupinu tvořila židovská mládež, proti které byly uplatňovány tzv. norimberské rasové zákony, „na jejichž základě byl postupně vytvořen komplex právních předpisů drasticky zasahujících do všech oblastí židovské populace.“⁴⁸

Zákon o soudnictví nad mládeží z roku 1931 se opět začal, vůči všem mladistvým žijícím na území tehdejšího Československa, uplatňovat od 4. května 1945 (tzv. poslední den doby nesvobody). Byla obnovena platnost zákonů původních a v roce 1948 byly započaty práce na novém trestním zákoně, resp. na trestním zákoně správním. Roku 1950 vyšla zcela nová právní úprava trestního práva - zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) a zákon č. 88/1950 Sb., trestní zákon správní, „vypracovány byly podle sovětské doktríny „o zostřování třídního boje v období budování socialismu.“⁴⁹ ZSNM byl zákonem č. 86/1950 Sb., bez náhrady zrušen (zanikly i specializované soudy pro mládež), kdy trestní řízení nad mladistvými již bylo nově zakotveno výhradně do zákona č. 86/1950 Sb., konkrétně do třetího oddílu a dále také do zákona č. 87/1950 Sb., jako druh zvláštního způsobu řízení. Na samostatný zákon nad mládeží si tak musela Česká republika počkat až do roku 2003, kdy vyšel v platnost zákon č. 218/2003 Sb. (ZSM).

1.3 Právní úprava trestání mladistvých ve znění zákona z roku 1950

Jak již bylo výše uvedeno, trestání mladistvých bylo v zákoně č. 86/1950 Sb., trestní zákon (dále jen „TZ z roku 1950“) zakotveno ve třetím oddílu - Zvláštní ustanovení o trestání mladistvých, zahrnující pouze osm paragrafů (§§ 56-63).

Za mladistvého byla označována osoba, jež v době trestného činu dovršila patnáctý rok a nepřekročila rok osmnáctý (§ 56 TZ z roku 1950 – srov. § 2 odst. 1

⁴⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 13

⁴⁹ JÁNOŠÍKOVÁ, Petra a kol. *Mezníky českých právních dějin*. 2 rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. s. 201

ZSM). TZ z roku 1950 mladistvému zaručoval při řízení zvláštní péči, neboť osoba mladší patnácti let nebyla trestně odpovědná (§ 10 TZ z roku 1950), v porovnání se ZSNM se hranice trestní odpovědnosti zvýšila o rok, ze čtrnácti na patnáct let.

Účelem trestu dle ustanovení § 57 TZ z roku 1950 bylo především vychovat řádného pracujícího člověka, a to se zřetelem k jeho osobním vlastnostem, k rodinné výchově a prostředí, z něhož pochází (srov. § 9 odst. 1 ZSM). Dle ustanovení § 17 TZ z roku 1950 bylo účelem trestu zneškodnění nepřátel pracujícího lidu, zabránění pachateli v dalším páchání trestných činů a výchova k dodržování pravidel socialistického soužití. Výchovné působení na ostatní členy společnosti představovaly s ohledem na dobu hlavní myšlenky TZ z roku 1950 ve světle tzv. „socialistické doktríny.“

Ve znění zákona bylo možné za stanovených podmínek upustit od potrestání mladistvého, konkrétně v případech, kdy mladistvý nemohl z omluvitelného důvodu plně rozpoznat nebezpečnost svého jednání pro společnost, jednalo-li se o trestný čin menšího významu, k němuž byl mladistvý sveden příležitostí nebo tíživými osobními nebo rodinnými poměry, nerozvážeností nebo pod vlivem jiné osoby, nebo také měl-li soud za to, že ochranná výchova, kterou nařídil, splní účel trestu (viz § 57 TZ z roku 1950). Na rozdíl od ZSNM chyběla v tomto zákoně jedna ze zákonných podmínek uvedena v ustanovení § 6 odst. 1 ZSNM – „dopustil-li se činu z omluvitelné neznalosti právních předpisů.“ Platila zde již zásada „neznalost zákona neomlouvá“ – platná až do dnešní doby. Shodně jako v ZSNM (§ 6 odst. 3, 4), TZ z roku 1950 (§ 58 odst. 2) i v ZSM (§ 13) se v případě upuštění od potrestání na mladistvého hledělo jako by nebyl odsouzen.

Trestní zákon z roku 1950 rozděloval druhy trestů na tresty hlavní (§ 18 odst. 1) – trest smrti, odnětí svobody a nápravné opatření, a tresty vedlejší (§ 18 odst. 2) – ztráta státního občanství, ztráta čestných práv občanských, vyloučení z vojska, ztráta vojenské hodnosti, propadnutí jmění, trest peněžitý, zákaz činnosti, vyhoštění, zákaz pobytu, uveřejnění rozsudku a propadnutí věci, když však trest vedlejší mohl být uložen jen spolu s trestem hlavním (§ 18 odst. 3).

Ustanovení § 59 TZ z roku 1950 vyjmenovává tresty, které nelze mladistvému uložit, konkrétně *trest smrti*,⁵⁰ ztrátu státního občanství, ztrátu čestných

⁵⁰Místo trestu smrti a trestu odnětí svobody na doživotí nastupuje u mladistvého trest odnětí svobody na tři až patnáct let (§ 60 odst. 1 TZ z roku 1950).

práv občanských, vyloučení z vojska, zákaz činnosti, zákaz pobytu a trest uveřejnění rozsudku.

U mladistvého se trestní sazby dočasného odnětí svobody snižovaly na polovinu, kdy horní hranice snížené trestní sazby nesměla převyšovat pět let a dolní hranice jeden rok (§ 60 odst. 2 TZ z roku 1950). V obecné části citovaného zákona, konkrétně v ustanovení § 49 bylo rozvedeno, že je možné dospělému pachateli uložit trest peněžitý, pro případ jeho nedobytnosti bylo možno uložit náhradní trest odnětí svobody, což u mladistvého pachatele nebylo možné, neboť se dle ustanovení § 60 odst. 3 TZ z roku 1950 náhradní trest za trest peněžitý soud mladistvému neuloží.

Pokud uložený trest odnětí svobody u mladistvého nepřevyšoval tři léta, mohl soud vyslovit podmíněné odsouzení (§ 61 odst. 1 TZ z roku 1950). Výkon trestu odnětí svobody se vykonával v samostatných ústavech pro mladistvé nebo ve zvláštních odděleních soudních věznic. Výkon trestu však mohl být dle ustanovení § 62 odst. 1 tohoto zákona vykonáván i v trestním ústavu, soudní věznici či v pracovním útvaru, a to za podmínky dosažení osmnáctého roku věku mladistvého a důvodné obavy zhoubného působení trestu na mravní vývoj spoluvězňů.

Jak již bylo uvedeno, trestní řízení proti mladistvým bylo upraveno zákonem č. 87/1950 Sb., trestní řád (dále jen „TŘ z roku 1950“), a to v hlavě sedmé – odchylky pro zvláštní způsoby řízení, oddílu prvého – řízení proti mladistvým. Jednalo se o §§ 226-237 TŘ z roku 1950.

Příslušnost konání trestního řízení, resp. příslušný prokurátor, byl dle bydliště mladistvého se zřetelem na jeho zájem a prospěch (§ 227 odst. 1 TŘ z roku 1950). Pouze z důležitých důvodů a ve výjimečných případech, bylo reálné vést společné řízení dospělého s pachatelem mladistvým. „*I v případě společného řízení však pro řízení s mladistvým platila tato zvláštní úprava hlavy sedmé (§ 228 odst. 1 TŘ z roku 1950).*“⁵¹

V řízení o mladistvém bylo nezbytné co nejdůkladněji zjistit takových skutečností, které byly důležité pro posouzení, zda má být nařízena ochranná výchova (§ 228 odst. 1 TŘ z roku 1950), kterou soud připouštěl na návrh prokurátora, mimo hlavní a odvolací líčení, ve veřejném zasedání. O trestním stíhání

⁵¹HRUŠÁKOVÁ, Milana. Trestní soudnictví nad mládeží. Brno, 2008. s. 23. *Disertační práce.* Masarykova univerzita v Brně, Právnická fakulta, Katedra trestního práva.

mladistvého musel být vyzooměn orgán veřejné péče o mládež, který byl dále dle ustanovení § 232 odst. 3 TŘ z roku 1950 předvoláván k hlavnímu líčení.

Vyloučit veřejnost směl soud při hlavním a odvolacím líčení jen tehdy, jestliže to bylo na prospěch mladistvého (§ 233 TŘ z roku 1950 – srov. § 63 odst. 3 písm. a) ZSM). Hlavní líčení nemohlo být konáno v nepřítomnosti mladistvého a jeho obhájce, rovněž nemohlo být řízení konáno proti uprchlému v případě, že byl obviněným mladistvým (§ 234 odst. 1 TŘ z roku 1950).

Nedostatky, kterými TZ a TŘ z roku 1950 vlivem poválečné doby trpěly, byly postupně odstraňovány v průběhu následujících let, a to např. zákonem č. 63/1956 Sb., kterým se měnil a doplňoval TZ z roku 1950, zákonem č. 14/1957 Sb., kterým se měnil a doplňoval zákon č. 88/1950 Sb., trestním zákonem správním, nebo zákonem č. 68/1957 Sb., o umělém přerušení těhotenství aj. Tyto a mnohé další novely zákonů a zejména nedostatky v těchto zákonech vyústily až v přijetí nového trestního zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon a trestního řádu, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). Trestní zákon č. 140/1961 Sb. platil až do roku 2009 (nahrazen byl zákonem č. 40/2009 Sb., trestní zákoník).

1.4 Právní úprava trestání mladistvých ve znění zákona z roku 1961

V roce 1961, dne 8. prosince byl vydán zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon (dále jen „TZ z roku 1961“) a téhož roku o den později zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) (dále jen „TŘ z roku 1961“). Obě tyto právní normy se mj. věnovaly trestání mladistvých pachatelů. V TZ z roku 1961 bylo stíhání mladistvých pachatelů upraveno v hlavě sedmé – Zvláštní ustanovení o stíhání mladistvých, §§ 74-87 jmenovaného zákona a v TŘ z roku 1961 v hlavě devatenácté – Zvláštní způsoby řízení, §§ 290-301 zákona.

TZ z roku 1961 již na rozdíl od TZ z roku 1950 přesněji definoval pojem trestného činu (§ 3 odst. 1-3) a výrazně rozvinul kritéria nebezpečnosti činu pro společnost (§ 3 odst. 4). Rozšířil zásadu pomocné úlohy trestní represe a zmírnění

některých *sankcí*.⁵² Byla vytvořena nová definice institutu nutné obrany (§ 13) a došlo k zrušení tzv. „*rauschdeliktu*“.⁵³ Rovněž zavedl množství prospěšných a pokrokových změn v otázce trestního stíhání mladistvých. Doplněna byla hlava sedmá upravující zvláštní ustanovení o stíhání mladistvých, kdy přibýlo několik nových ustanovení (srov. hlava čtvrtá TZ z roku 1950).

Definice mladistvého, stanovení výše věku trestní odpovědnosti zůstala stejná (srov. § 10 TZ z roku 1950), stejně tak se nezměnilo vymezení účelu trestu. Vůči ostatním obecným částem zákona však bylo nově začleněno ustanovení o specialitě hlavy sedmé (§ 74 odst. 2 TZ z roku 1961), tedy že se na mladistvého užije ostatních ustanovení trestního zákona, pouze pokud hlava sedmá neobsahuje speciální právní úpravu. Přistoupeno bylo nově k samotnému pojetí trestní odpovědnosti mladistvého, kdy bylo stanoveno, že „*čin, jehož znaky jsou stanoveny v zákoně, není trestním činem, pokud jej spáchal mladistvý a stupeň jeho nebezpečnosti pro společnost je malý*“.⁵⁴ Stupeň nebezpečnosti činu pro společnost byl uveden v ustanovení § 3 odst. 4 TZ z roku 1961 a byl určován významem chráněného zájmu, jež byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl spáchán, dále osobou pachatele, mírou jeho zavinění a pohnutkou.

Prvně se v trestním zákoně i v části trestního zákona upravující stíhání mladistvých objevuje v případě upuštění od potrestání možnost využití *společenské organizace*,⁵⁵ která by spolupracovala na nápravě mladistvého a pomáhala vytvářet podmínky pro to, aby mladistvý žil řádným životem pracujícího člověka (§ 77 odst. 1 TZ z roku 1961), a to i v případě podmíněného trestu odnětí svobody. Upustit od potrestání mohl soud tehdy, měl-li za to, že ochranná výchova (§ 84 TZ z roku 1961), kterou zároveň uložil, zajistila nápravu mladistvého lépe než trest (§ 77 odst. 2 TZ z roku 1961). Oprávnění prokurátora zastavit trestní stíhání osoby mladistvé

⁵² *např. byl zrušen trest smrti a nahrazen byl trestem výjimečným, místo trestu odnětí svobody v délce trvání 25 let byla zavedena hranice 15 let odnětí svobody, byla podstatně rozšířena možnost projednat trestné činy bez uložení trestu apod.*

⁵³ *Zaviněná nepřičetnost, způsobena požitím alkoholu, popř. jiné omamné látky, nevylučovala, resp. neomezovala trestnost a pachatel byl za spáchaný čin plně trestně odpovědný.* In: JANOŠÍKOVÁ, Petra a kol. *Mezníky českých právních dějin*. 2 rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. s. 206

⁵⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Trestní soudnictví nad mládeží*. Brno, 2008. s. 25. *Disertační práce*. Masarykova univerzita v Brně, Právnická fakulta, Katedra trestního práva.

⁵⁵ *Společenskou organizací zde bylo myšleno zejména Revoluční odborové hnutí (ROH) či Československý svaz mládeže (ČSM).*

bylo v této úpravě vypuštěno, a to ze stejných důvodů pro jaké mohl upustit od jeho potrestání.

Druhy trestů z obecného hlediska byly v TZ z roku 1961 uvedeny v ustanovení § 27. Jednalo se o trest odnětí svobody, nápravné opatření, ztrátu čestných titulů a vyznamenání, ztrátu vojenské hodnosti, zákaz činnosti, propadnutí majetku, peněžitý trest, propadnutí věci a vyhoštění. Na rozdíl od TZ z roku 1950 nebyly tresty děleny na hlavní a vedlejší. Prvně mezi tresty nefiguroval *trest smrti*,⁵⁶ ztráta státního občanství, ztráta čestných práv občanských, vyloučení z vojska, zákaz pobytu a uveřejnění rozsudku. Naopak v TZ z roku 1961 přibyl trest v podobě ztráty čestných titulů a vyznamenání.

Mladistvému mohl soud dle ustanovení § 78 TZ z roku 1961 uložit pouze trest odnětí svobody a propadnutí věci, byl-li výdělečně činný také nápravné opatření nebo peněžitý trest (srov. § 59 TZ z roku 1950), neboť peněžitý trest nemohl být hrazen z jiných než pracovních příjmů mladistvého.

V ustanovení § 43-45 TZ z roku 1961 byl dále specifikován trest nápravné opatření. Trest nápravného opatření mohl být uložen v trvání od dvou měsíců do jednoho roku a vykonával se na svobodě (§ 44 odst. 1, odst. 2 TZ z roku 1961). Trest nápravného opatření nemohl naopak být uložen pachateli, který byl trvale práce neschopný, nebo existovaly-li zde jiné okolnosti, které bránily výkonu tohoto trestu. Do doby výkonu trestu nápravného opatření se nezapočítávala doba, po kterou odsouzený z jakéhokoli důvodu nepracoval (§ 45 odst. 1 TZ z roku 1961). Srážky ze mzdy určoval soud, kdy 10 až 25 % z odměny odsouzenému připadalo státu (§ 44 odst. 3 TZ z roku 1961). V případě, že odsouzený v době po odsouzení nevedl řádný život pracujícího člověka nebo nevyhověl podmínkám stanovených mu soudem, docházelo zpravidla k přeměně trestu nápravného opatření na trest odnětí svobody. Dva dny nevykonaného nápravného opatření se počítaly za jeden den odnětí svobody (§ 45 odst. 2 TZ z roku 1961). Jestliže byl však trest nápravného opatření vykonán, hledělo se na pachatele, jako by nebyl odsouzen (§ 45 odst. 3 TZ z roku 1961).

⁵⁶Ačkoli nebyl trest smrti uveden v ustanovení § 27 TZ z roku 1961, byl uveden ustanovení § 29 téhož zákona – výjimečný trest – trest smrti. V tomto paragrafovém znění bylo mj. uvedeno, za jaký trestný čin může soud trest smrti uložit, komu uložit lze a komu nikoli.

Stejně jako v TZ z roku 1950, tak se i v TZ z roku 1961 trestní sazby u mladistvých snižovaly na polovinu. Spáchal-li mladistvý čin, za který trestní zákon z roku 1961 ve zvláštní části dovoloval uložení trestu smrti nebo čin mimořádně vysokého stupně nebezpečnosti, mohl soud uložit mladistvému trest odnětí svobody na pět až deset let.

Mladistvý, který v době spáchání trestného činu nedovršil osmnáctý rok, vykonával trest odnětí svobody ve *zvláštních ústavech*⁵⁷ k tomu zřízených, ve kterých bylo nutné pedagogickým vedením zabezpečit jeho výchovu vč. přípravy na budoucí povolání (§ 81 odst. 1, odst. 2 TZ z roku 1961). Z těchto důvodů netvořil personál nápravně výchovných zařízení pouze vychovatelé a učitelé, ale také psychologové, speciální pedagogové či sociální pracovníci. Mezi hlavní metody a prostředky patřila zejména školní a pracovní činnost a politicko-kulturní výchova.

Úprava TZ z roku 1961 připouštěla u mladistvého rovněž vyslovení podmíněného odsouzení. V TZ z roku 1950 se však jednalo o velmi obecnou úpravu, kde nebyla uvedena délka zkušební doby. Naopak v TZ z roku 1961 byla zkušební doba u mladistvých stanovena na jeden rok až tři léta (§ 82 odst. 1 TZ z roku 1961).

Ve shora citovaném zákoně jsou dále upravena ochranná opatření, a to včetně ochranné výchovy provedené ustanovením § 71 TZ z roku 1961. Tuto mohl soud uložit, jestliže bylo upuštěno od potrestání mladistvého a o výchovu mladistvého nebylo náležitě postaráno, nebo dosavadní výchova mladistvého byla zanedbávána, nebo vyžadovalo-li to prostředí, v němž mladistvý žil. Pro uložení ochranné výchovy musely být splněny dvě podmínky. První z nich představovala uznání vinným mladistvého ze spáchání provinění, tedy že čin, který spáchal, naplňuje všechny formální znaky skutkové podstaty určitého trestného činu uvedeného ve zvláštní části TZ z roku 1961. Druhou podmínkou bylo naplnění materiální stránky, tzn., stupně nebezpečnosti činu pro společnost – vyšší než malý.

Z důvodu významného zásahu do práv a postavení dítěte dával soud přednost před ochrannou výchovou výchovným opatřením uvedeným v ustanovení § 71 odst. 1 a násl. TZ z roku 1961 (Rozsudek KS v Brně, sp. zn. 2 To 41/62).

⁵⁷Jednalo se zejména o nápravná zařízení (NZ), která měla strukturu podle vzoru Sovětského svazu. Členěna byla na šest typů podle stupně střežení. Do jednotlivých typů NZ byli odsouzení zařazováni podle povahy trestného činu a podle závažnosti provinění. In: Vězeňská služba České republiky. *Historie vězeňství*. [online]. [cit. 2018-03-27]. Dostupný z WWW: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/historie-104/historie-vezenstvi>.

Ochranná výchova se vykonávala ve zvláštních výchovných zařízeních, popř. v *léčebném ústavu*⁵⁸ a trvala, dokud to vyžadoval její účel, nejdéle však do dovršení osmnáctého roku věku chovance. Soud však mohl ochrannou výchovu prodloužit do dovršení devatenáctého roku (§ 85 odst. 1, odst. 2 TZ z roku 1961).

Ochranná výchova byla realizována i u osob mladších patnácti let, které spáchaly čin, u dospělého pachatele posuzovaný jako čin trestný. U dítěte, které dovršilo dvanáctý rok věku a bylo mladší patnácti let, a spáchalo čin, za který TZ z roku 1961 dovoloval uložit trest smrti, uložil soud v občanskoprávním řízení ochranou výchovu (§ 86 TZ z roku 1961). Mladistvý byl zpravidla umístěn mimo výchovné zařízení (podmíněně), a to pouze za předpokladu, že úspěšně probíhala jeho převýchova. V opačném případě byl mladistvý vzat zpět do výchovného zařízení.

Zahlázení odsouzení mladistvého bylo upraveno v ustanovení § 87 TZ z roku 1961. Soud o zahlázení odsouzení rozhodoval bez žádosti či návrhu, přihlížejíc k chování mladistvého ve výkonu trestu odnětí svobody, po výkonu tohoto trestu.

Jak již bylo uvedeno v úvodu této podkapitoly, byla problematika trestání mladistvých pachatelů upravena vyjma TZ z roku 1961 také v TR z roku 1961, a to v hlavě devatenácté, nazvané *Zvláštní způsoby řízení*, konkrétně v ustanovení §§ 291-301 citovaného zákona. I zde, stejně jako v TZ z roku 1961, platila specialita hlavy devatenácté (v TZ z roku 1961 se jednalo o specialitu hlavy sedmé), která konstatovala, pokud zvláštní zákon nestanoví jinak, postupuje se podle tohoto zákona (§ 291 TR z roku 1961).

TR z roku 1961 jako takový, vč. řízení ve věcech mladistvých, se oproti TZ z roku 1950, resp. zákonu č. 63/1956 (novela TZ z roku 1950) příliš nezměnil a zachovával znění trestního řádu z roku 1956. Citovaný zákon realizoval zásadu spolupráce se společenskými organizacemi, „*přičemž zdůrazňoval předcházení zločinnosti a výchovu občanů, prohloubil zásadu obhajoby, zesílil kasační zásadu v odvolacím řízení a výrazně omezil zásadu reformatio in peius*“⁵⁹ Snahou trestního řízení proti mladistvým pachatelům bylo využití všech možností výchovného

⁵⁸Těmito zařízeními byly dětské domovy se zvýšenou výchovnou péčí pro děti do 15 let a domovy výchovy mládeže pro osoby starší 15 let. V odborné literatuře je také možno najít dělení dle věku, pohlaví a stupně mravního narušení.

⁵⁹JÁNOŠÍKOVÁ, Petra a kol. *Mezníky českých právních dějin*. 2 rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. s. 206

působení na mladistvého, a zejména náležitě zajistit obhajobu mladistvého, neboť ten si jí s ohledem na svůj věk nebyl schopen účinně zajistit.

Právní úprava týkající se obhajoby mladistvého byla vymezena v ustanovení § 291 odst. 2 TŘ z roku 1961, jež ve smyslu ustanovení § 36 odst. 1 písm. c) TŘ z roku 1961, tj. nutné obhajoby, kdy obviněný musí mít obhájce už v přípravném řízení, jde-li o řízení proti mladistvému, výslovně určuje, že od vznesení obvinění musí mít mladistvý obhájce, který má také právo zúčastnit se vyšetřovacích úkonů (§ 168 odst. 1 TŘ z roku 1961).

V řízení proti mladistvým zůstalo zachováno zjišťování jejich poměrů, avšak proti ustanovení § 228 odst. 1 TŘ z roku 1950, bylo prvně uvedeno hledisko prostředí, v němž mladistvý žil a byl vychováván, stupeň jeho rozumové a mravní vyspělosti a chování před spácháním trestného činu a po něm (§ 292 TŘ z roku 1961 – srov. § 55 odst. 1, odst. 2 ZSM). Zjišťování poměrů mladistvého svěřovala právní úprava orgánu pověřenému péčí o mládež, v daném roce se jednalo o příslušný orgán okresního národního výboru. Jeho zjištění byla důležitá pro posouzení, zda má být mladistvému nařízena ochranná výchova, příp. pro volbu vhodných prostředků pro nápravu mladistvého.

Zachována zůstala rovněž právní úprava týkající se aktivní účasti orgánu pověřeného péčí o mládež v řízení proti mladistvému, vyloučení veřejnosti z hlavního líčení v trestním řízení proti mladistvému, či možnost přikázání předsedy senátu, aby se mladistvý neúčastnil části řízení.

Trestní řád z roku 1961 v ustanovení § 295 nově upravoval postoupení věci soudu, v jehož obvodě mladistvý bydlel, nebo soudu, u něhož je z jiných důvodů konání trestního řízení se zřetelem na zájmy mladistvého nejúčelnější, a to pouze za předpokladu, vyžadoval-li to prospěch mladistvého (srov. § 37 odst. 1, odst. 2 ZSM). „*Toto postoupení bylo možno učinit v kterémkoliv stadiu trestního řízení, a bylo důležité zejména vzhledem k významu součinnosti orgánů činných v trestním řízení s orgány pověřenými péčí o mládež v místě bydliště obviněného.*“⁶⁰

⁶⁰ RŮŽEK, Antonín a kol. *Československé trestní řízení*. 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Orbis, 1971. s. 316

V této souvislosti lze poznamenat, že postoupení věci soudu, v jehož obvodě mladistvý bydlel, vyžadoval-li to jeho prospěch, byl uveden již ZSNM, konkrétně v ustanovení § 29 odst. 3 tohoto zákona. V trestním zákoně či v trestním řádu z roku 1950 byla tato část vypuštěna a opět uvedena až v TŘ z roku 1961.

Vyšetřování mladistvého včetně rozhodování o něm mělo být dle ustanovení § 301 odst. 1 TŘ z roku 1961 svěřováno osobám, jejichž životní zkušenosti a znalost otázek souvisejících s výchovou mládeže zaručují splnění výchovného účelu trestního řízení. Trestní věci mladistvých vyřizovaly u okresních a krajských soudů zvláštní senáty, popř. zvláště určení samosoudci, obvykle předsedové senátů pro trestní věci mladistvých. „*Ti byli zpravidla vybíráni zejména z osob se zvláštním pedagogickým či psychologickým vzděláním, nebo kteří byli dříve zaměstnáni v oboru týkajícího se péče o mládež.*“⁶¹ V této souvislosti je vhodné připomenout, že TŘ z roku 1961 vycházel ze zákona o soudnictví nad mládeží z roku 1931, jehož § 33 odst. 1 zakotvuje nutnost odborného pedagogického vzdělání soudců.

Orgány činné v trestním řízení měly ve smyslu ustanovení § 301 odst. 1 TŘ z roku 1961 postupovat v nejtěsnější spolupráci se zařízeními, jimž byla svěřena péče o mládež, tak jako se zařízeními psychiatrické péče. K vyšetření duševního stavu mladistvého byl přibrán zpravidla znalec z oboru dětské nebo dorostové psychiatrie (§§ 116-117 TŘ z roku 1961).

Právní úprava trestání mladistvých z roku 1961 do značné míry nevycházela pouze z trestního zákona a trestního řádu z roku 1950 či zákonů v té době s mládeží souvisejících, ale také ze zákona o soudnictví nad mládeží z roku 1931 (ZSNM). Dané je ostatně patrné z mnohých ustanovení, která v právních úpravách z roku 1950 *chyběla*⁶² a následně byla v zákoně z roku 1961 opět obsažena. TZ z roku 1961 nereagoval pouze na delikventní mládež jako celek, nýbrž také na kulturní a politickou situaci v tehdejším Československu, resp. v České republice.

⁶¹RŮŽEK, Antonín a kol. *Trestní řád: komentář*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1975. s. 695

⁶²jako např. *postoupení soudu, v jehož obvodě mladistvý bydlel, vzdělání soudců pro mládež apod.*

1.5 Právní úprava trestání mladistvých po roce 1990

Po změně politické moci v tehdejší Československu, v roce 1989, došlo k reformě trestního práva realizované prostřednictvím novel trestního zákona a trestního řádu, konkrétně zákonem č. 175/1990 Sb., který měnil a doplňoval trestní zákon (dále jen „zákon č. 175/1990“) a zákonem č. 178/1990, který měnil a doplňoval trestní řád (dále jen „zákon č. 178/1990“). Důvodem těchto novel byla potřeba přizpůsobit trestní právo nové demokratické republice, jež by reagovala na změnu politického a ekonomického systému a dokázala se vypořádat s „*novými*“ *společenskými faktory*.⁶³ V této souvislosti nelze opominout, že v témže roce (1989) byla Spojenými národy přijata Úmluva o právech dítěte, ratifikována 2. září 1990, zavazující jednotlivé členské země k ochraně dětí.

Již v 80. letech 20. století bylo ze strany odborné veřejnosti projeveno úsilí prosadit do připravované rekodifikace trestních zákonů rozšíření výchovných opatření ukládaných mladistvým a možnost uložení přiměřených povinností a omezení. I přes veškerou snahu se zmiňované nepodařilo, neboť mnozí odborníci argumentovali, že by se jednalo o porušení principu legality a oficiality (tyto návrhy se nepodařilo prosadit ani do zákona č. 175/1990 Sb., resp. zákona č. 178/1990 Sb.).

Citované novely se legislativní úrovně soudnictví ve věcech mladistvých významněji nedotkly, projeví se však především v aplikační praxi, která začala u mladistvých hojně využívat nových trestněprávních i trestněprocesních institutů v podobě podmíněného upuštění od potrestání, alternativního trestu *obecně prospěšných prací*⁶⁴ nebo odklonů od trestního stíhání. V reakci na nový druh trestu obecně prospěšných prací a jeho podrobné úpravy zakotvené v ustanovení § 335 a násl. zákona č. 152/1995 byl přijat zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě (dále jen „zákon o probaci a mediaci“). Nelze uzavřít, že by probační služba vznikla pouze v reakci na tento nový druh trestu obecně prospěšných prací, nýbrž však z důvodů naplňování spravedlnosti prostřednictvím vytvářených podmínek pro uplatňování alternativních postupů v trestním řízení, nalezení účinné reakce na trestný čin, který byl spáchán, a urovnání konfliktních stavů mezi obviněným a poškozeným.

⁶³např. *nárůst kriminality jak hospodářské, tak obecné, rozvoj organizovaného zločinu, drogová problematika aj.*

⁶⁴*Trest obecně prospěšných prací byl k 1. 1. 1996 zakotven novelou zákona č. 152/1995 Sb., v ustanovení § 45 tohoto zákona.*

Problematika trestání mladistvých byla i nadále upravena v hlavě sedmé, ve zvláštním ustanovení o stíhání mladistvých v ustanoveních §§ 74-87, kde byla např. vypuštěna slova vyjadřující ideologické zabarvení tehdejšího právního předpisu – ze společnosti socialistické „se stala“ pouze společnost, člověk pracující „byl nahrazen“ řádným občanem apod. Z ustanovení § 77 TZ z roku 1961 zabývajícím se upuštěním od potrestání mladistvého, byla dále záruka za mladistvého společenskou organizací nahrazena zárukou toho, kdo je tuto záruku za nápravu mladistvého oprávněn nabídnout, třebaže takovou záruku nenabídl, aby pomáhal vytvářet podmínky pro to, aby mladistvý žil řádným životem (§ 77 odst. 1 zákona č. 175/1990).

V roce 2002 nabyla účinnosti novela trestního řádu, tzv. „Velká novela trestního řádu“, která byla provedena zákonem č. 265/2001 Sb. (účinná od 1. 1. 2002) a měnila *mnoho dalších právních předpisů*.⁶⁵ Novela samostatného trestního řádu obsahovala celkem 281 bodů a dotýkala se více jak dvou třetin ustanovení platného trestního řádu. S ohledem na mladistvé pachatele „byla mj. nově upravena a dále prohloubena např. ustanovení o nutné obhajobě mladistvého, o zveřejňování informací o mladistvých obviněných v průběhu trestního řízení apod.“⁶⁶

Z důvodu nedostatečně kladeného důrazu na specifika a odlišnosti kriminality mladistvých, které vyplouvaly na povrch zejména změnou politické moci a ekonomického systému, bylo nanejvýš vhodné se přihlásit k odkazu zákona č. 48/1931 Sb., o soudnictví nad mládeží (ZSNM) a opět ustanovit samostatný systém justice nad mladistvými pachateli v trestních věcech. Na návrhu nového zákona o soudnictví nad mládeží zahájila práci skupina odborníků „pověřených tímto úkolem již v roce 1997 v rámci Komise pro rekonstrukci trestního práva hmotného a procesního ustavené při ministerstvu spravedlnosti.“⁶⁷

Již v roce 1992 však bylo v souvislosti se samostatnou justicí nad mládeží poukazováno na neexistenci specializovaných soudů, které by se věnovaly výhradně mládeži, a sociálních pracovníků, kteří by plnili úkoly v trestní justici. Převážil zde však názor postupné novelizace stávajících ustanovení v otázce trestání mladistvých

⁶⁵ mj. také zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, zákon č. 283/1991 Sb., o Policii ČR, zákon č. 13/1993 Sb., celní zákon nebo např. zákon č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv.

⁶⁶ SCHELLE, Karel a kol. *Vývoj trestního řízení*. 1. vyd. Ostrava: Key Publishing, 2012. s. 77

⁶⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 15

obsažených v obecných trestních předpisech, namísto vzniku samostatné kodifikace v oblasti delikventní mládeže.

Za přelomové bychom mohli označit až usnesení vlády č. 687/1999, které uložilo tehdejšímu ministru spravedlnosti připravit návrh nového zákona, jenž by samostatně upravoval trestní právo mládeže. Následně, v roce 2000 byla vypracována první neoficiální osnova nového zákona o trestním soudnictví nad mládeží. ZSM nabyl účinnosti až 1. 1. 2004.

1.6 Význam zákona č. 218/2003 Sb., a jeho vztah k dalším právním normám

„...jde o jediný případ speciálního zákona v oblasti trestání, který upravuje explicitně odlišně zacházení s určitou kategorií osob, neexistuje žádné trestní právo např. pro seniory nebo pro ženy.“⁶⁸

Právní úprava trestní odpovědnosti a trestání mladistvých nebyla vždy upravena v samostatném právním předpise, ale byla zpravidla obsažena v právním předpise spolu s trestním právem dospělých pachatelů.

Z historického hlediska bylo trestní právo mládeže samostatně upraveno pouze zákonem č. 48/1931 z. a n., o soudnictví nad mládeží (ZSNM), který však platil pouze do roku 1939, do doby vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava. Po skončení bojů druhé světové války, začal v roce 1945 opět platit ZSNM, avšak pouze do roku 1950, ve kterém vyšla nová právní úprava trestního práva – zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon. Tímto zákonem byl ZSNM bez náhrady zrušen a od této doby bylo trestání mladistvých obsaženo spolu s trestním právem dospělých, koncipováno jako její „zjemnělá verze“ jež se však pro současné poměry ukázala jako *nedostatečná*,⁶⁹ a

⁶⁸ VÁVRA, Martin. Vina a odpovědnost v kontextu trestního práva: diskurzivní praktiky a strategie. Praha, 2013. s. 70. *Disertační práce*. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Katedra sociologických studií.

⁶⁹ *Nedostatečnost dřívější koncepce byla uvedena v Důvodové zprávě k návrhu zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy, kde je mj. jednoznačně upřednostňována samostatná právní úprava trestního soudnictví pro mladistvé.*

proto v roce 2004 nabyl účinnosti ZSM. Po 65 letech (*od roku 1939 do roku 2004*)⁷⁰ tak bylo opět trestání mladistvých upraveno samostatným zákonem.

Problematika trestání mladistvých je v současné době upravena ZSM, který má však vztah i k dalším právním normám. Tyto budou společně se základními pojmy a s hlavními zásadami uvedeny níže.

Jak již bylo shora uvedeno, došlo v roce 2003 v České republice k přelomové změně v oblasti posuzování odpovědnosti mládeže za protiprávní činy v podobě přijetí ZSM a „odtržení“ tak trestání mladistvých zvláště od trestání dospělých pachatelů, vč. samostatně upraveného řízení proti mladistvým. Návrh ZSM byl zpracován českými odborníky na problematiku trestního práva a kriminality, avšak byl předložen k odborné diskusi nejen na tuzemských pracovištích, ale také na *pracovištích evropských*.⁷¹ Vznik ZSM představoval reakci na dosud absentující samostatnou právní úpravu trestní odpovědnosti, ale také trestání a řízení v trestních věcech mládeže. „*Vynětí hmotněprávních a procesních ustanovení o mladistvých z obecných trestněprávních kodexů je vyjádřením snahy o zásadní změnu v celkovém pojetí zacházení s delikventní mládeží.*“⁷²

Proti dřívějšímu represivnímu pojetí klade ZSM důraz na preventivní působení na mladistvé. Prioritou ZSM není potrestání či izolace mladistvého pachatele od společnosti, ale zejména „*zastavení jeho nastoupené delikventní dráhy, o vytvoření podmínek pro nápravu a odčinění spáchaných činů a o celkovou restauraci chybných socializačních procesů.*“⁷³ Snahou ZSM je tak vůči mladistvému užít především prostředky nesankční povahy, a to ať již výchovná či ochranná opatření vč. dohledu, a dopomoci mu k nápravě a začlenění se zpět do společnosti.

⁷⁰Konec platnosti zákona č. 48/1931 Sb. (ZSNM) datujeme do roku 1939, neboť od roku 1939 do roku 1945 tento zákon platil ve velmi omezené formě, stejně tak po roce 1945, kdy se již připravoval zákon č. 86/1950 Sb.

⁷¹např. *právnícká fakulta Masarykovy univerzity v Brně či Západočeská univerzita v Plzni, dále také Institut pro kriminologii a sociální prevenci, soudce z Nejvyššího soudu a z Městského soudu v Praze, Evropský výbor pro kriminalitu zřízený Radou Evropy, Max-Planckův Institut pro zahraniční a mezinárodní trestní právo ve Freiburgu aj.*

⁷² SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Právní postavení mladistvých*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. s. 43

⁷³ VEČERKA, Kazimír a kol. *Mládež v kriminologické perspektivě*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. s. 5

Význam ZSM lze mj. spatřovat v tom, že dává k dispozici určitá opatření, jejichž záměrem je přerušit kriminální „kariéry“ mladistvého, čímž mladistvému dává možnost nápravy, aniž by musel být nutně odsouzen k výkonu trestu odnětí svobody. „Už samotná nová terminologie zákona, která nahrazuje termín „trestný čin“ slovem „provinění“, dává najevo, že zákonodárce věří v možnou nápravu pachatele.“⁷⁴ Hlavním záměrem ZSM je posuzování trestných činů mladistvých podle zvláštních pravidel a zásad řízení ve věcech mladistvých specializovanými soudy, které mají velmi širokou škálu nápravných opatření a trestů.

ZSM vyjadřuje princip restorativní justice, jež klade důraz na vyváženou a spravedlivou reakci společnosti na trestný čin mladistvého. Nezříká se spoluzodpovědnosti za selhání mladistvého, naopak z něj vyvozuje důsledky.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže patří v právním systému České republiky mezi základní právní předpisy trestního práva. Trestní postih mladistvých pachatelů již není uveden jako výjimka v rámci obecné právní úpravy, ale je upraven komplexně ve zvláštním zákoně. Z důvodu samostatnosti tohoto zákona bylo nezbytné, aby byl vymezen jeho vztah k obecné právní úpravě, a to zejména k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „trestní zákoník“), zákonu č. 141/1961 Sb., trestní řád a k dalším právním předpisům, konkrétně je zakotven v ustanovení § 1 odst. 3 ZSM, kde je uvedeno, že pokud ZSM nestanoví jinak, užije se na toho, kdo v době spáchání činu nepřekročil osmnáctý rok věku, *obecných právních předpisů*⁷⁵ (vztah speciality ZSM vůči výše uvedeným obecným právním předpisům).

⁷⁴ VEČERKA, Kazimír a kol. *Mládež v kriminologické perspektivě*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. s. 5

⁷⁵Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, zákon č. 94/1963, o rodině a zákon č. 89/2012, občanský zákoník aj.

1.7 Základní pojmy a zásady

Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže (ZSM), jako stěžejní právní předpis upravující zacházení s mládeží, vymezuje v § 2 některé pojmy, jejichž podrobné rozlišování je nezbytné pro bezproblémovou aplikaci tohoto zákona.

V ustanovení § 2 odst. 1 písm. a) ZSM je vymezen pojem „mládež“ charakterizující souhrnný název pro děti a mladistvé. „*V odborné kriminologické literatuře, ale také v právních úpravách některých států se mezi mládež řadí též mladí dospělí.*“⁷⁶ Ačkoli současné trestní právo, vč. ZSM pojem „mladý dospělý“⁷⁷ nezná, tato věková skupina je zahrnována pod pojem „mládež“, neboť z důvodu prodloužení doby ukončení vzdělání, nástupu do zaměstnání a zakládání rodiny nelze vytyčit obecnou hranici dospělosti. Taktéž pojem „věk blízký věku mladistvých“ je termín, který není nijak věkově omezen⁷⁸, avšak lze se s tímto pojmem setkat v *trestním zákoníku*.⁷⁹

„**Dítětem**“ je dle ustanovení § 2 odst. 1 písm. b) ZSM chápán ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovršil patnáctý rok věku. V dalších ustanovených ZSM se se samostatným pojmem „dítě“ již nesetkáme, pouze s dodatkem „mladší patnácti let“. Dle ustanovení § 126 trestního zákoníku se dále dítětem rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákon nestanoví jinak. Trestní zákoník tak dětmi rozumí jak děti do patnácti let věku, tak i osoby mladistvé, resp. jedince ve věku od patnácti do osmnácti let. „*Vznikla tak koncepce, která nepůsobí úplně jednotně a je zbytečně nepřehledná.*“⁸⁰ V Úmluvě o právech dítěte, v čl. 1 (viz Rezoluce OSN 44/25) je pojem dítě vymezen jako každá lidská bytost mladší 18 let. Za tímto však následuje dovětek „pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve“.

„**Mladistvým**“ je dle ustanovení § 2 odst. 1 písm. c) ZSM myšlen ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku.

⁷⁶ VÁLKOVÁ, Helena; KUČHTA, Josef. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 322

⁷⁷ *Za mladého dospělého se dle trestního práva zpravidla považuje osoba mezi 18. a 21. rokem věku (viz trestní právo SRN, Rakouska, Nizozemí aj.)*

⁷⁸ *Věku blízkém věku mladistvých je zpravidla označována osoba do 20 let, výjimečně do 21 let*

⁷⁹ viz § 41 písm. f), § 42 písm. i), § 48 odst. 5, § 60 odst. 6 atd.

⁸⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana; MATIAŠKO, Maroš. *Dny práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 887

Jedná se o věkovou kategorii osob, které spáchaly trestný čin, za který jsou trestně odpovědné, avšak jejich pozice v mezích trestního práva je modifikována, a to jak u trestní odpovědnosti, jejich následků, „*tak i v trestním řízení, a to buď v rámci obecných trestních předpisů, nebo přímo ve speciálních zákonech.*“⁸¹

ZSM zavádí pojem „**provinění**“, který byl vysvětlen již v zákoně č. 48/1931 z. a n., o soudnictví nad mládeží (ZSNM) (srov. § 3 odst. 1 ZSNM). Proviněním se dle ustanovení § 6 odst. 1 ZSM rozumí trestný čin spáchaný mladistvým. Na rozdíl od dospělých pachatelů, kteří páchají trestný čin, mladiství pachatelé páchají provinění, kdy struktura provinění, resp. trestného činu je téměř totožná. Dle Důvodové zprávy vládního návrhu o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže je použití termínu trestný čin u mladistvých delikventů nevhodné, neboť přesně nevyjadřuje podstatu jednání mladistvého. „*Termín provinění se dle zákonodárce jeví jako vhodnější, jelikož neobsahuje tak výrazné odsouzení a tím i stigmatizující prvky jako je tomu u termínu trestný čin.*“⁸²

Ustanovení § 6 odst. 2 ZSM zakotvuje pro posouzení provinění spáchaného mladistvým aplikaci trestního zákoníku, přičemž jeho ustanovení § 13 stanovuje, že trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v citovaném zákoně. K trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti. Dle výkladového ustanovení (§ 111 trestního zákoníku) se trestným činem rozumí jen čin soudně trestný, a pokud z jednotlivého ustanovení trestního zákona nevyplývá něco jiného, též příprava k trestnému činu, pokus trestného činu, organizátorství, návod a pomoc.

Výraz „znaky“ ve smyslu ustanovení § 13 odst. 1 trestního zákoníku zahrnuje zejména typové znaky, tj. znaky skutkové podstaty trestného činu, nevyčerpávající však všechny znaky trestného činu, např. věk a pachatele. Tyto nejsou sice součástí skutkové podstaty, ale jde o znaky trestného činu, a tudíž nezbytnou součástí trestného činu je rovněž to, „*že se ho dopustila osoba trestně odpovědná a že s jeho*

⁸¹ VÁLKOVÁ, Helena; KUČTA, Josef. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 322

⁸² Epravo.cz. *Vládní návrh zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů - důvodová zpráva*. [online]. [cit. 2017-11-21]. Dostupný z WWW: <http://www.epravo.cz/top/clanky/vladni-navrh-zakona-o-odpovednosti-mladeze-za-protipravni-ciny-a-o-soudnictvi-ve-vecech-mladeze-a-o-zmene-nekterych-zakonu-duvodova-zprava-20827.html>

spácháním je spojena trestnost pachatele. Všechny tyto znaky musí být dány, jestliže má jít o trestný čin.“⁸³

S ohledem na shora uvedené, lze shrnout, že pojmové znaky provinění tvoří protiprávnost, typové znaky trestného činu (objekt, objektivní stránka, subjekt, subjektivní stránka) a obecné znaky uvedené v zákoně (věk, přičetnost, rozumová a mravní vyspělost).

Další významný pojem, jeden z obecných znaků provinění, představuje „rozumová a mravní vyspělost“. Požadavek dostatečné rozumové a mravní vyspělosti, jako obligatorní předpoklad trestní odpovědnosti mladistvých pachatelů, „je speciální podmínka, kterou se relativní trestní odpovědnost odlišuje od tzv. absolutní trestní odpovědnosti.“⁸⁴

Na obsahovou stránku ustanovení § 5 odst. 1 ZSM⁸⁵ se jeví vhodné pohlížet ve smyslu speciálního důvodu nepřičetnosti „a nikoli jako důvod vylučující trestní odpovědnost, což vyplývá nejen ze samotné formulace, ale i z názorů obsažených v nauce trestního práva.“⁸⁶

Stěžejní aplikace shora uvedeného institutu nastává zejména při méně závažných trestných činech, kdy jednání mladistvého sice překročilo jisté meze stanovené trestním zákoníkem, avšak vzhledem k jeho stupni rozumové a mravní vyspělosti (duševní zralosti) nemusí být pachateli zřejmé, že tyto hranice překročil.

Jak již sám pojem „rozumová a mravní vyspělost“ říká, skládá se ze dvou složek, které se vzájemně ovlivňují a tvoří nedílný celek. První složkou je „rozumová vyspělost“ neboli „rozumový vývoj“, která „zahrnuje postupné individuální nabývání schopnosti pojmového myšlení, přičemž stupeň takového vývoje je určován dosaženou úrovní tohoto myšlení.“⁸⁷ Druhá složka, „mravní vyspělost“ neboli „mravní vývoj“, představuje proces, v němž si osobnost mladistvého v průběhu

⁸³ ZÍKA, Tomáš. Trestní odpovědnost a sankcionování mladistvých v České republice. Praha, 2012. s. 78. *Rigorózní práce*. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Katedra trestního práva

⁸⁴ ZEŽULOVÁ, Jana. Koncepce trestní odpovědnosti mladistvých. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2001, roč. 9, č. 2, s. 169

⁸⁵ Mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.

⁸⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 40

⁸⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 43

svého rozvoje osvojuje žádoucí pravidla chování a přetváří je na morální a osobní kvality. V případě pochybností o plné přičetnosti se zkoumáním rozumové a mravní vyspělosti mladistvého ve smyslu ustanovení § 58 odst. 1 ZSM věnuje znalec z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii a znalec z oboru zdravotnictví nebo pedagogiky, odvětví psychologie, se specializací na dětskou psychologii.

V usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. listopadu 2015, č.j. 8 Tdo 1383/2015-30 nepovažoval soud za vadu nevypracování znaleckého posudku k vyšetření duševního stavu mladistvého znalcem z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie a psychologie, když ve svém rozhodnutí konstatoval, že zmíněný postup má soud pro mládež volit v rámci provedeného dokazování pouze v případě pochybností o plné přičetnosti mladistvého.

Nejvyšší soud tak odmítl dovolání odsouzeného mladistvého pro provinění loupež podle ustanovení § 173 odst. 1 trestního zákoníku a provinění krádež podle § 205 odst. 1 písm. d) trestního zákoníku jako zjevně neopodstatněné neboť tento, jak tvrdil, v době spáchání nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti podle ustanovení § 5 odst. 1 ZSM, aby mohl rozpoznat protiprávnost svého jednání, s poukázáním na dosavadní vystupování před orgány činnými v trestním řízení, nedostatečnou výchovou v rodině, nevhodným prostředím výchovy, kde nebyly dodržovány normy chování a dále zanecháním středoškolského studia, a proto by neměl být za uvedená provinění trestně odpovědný, svým dovoláním soudům dále vytknul nevypořádání se s touto otázkou, vzhledem k tomu, že nebylo vyhověno právě jeho návrhu na vypracování znaleckého posudku.

Jak uzavřel Nejvyšší soud, v daném případě nebyly u mladistvého zjištěny žádné projevy, které by deklarovaly tvrzení mladistvého o absenci plné přičetnosti, přičemž, jak zdůraznil, úroveň duševní a mravní vyspělosti má být řešena ve spolupráci se znalci (§ 50 a násl. trestního řádu a § 58 odst. 1 ZSM) až když skutečně důvodně vzniknout pochybnosti o rozumovém a mravním vývoji mladistvého.

Při tomto pojetí předpokládá schopnost rozpoznávací, tj. takový stupeň intelektu, aby mohl pachatel chápat potřebnou škodlivost činu pro společnost (*zralost či způsobilost rozumovou*), a schopnost určovací, tj. takovou vyspělost, aby byl způsobilý svou vůlí přizpůsobit takovému správnému poznání, resp. byl způsobilý

klást účinný odpor pohnutkám vedoucím jej k činům, jejichž škodlivost činu je mu známa (*zralost či způsobilost mravní*).

Základní zásady vztahující se k soudnictví ve věcech mládeže jsou specifikovány v ustanovení § 3 ZSM. Jsou nápomocny nejen při legislativní činnosti, ale rovněž v rámci interpretace právních předpisů. Právě zásady „*vyjadřují mínění zákonodárce o nejúčelnějším uspořádání trestního procesu*“⁸⁸ a představují základní principy trestního práva hmotného, vztahující se k trestní odpovědnosti mládeže a jim ukládaným sankcím. Zásady nejsou v plném rozsahu slučitelné a „*při jejich použití se uplatňuje metoda vyvažování, spočívající v relativní preferenci jednoho principu před druhým pro daný případ.*“⁸⁹

Prostřednictvím zásad uvedených v ZSM je vyvíjeno úsilí o dosažení účelu zákona, včetně využití veškerých postupů, opatření a prostředků k obnovení narušených sociálních a společenských vztahů a především k začlenění mladistvého zpět do společnosti. Zásady se opírají nejen o komparativní rozbor právních úprav zahraničních zemí, ale i o historická ustanovení trestání mladistvých pachatelů na našem území a rovněž o *mezinárodní smlouvy*,⁹⁰ kterými je Česká republika vázána.

Základní zásady ZSM lze dělit do tří skupin. První skupinu tvoří zásady uvedené v citovaném ustanovení § 3 ZSM. Druhou skupinou představují obecné zásady uplatňované v trestním právu, jejichž význam spočívá zejména v důležitosti ve smyslu závazných výkladových pravidel. Do třetí skupiny řadíme zásady obsažené v judikatuře soudů, ve studiích odborných pracovníků apod.

Pro účely práce jsou vybrány zejména zásady uvedené v ustanovení § 3 ZSM.

Zásady *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*, jedině zákon stanoví, která jednání jsou trestná a jaká opatření za ně lze uložit, dle § 3 odst. 1 ZSM, nalezneme i v Listině základních práv a svobod konkrétně v čl. 39 a 40. Jmenované zásady vyžadují určitost trestněprávní normy, zákonnou formu trestněprávního předpisu a zákaz analogie v neprospěch pachatele. Zakotvují současně zákaz

⁸⁸ SOTOLÁŘ, Alexander. In: JELÍNEK, Jiří. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže a základní zásady trestního řízení. *Kriminalistika*. 2003, ročník 36, č. 4, s. 251

⁸⁹ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. s. 33-35

⁹⁰ např. Úmluva o právech dítěte, Evropská Úmluva, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech aj.

retroaktivity v neprospěch pachatele (pravidlo *nullum crimen sine lege praevia*). Z výkladu těchto zásad je patrné, že se nového zákona použije jen tehdy, pokud je to pro pachatele příznivější, a to i v případě, jestliže byl trestný čin spáchán v době, kdy byl účinný zákon předchozí.

V ustanovení § 3 odst. 2 ZSM nalezneme další pro trestní právo podstatnou zásadu – pomocné role trestní represe (ekonomie trestní hrozby). Ve smyslu této zásady se trestní opatření (§ 24 ZSM) použijí až jako poslední, krajní řešení, a to pouze u těch závažných případů, kde k dosažení účelu nepostačují jiná opatření. Trestní opatření tak představují *ultima ratio*, přičemž je zde zdůrazňována nutnost použití alternativních postupů či opatření s cílem sociálního začlenění a prevence.

Zásada ekonomie trestní hrozby poukazuje na základní prvky filozofie restorativní justice v ZSM. Její podstatou je uplatnění trestních opatření pouze v těch nejzávažnějších případech, při neúčinnosti opatření výchovných a ochranných.

Přiměřenost a adekvátnost uloženého opatření prezentuje další ze zásad ZSM. Její znění jednoznačně vyzdvihuje individualitu daného jedince, neboť pouze takovým způsobem lze efektivně dosáhnout nejen samotného účelu potrestání, ale také účelu ZSM jako takového. Tato zásada se opírá o jednu ze základních zásad trestního práva, kterou je individualizace odpovědnosti dospívajícího, ve smyslu odpovědnosti fyzických osob za spáchaný trestný čin. Výslovně nepřipouští, aby důvodem k uložení opatření podle tohoto zákona bylo politické, národní, sociální nebo náboženské smýšlení mladistvého nebo dítěte mladšího patnácti let, jeho rodiny nebo rodiny, v níž žije, anebo způsob jeho výchovy.

Před uložením opatření jedinci podle ZSM je důležité přihlídnout nejen k jeho věku, rozumové a mravní vyspělosti, ale také k jeho individuálním stránkám, jako jsou např. osobní, sociální či rodinné poměry. Až poté by měla být hodnocena povaha spáchaného trestného činu a škodlivost činu pro společnost.

Zásada zvláštního přístupu k projednání trestních věcí mládeže charakterizuje jeden z hlavních cílů ZSM (viz § 1 odst. 2 ZSM). Z důvodu odlišnosti osobnosti mladistvého, resp. mládeže od osob dospělých, je nutné přihlídnout k věku pachatele, jeho zdravotnímu stavu a rozumové a mravní vyspělosti (i zde je velmi důležitý individuální přístup). Ve světle shora uvedené zásady je řízení nezbytné vést tak, aby působilo preventivním charakterem, za současné minimalizace ohrožení

dalšího vývoje mladistvého a obnovy narušených sociálních vztahů. Vyvození odpovědnosti pachatele za projednávané činy zůstává však nezbytností.

Závěrečný odstavec § 3 odst. 4 ZSM konstatuje, že *orgány činné*⁹¹ podle tohoto zákona spolupracují s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí „a mají za povinnost soud o životních poměrech dětí a mladistvých informovat.“⁹²

Zmiňovaná spolupráce je důležitá, a to jak pro výchovné působení na mladistvého, tak pro včasnou reakci na jeho potřeby či potřeby poškozených a dalších osob, které byly trestným činem dotčeny. Na citované ustanovení navazuje § 41 odst. 1 ZSM, v jeho smyslu se při provádění úkonů řízení ve věcech mladistvých musí jednat s osobami na úkonu zúčastněnými tak, jak to vyžaduje význam a výchovný účel řízení, přičemž vždy je nutno šetřit jejich osobnosti. Při jednání s mladistvými se musí s přihlédnutím k jejich věku a duševní vyspělosti postupovat tak, aby nedošlo k narušení jejich psychické a sociální rovnováhy a jejich další vývoj byl co nejméně ohrožen.

Orgány sociálně-právní ochrany dětí mají v podstatě za povinnost pozorovat mladistvého pachatele, jeho rozumovou a mravní vyspělost, sociální prostředí (§§ 55-56 ZSM) a hledat vhodná opatření, která by dopomohla k odvrácení se od páčání trestné činnosti mladistvého a k jeho začlenění se zpět do společnosti, když s ohledem na vše uvedené lze považovat jejich roli za nezastupitelnou.

Vzhledem k jejich postavení v problematice trestání mladistvých, rozvíjí ZSM ve svém ustanovení § 3 odst. 5 významnou zásadu presumpce neviny o zásadu ochrany soukromí a osobních údajů mladistvého, aby tak vyloučil stigmatizující dopady na jeho společenské postavení. Zmíněné je ve shodě s koncepcí restorativní justice, „*neboť difamující zájem médií, senzacechtivost veřejnosti spojená s projevy zaujatosti, zavržení nebo na druhé straně kvazisolidarity mohou mít negativní dopad na psychiku mladistvého a to mnohdy i trvalejšího rázu*“⁹³

Ochranou osobních údajů a soukromí osoby, je podle ZSM mj. myšleno zveřejňování jen takových informací, kterými nebude ohroženo dosažení účelu trestního řízení, a to po dobu, dokud není trestní stíhání pravomocně skončeno (§ 52

⁹¹ *Soudci, státní zástupci, úředníci Probační a mediační služby, sdružení občanů a osoby realizující probační programy.*

⁹² ASHFORD, Mark; CHARD, Alex. *Defending young people*. London: Legal Action Group, 1997. s. 7

⁹³ VÁLKOVÁ, Helena. Ochrana soukromí a osobnosti mladistvého versus právo na informace, svoboda projevu a zásada veřejnosti. *Trestněprávní revue*. 2006, roč. 5, č. 4, s. 97

ZSM). Zveřejňovat se však nesmí, pokud zákon nestanoví jinak, žádná informace, ve které je uvedeno jméno popřípadě jména, a příjmení mladistvého, nebo která obsahuje informace, umožňující tohoto mladistvého identifikovat (§ 53 odst. 1 ZSM), vyjma případů, je-li jejich účelem pátrání po mladistvém, sdělení informací probačním úředníkem dalším osobám v souvislosti s vypracováním zprávy vyžadované ZSM aj. (§ 53 odst. 2 ZSM). Porušením ustanovení § 53 odst. 1 ZSM se tak stává i zveřejnění obrazového snímku mladistvého, který je trestně stíhaný vč. jeho rodičů či příbuzných, neboť by tak byla zveřejněna informace umožňující identifikaci mladistvého pachatele, byť jen v daném okruhu osob. Výjimku tvoří veřejné vyhlášení rozsudku v hlavním líčení v přítomnosti mladistvého.

Ustanovení § 54 odst. 1 ZSM výslovně vyjmenovává osoby, které se účastní hlavního líčení a veřejného zasedání. Právní úprava striktně podléhá zájmům mladistvých, a proto se hlavní líčení nebo veřejná zasedání konají veřejně, výhradně pokud o to mladistvý sám požádá. „*Obdobný režim ochrany soukromí se uplatní též v jednáních ve věcech dětí mladších patnácti let a trestně neodpovědných mladistvých, kteří se dopustili činů jinak trestných (§ 92 a § 94 ZSM).*“⁹⁴

Na ochranu osobnosti mladistvého a ochranu jeho soukromí je kladen důraz, přičemž utajení informací o mladistvém je upřednostněno před zásadou veřejnosti trestního řízení, danou *Ústavou ČR*⁹⁵ a *Listinou základních práv a svobod*.⁹⁶

Zásada rychlosti řízení (§ 3 odst. 6 ZSM) vyjadřuje požadavek projednávat věci v řízení podle ZSM v časově únosných mezích a bez zbytečných průtahů, neboť není u mladistvých pachatelů zcela ukončen sociální vývoj a jednoznačná a spravedlivá reakce ze strany soudů je dostatečnou prevencí před dalším delikventním jednáním. To ovšem neznamená, že by měla být rychlost řízení upřednostňována na úkor řádného a spravedlivého procesu. „*Nelze například posuzovat jako zbytečný odklad zjišťování údajů o osobě pachatele, jeho rodině, sociálním zázemí, vzdělání a o jiných mimoškolních či mimopracovních aktivitách.*“⁹⁷ Nejedná se však o rychlost

⁹⁴ SOTOLÁŘ, Alexander. Ochrana soukromí mladistvých a dětí mladších patnácti let v řízení podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže – 1. část. *Právní rozhledy*. 2004, roč. 12, č. 7, s. 237

⁹⁵ *Jednání před soudem je ústní a veřejné; výjimky stanoví zákon. Rozsudek se vyhláší vždy veřejně (hlava IV, čl. 96 odst. 2).*

⁹⁶ *Každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům. Veřejnost může být vyloučena jen v případech stanovených zákonem (hlava V, čl. 38 odst. 2).*

⁹⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2004. s. 34

samotného řízení, ale zejména o požadavek na úplné a hlavně kvalitní projednání věci a následné rozhodnutí bez zbytečných odkladů, které by mohly narušit výchovné a preventivní působení na mladistvého pachatele. Skutečnost, že by věc měla být před soudem projednána bez zbytečných průtahů, je zakotvena nejen napříč ZSM, ale můžeme říci, že se jedná se o *pravidlo mezinárodní i ústavněprávní úrovně*.⁹⁸

Rychlost řízení se v ZSM prolíná např. ve lhůtě pro pozorování duševního stavu obviněného, která nemá dle ustanovení § 58 odst. 2 ZSM trvat déle než jeden měsíc a jen na odůvodněnou žádost znalců může být prodloužena nejvýše o jeden měsíc, na rozdíl od obecné úpravy uvedené v trestním řádu, konkrétně v ustanovení § 117 TR z roku 1961, kde je doba pro pozorování duševního stavu dva měsíce s možností výjimečného prodloužení o jeden měsíc. Další odchylku nalezneme např. v ustanovení o trvání vazby (srov. § 47 ZSM a § 72a TR z roku 1961).

Kontrolu nad orgány činnými v trestním řízení z důvodu dodržování zásady rychlosti řízení v oblasti trestního řízení obecně vykonává odbor dohledu na Ministerstvu spravedlnosti ČR.

Zákonodárce v otázkách trestání mladistvých považuje za značně významnou podmínku naplnění potřeby spravedlivého projednání věci soudem pro mládež uspokojením potřeb oběti způsobem, aby poškozený docílil náhrady škody způsobené mu protiprávním činem či dosáhl jiného přiměřeného zadostiučinění. Výše definovaná zásada uspokojení zájmů poškozeného je v obecné rovině zakotvena v ustanovení § 3 odst. 7 ZSM a je rozpracována v řadě dalších ustanovení (např. v §§ 45, 48 a 70 odst. 3 ZSM).

Přiměřeným zadostiučiněním je myšlena kompenzace za způsobenou újmu vyjádřena v penězích (srov. § 2951 odst. 1, odst. 2 zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník). Poškozený musí být dostatečně vyrozuměn o tom, že mladistvý je připraven nahradit škodu, jinak odčinit nebo přispět k narovnání škodlivých následků činu. Totéž platí v případě, že mladistvý na sebe vezme povinnost, která se bezprostředně dotýká zájmů poškozeného (§ 45 odst. 2 ZSM). Mladistvý pachatel je tak veden k tomu, aby si uvědomil následky svého jednání, tyto odstranil nebo se o to alespoň pokusil a více se již protiprávního jednání nedopouštěl – princip prevence řízení.

⁹⁸Hlava V, čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, hlava I, čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy o lidských právech, § 5 odst. 2 zák. č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích aj.

Zásada uspokojení zájmů poškozeného by měla mít ve všech případech přednostní právo s výjimkou těch, kde je zákonem upřednostňován jiný účel řízení. S tímto souvisí ustanovení § 70 ZSM, jež doplňuje tuto zásadu o možnost odstoupit od trestního stíhání v případě, že mladistvý již úspěšně vykonal vhodný probační program, byla úplně nebo alespoň částečně nahrazena škoda způsobená proviněním a poškozený s takovým odškodněním souhlasil.

Zásada zvláštní průpravy pro zacházení s mládeží uvedená v ustanovení § 3 odst. 8 ZSM je zásadou poslední. Dle jejího znění musí mít soudci, státní zástupci, příslušníci policejních orgánů a úředníci Probační a mediační služby působící v trestních věcech mládeže zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží. Průpravu zajišťuje Ministerstvo spravedlnosti prostřednictvím Justičním akademie, kdy „*jde především o zprostředkování poznatků z oboru kriminologie, vývojové psychologie, dětské psychiatrie, speciální pedagogiky a sociální práce.*“⁹⁹ Výjimku v této problematice představuje činnost Policie ČR, která se mj. řídí *Závaznými pokyny policejního prezidenta*¹⁰⁰ a Nařízeními ministerstva vnitra. Znalosti takto získané umožňují orgánům činným v trestním řízení zjistit a následně zpracovat skutečnosti o životě mladistvého, stupni jeho vývoje či jeho osobnosti, čímž by mělo být na protiprávní jednání mladistvého účinně reagováno. Vychází z přesvědčení, že je nutno mládeži, jakožto cílové skupině působnosti ZSM věnovat zvláštní péči.

V řízení proti mladistvým je třeba dbát toho, aby vyšetřování, projednávání i rozhodování jejich trestních věcí bylo svěřováno osobám, jejichž znalost otázek souvisejících s výchovou mládeže zaručí splnění výchovného účelu řízení (§ 36 ZSM). Obdobně tomu bylo i u soudců mládeže podle zákona o trestním soudnictví nad mládeží z roku 1931 (srov. § 33 odst. 1 ZSNM).

⁹⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. s. 32

¹⁰⁰ *Závazný pokyn policejního prezidenta č. 167/2010 ze dne 30. prosince 2010 o činnosti na úseku mládeže, ve znění pozdějších předpisů.*

2 Mezinárodní dokumenty v oblasti sankcionování delikventní mládeže

Z mezinárodních dokumentů, k jejichž dodržování se Česká republika zavázala v rámci svého členství v evropských a dalších mezinárodních organizacích, vyplývá i dodržování jiných právních předpisů, zejména pak řady mezinárodních smluv, pravidel a doporučení.

Při formování trestní politiky vůči mladistvým pachatelům hrají významnou úlohu mezinárodní organizace, zejména OSN a Rada Evropy. Tyto se mj. zaměřují na řešení problémů spjatých s kriminalitou mládeže tím, že v rámci odborných komisí, ve kterých působí přední odborníci z různých států, realizují nebo se spolupodílejí na kriminologických výzkumech. Získané a shromážděné poznatky jsou následně zpracovány a vyjádřeny v dokumentech, které jsou prosazovány v trestní politice mladistvých v jednotlivých členských zemích.

Ženevská deklarace práv dítěte

Tato deklarace je velmi významnou normou z hlediska ochrany dětí a byla přijata v roce 1924 Společností národů (dnešní OSN). Ženevská deklarace práv dítěte poprvé v soudobých dějinách definovala a stanovila základní práva dítěte a zakotvila, že právě dítě potřebuje pro svoji duševní a tělesnou zralost nejen zvláštní záruky, ale také zvláštní péči a právní ochranu před narozením i po něm.

Dětem mj. přiznává základní práva státu a morální povinnost dohlížet na jejich plnění. Tento dokument představoval ve vztahu k systému mezinárodní ochrany práv dítěte první a stěžejní krok kupředu, neboť „*se stal osnovou a prvním právním programem rodičího se systému mezinárodní ochrany práv dítěte a představuje určitý přechod od dílčího podchycení statusu dítěte k soubornému postizení jeho společenského postavení.*“¹⁰¹

Na Ženevskou deklaraci práv dítěte navazuje Charta práv dítěte, která byla přijata 20. listopadu 1959 Valným shromážděním OSN. Tento mezinárodní dokument již v preambuli odkazuje na Všeobecnou deklaraci lidských práv a požaduje zvláštní záruky o péči a ochraně dítěte.

¹⁰¹ JÍLEK, Dalibor. Stručná geneze mezinárodní ochrany dětí. *Právník*. 1990, č. 4, s. 365

Prvním státem, který samostatně kodifikoval trestní soudnictví nad mládeží, se stalo v roce 1921 Nizozemí a Dánsko (1922), následovalo Německo (1923), Švédsko (1924), Španělsko (1925), Itálie (1926), Francie (1927) a Rakousko (1928). Konečně pak v roce 1931 nově vzniklé Československo.

Úmluva o právech dítěte

Úmluva o právech dítěte (dále jen „Úmluva“), jeden z nejvýznamnějších dokumentů OSN, byla přijata v New Yorku Valným shromážděním OSN v roce 1989¹⁰². Základním cílem Úmluvy o právech dítěte se stala potřeba zabezpečit dítěti zvláštní péči, obsaženou již v Ženevské deklaraci práv dítěte z roku 1924 a na ni navazující Chartě práv dítěte z roku 1959. Tato však představovala první obecně závaznou normu týkající se pouze práv dítěte a současně nejrozšířenější smlouvu deklarující lidská práva v historii. Přípravné práce na Úmluvě byly velmi složité, trvající přes deset let. Časová náročnost byla dána zejména rozmanitým společenstvím s různým historickým vývojem jednotlivých zemí, s vlastními zvyky, náboženstvím, různou hospodářskou a technickou vyspělostí. Úmluvu do současné doby ratifikovalo bezmála dvě stě států světa.

Úmluva obsahuje celkem 54 článků rozdělených do čtyř kategorií: Hlavní zásady, Právo na přežití a rozvoj, Právo na ochranu a Právo na zapojení se do společnosti. V Úmluvě o právech dítěte je uvedeno, co je pro každé dítě důležité, kdy současně upozorňuje na stále nové hrozby zasahující do života dětské populace. „*Proto i nadále vznikají takzvané opční protokoly – dokumenty, které upravují práva dětí v nových situacích.*“¹⁰³ V roce 2000 přijalo Valné shromáždění OSN *dva opční protokoly*,¹⁰⁴ pojednávající o dětech využívaných v ozbrojených konfliktech, ochraně před obchodováním s nimi, pornografií a dětské prostituci.

Z hlediska sankcí ukládaných mladistvým a jejich výkonu jsou významná zejména následující pravidla:¹⁰⁵

¹⁰² Rezoluce OSN 44/25, přijatá Valným shromážděním OSN 20. 11. 1989, účinná od 2. 9. 1990, ČSFR ji ratifikovala v roce 1991, platná od 6. 2. 1991 (sd. č. 104/1991 Sb.), ČR je jí jako nástupnický stát vázána od 1. 1. 1993. In: HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 13

¹⁰³ Unicef Česká republika. *Úmluva o právech dítěte*. [online]. [cit. 2018-04-27]. Dostupný z WWW: <http://www.unicef.cz/aktualne/82292-umluva-o-pravech-ditete>

¹⁰⁴ Dne 14. dubna 2014 vznikl třetí opční protokol, který umožňuje dětem z celého světa nahlásit porušování práv přímo Výboru pro práva dítěte. Česká republika ratifikovala zatím první dva protokoly. In: Unicef Česká republika. *Úmluva o právech dítěte*. [online]. [cit. 2018-04-27]. Dostupný z WWW: <http://www.unicef.cz/aktualne/82292-umluva-o-pravech-ditete>

¹⁰⁵ HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 14

- zákaz diskriminace (čl. 2), kde se státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, zavazují zabezpečit a respektovat práva každému dítěti spadající pod jejich soudní pravomoc, a to bez jakékoli diskriminace, zejména rasy, barvy pleti pohlaví, náboženství, tělesné nebo duševní způsobilosti aj.,
- požadavek sledování nejlepšího zájmu dítěte jako prioritního hlediska (čl. 3). Podle tohoto článku musí být zájem dítěte prioritním hlediskem při činnosti uskutečňované veřejnými či soukromými subjekty, správními orgány nebo orgány zákonodárny,mi,
- zákaz trestu smrti či trestu odnětí svobody na doživotí bez možnosti propuštění (čl. 37). Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, musí mj. zabezpečit, aby nebylo žádné dítě podrobena mučení nebo jinému ponižujícímu zacházení nebo trestání. Dále nesmí být osobám mladším 18 let ukládán trest smrti či trest odnětí svobody na doživotí bez možnosti propuštění na svobodu,
- právo na udržování styku s rodinou (čl. 37), podle kterého musí být s každým dítětem zbaveným svobody zacházeno s úctou a s ohledem na potřeby daného věku a musí mít právo na písemný a přímý styk se svojí rodinou.

Bližší výklad k jednotlivým článkům Úmluvy o právech dítěte nalezneme ve Všeobecném komentáři k Výboru pro práva dítěte č. 10 z roku 2007. Kontrola dodržování principů uvedených v Úmluvě probíhá prostřednictvím výše uvedeného Výboru pro práva dítěte, a to na základě zpráv, které jsou členské státy povinny podávat.

České republice byly v roce 2011 v Závěrečném doporučení k 3. a 4. periodické zprávě ČR o naplňování Úmluvy o právech dítěte, vytknuty Výborem pro práva dítěte určité nedostatky, jako např.:

- neproškolení soudců pro mládež pro jednání s dětmi v rozporu se zákonem,
- u dětí mladších 15 let upřednostňované soudní řízení před umístěním do ochranné výchovy, a to i u málo závažných trestných činů,
- u osob ve věku 15 až 18 let při spáchání trestného činu, ve velké míře užívání trestu odnětí svobody, ačkoli se nejedná o poslední možný prostředek nápravy (málo využívané alternativní opatření) (srov. §§ 15-20 ZSM).

Standardní minimální pravidla pro výkon soudnictví nad mládeží – tzv. „Pekingská pravidla“¹⁰⁶

Principem Standardních minimálních pravidel pro výkon soudnictví nad mládeží (dále jen „Pekingská pravidla“) je poskytnutí návodu na ochranu práv dětí, vč. respektování jejich potřeb a spravedlivého zacházení. Jedná se o první mezinárodní nástroj komplexního a velmi detailního charakteru, který obsahuje normy pro právo a spravedlnost dětí i mladistvých.

Pekingská pravidla obsahují doporučení ve vztahu k systému soudnictví ve věcech mládeže v šesti oblastech:¹⁰⁷

- obecné principy,
- vyšetřování (předsoudní stadium trestního řízení),
- soudní stadium řízení a rozhodnutí,
- ambulantní opatření,
- ústavní opatření,
- výzkum, plánování, formulace politiky a evaluace.

Dva nejdůležitější cíle Pekingských pravidel jsou uvedeny v článku 5.1,¹⁰⁸ a to v podobě podpory blaha, pohody dítěte a přiměřenosti právní reakce. Z prvního cíle vyplývá zásada, v souladu s níž by se státy měly zdržet uplatňování sankcí, jejichž cílem je pouze potrestat delikventní dítě. Druhý cíl – přiměřenost právní reakce, by měl být dle Pekingských pravidel ve vztahu k dětem upraven tak, aby nebyla zohledňována pouze závažnost činu spáchaného mladistvým, ale aby bylo přihlédnuto k jeho osobnosti, osobním a rodinným poměrům.

Z principů Pekingských pravidel zaměřených na ukládané sankce mládeži, je vhodné zmínit následující:

- nárok na aplikaci soudnictví pro mládež také u mladých dospělých,
- snaha o zlepšení postavení mladistvého v rámci opatření ukládaných mladistvým, vč. upřednostňování odklonů v řízení,

¹⁰⁶ Rezoluce OSN 40/33, přijatá Valným shromážděním OSN dne 29. 11. 1985

¹⁰⁷ HOFSCHNEIDEROVÁ, Anna. *Ochrana práv dětí v konfliktu se zákonem v mezinárodněprávních dokumentech*. Brno: Liga lidských práv, 2014. s. 49-50

¹⁰⁸ United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice („The Beijing Rules“). *Office of the High Commissioner for Human Rights*. [online]. [cit. 2018-04-28]. Dostupný z WWW: <http://www2.ohchr.org/english/law/pdf/beijingrules.pdf>

- nutnost oddělení mladistvých od dospělých odsouzených a širší možnosti podmíněného propuštění a následné pomoci atd.

Pekingská pravidla se zabývají procesními právy dětí (čl. 7.1), zvláštním zacházením s dětmi z hlediska příslušných orgánů (čl. 10.3), právním zastoupením dítěte během celého řízení (čl. 15.1), rychlostí řízení vedeného proti podezřelým dětem (čl. 20.1), potřebou profesionálního přístupu a vzdělávání dětí (čl. 22.1) atd.

Pravidla OSN na ochranu mládeže zbavené svobody – tzv. „Havanská pravidla“¹⁰⁹

Za mladistvého je v Pravidlech OSN na ochranu mládeže zbavené svobody (dále jen „Havanská pravidla“) považována každá osoba mladší 18 let, avšak je na každém státu, resp. jeho právním řádu, aby si stanovil minimální věkovou hranici. Pro možnost uložení trestu odnětí svobody takové osobě, vše se zdůrazněním uvěznění mládeže jako *ultima ratio*, zákazu diskriminace, zákazu znemožnění podmíněného propuštění apod.

Shora citovaný dokument, jeho článek 18, písm. a),¹¹⁰ zakotvuje pravidlo, v souladu s kterým má být každému dítěti zbavenému v předsoudním stádiu osobní svobody zajištěna právní pomoc s možností žádat o bezplatné právní zastoupení, to však pouze za podmínky existence úpravy ve vnitrostátním právním řádu.

V otázce zacházení s mladistvými nese výrazný vliv také Rada Evropy. Ta se prostřednictvím specializovaných výborů, např. Evropského výboru pro trestní problematiku (dále jen „CDPC“),¹¹¹ zabývá individuální situací v každém členském státu, kdy na základě prováděných analýz poté definuje určitá doporučení, která by měla být v jednotlivých státech uskutečněna.

¹⁰⁹ Rezoluce OSN 45/113, přijatá Valným shromážděním OSN dne 14. 12. 1990

¹¹⁰ United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty („The Havana Rules“). *Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty*. [online]. [cit. 2018-04-28]. Dostupný z WWW: <http://www.unrol.org/files/TH007.PDF>

¹¹¹z angl. *European Committee on Crime Problems*

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod byla sjednána v Římě, dne 4. listopadu roku 1950 a skládá se z 59 článků a dodatkového protokolu.¹¹² Zakotvuje základní práva – jako právo na život – čl. 2, zákaz mučení – čl. 3, svobodu projevu – čl. 10 atd.) včetně procesních záruk v rámci trestního řízení – jako uložení trestu jen na základě zákona – čl. 7, pravomoc samosoudců – čl. 27, odůvodnění rozsudků – čl. 45 atd.). Uvedené záruky jsou smluvní státy povinny garantovat.

Evropská úmluva o výkonu práv dětí¹¹³

Citovaná Úmluva „zakotvuje určitá procesní práva dětí a zároveň povinnosti orgánů, které v těchto věcech rozhodují, je zajistit.“¹¹⁴

Rozsah působnosti a účel Úmluvy nalezneme v hlavě I., kdy je v článku 1. odst. 1 vymezeno, na jaké osoby se tato Úmluva použije (na děti mladší 18 let). Další články Úmluvy upravují např.:

- právo na informace a na vyjádření názoru v řízení (čl. 3). Jestliže má dítě podle předpisů daného státu dostatečnou schopnost chápat situaci, má v soudním řízení, které se ho týká, právo na vyjádření svého názoru či být informováno o důsledcích jakéhokoliv rozhodnutí.
- právo požádat o ustanovení zvláštního zástupce (čl. 4) má v soudním řízení dítě buď osobně, nebo prostřednictvím jiných osob, a to pouze v případě, pokud osoby mající rodičovskou zodpovědnost nemohou dítě z důvodu střetu zájmů zastupovat.
- povinnost rychlého projednání věci (čl. 7). Podle tohoto článku je soudní orgán v řízení, které se týká dítěte, povinen konat takovou rychlostí, aby nedošlo ke zbytečným průtahům.

¹¹² Evropská úmluva o ochraně lidských práv. *European Court of Human Rights*. [online]. [cit. 2017-05-11]. Dostupný z WWW: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_CES.pdf

¹¹³ Tato Úmluva byla přijata dne 25. 1. 1996, pro ČR vstoupila v platnost dne 1. 6. 2001 (sd. č. 54/2001 Sb. m. s.)

¹¹⁴ HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 17

Doporučení Rady Evropy (87)20, týkající se společenské reakce na kriminalitu mládeže¹¹⁵

Jde o Doporučení Rady Evropy týkající se problematiky soudnictví nad mládeží, konkrétně ukládání sankcí a jejich výkon.

Znění Doporučení zdůrazňuje v problematice trestání mladistvého např.¹¹⁶ potřebu podporovat uplatňování odklonů, vč. přijímání opatření k jejich realizaci (zajištění práv mladistvých pachatelů a obětí při jejich realizaci, spolupráce rodiny aj.), potřebu specializace a odborné přípravy pracovníků, nutnost preferovat alternativní opatření, která napomáhají reintegraci mladistvého či požadavek možnosti ukládat sankce výchovné povahy i u mladých dospělých.

Doporučení Rady Evropy (2003)20, týkající se nových způsobů zacházení s kriminalitou mládeže a soudnictvím nad mládeží¹¹⁷

Doporučení Rady Evropy (2003)20 patří mezi aktuální doporučení, zaměřené speciálně na oblast zacházení s delikventní mládeží, a s tím spojeným uplatňováním principu restorativní justice.

Základní cíle Doporučení směřují k důrazu prevence před pácháním trestné činnosti mladistvých a její případné recidivy, resocializace mladistvého pachatele. Lze konstatovat, že ve smyslu Doporučení se systém soudnictví nad mládeží stává nedílnou součástí širšího preventivního přístupu, přičemž pozornost je soustředěna na hledání co nejefektivnějších forem reakcí na závažnou kriminalitu páchanou mladistvými, současně i na tzv. chronické pachatele.

Doporučení (2008)11 Výboru Ministrů členským státům k Evropským pravidlům pro mladistvé pachatele podrobené sankcím nebo opatřením¹¹⁸

Doporučení Výboru Ministrů z roku 2008 je jedním z nejvýznamnějších dokumentů týkající se ukládání a výkonu sankcí mládeží. Představuje obsáhlý dokument s celou řadou principů a doporučení souvisejících s postavením mladistvých pachatelů v oblasti ukládání a výkonu sankcí. Citované doporučení se prioritně vztahuje na sankce spojené s odnětím svobody, vč. sankcí komunitních.

¹¹⁵ Doporučení přijaté Výborem ministrů dne 17. 9. 1987

¹¹⁶ HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 18

¹¹⁷ Doporučení přijaté Výborem ministrů dne 24. 9. 2003

¹¹⁸ Recommendation CM/Rec. (2008) 11 on the European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures

Důraz je kladen na to, aby v určitých případech bylo reálné na mladé dospělé nahlížet jako na mladistvé a podle toho s nimi tak zacházet. Za respektování obecných principů při ukládání sankcí v podobě principu výchovy a prevence recidivy, sledování nejlepšího zájmu mladistvého, respektování práv rodičů a zákonných zástupců aj.

V otázkách ukládání a výkonu komunitních sankcí rozpracovává princip preference sankcí s výchovným vlivem a s prvky restorativní justice, ukládání sankcí s ohledem na vzdělání, fyzické i duševní potřeby mladistvého a bezpečnost společnosti.

Pravidla Výboru ministrů RE, týkající se soudnictví přátelského k dětem¹¹⁹

Jmenovaná pravidla vznikla jako reakce na požadavek poskytnutí informací a poučení mladistvých o jednotlivých sankcích, vč. jejich výkonu a následcích s nimi spojených. Jmenovaný dokument sleduje vytvoření tzv. soudnictví přátelského k dětem, neboli „*child friendly justice*“, s cílem zajistit respektování práv dětí, která mají co dočinění s trestným činem, tj. nejen dětí delikventních, ale i dětí, které byly nebo jsou trestným činem poškozeny, nebo byly svědky trestného činu.

Jak vyplývá z výše citovaných mezinárodních dokumentů, je, co do trestání mladistvých, hlavní zásadou užití trestů spojených s odnětím svobody jen ve výjimečných a závažných případech, za předpokladu neúčinnosti a nedostatečnosti opatření mírnějších. „*Ve všech materiálech je zároveň zdůrazňován význam alternativních postupů, trestů a opatření.*“¹²⁰

¹¹⁹ Pravidla vypracovaná na základě Rezoluce č. 2, přijatá Výborem ministrů RE dne 17. 11. 2010

¹²⁰ LORTIE, Serge; POLANSKI, Margaux a kol. *Soudnictví pro mladistvé v Kanadě a v České republice*. Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2000. s. 202

3 Sankcionování mladistvých za protiprávní jednání

Za jednu z nejvýznamnějších funkcí trestní represe je uložení sankce pachateli, který se dopustil protiprávního jednání. Podle zásady *nullum crimen sine lege a nulla poena sine lege* uvedené v ustanovení § 3 odst. 1 ZSM jedině zákon stanoví, která jednání jsou trestná a jaká opatření lze za ně uložit. Jak sama tato zásada napovídá, je trestněprávní nauka do určité míry závislá na výsledcích jiných vědních disciplín zabývajících se mj. kriminálním chováním (kriminologie, viktimologie, forenzní psychologie aj.), osobou pachatele a jeho sociálními či psychickými rysy (psychologie, kriminologie) či celospolečenskými souvislostmi trestání pachatelů a jim ukládaným trestům.

V průběhu posledních staletí se střídavě prosazuje celá řada teorií (např. retributivní neboli odplatná teorie, teorie odstrašení, rehabilitační teorie či teorie kompenzační), které se snaží nalézt odpověď na otázku, jaký je nejlepší postup při ukládání sankcí mladistvým pachatelům. Ani vyjmenované přístupy se však v dané trestní politice státu nikdy nevyskytovaly v čisté podobě, ale navzájem se prolínaly, a to nejen v otázkách trestání dospělých pachatelů, ale i pachatelů mladistvých.

Proti klasickému dualismu trestů a ochranných opatření uplatňovaných při řešení protiprávního jednání dospělých pachatelů, přichází ZSM s myšlenkou nomismu sankcí, která pojímá opatření jako taková za jediný druh sankce, tyto jsou dále děleny na tři typy vzájemně provázaných a jednotných opatření. Jak je z výše uvedeného patrné, nehovoříme zde v souvislosti s reakcí na provinění mladistvých o trestech, nýbrž o *opatřeních*.¹²¹ Důvodem tohoto je skutečnost, že mladistvé je třeba vychovávat, nikoli je trestat (dle zásad ZSM).

Mladistvým pachatelům lze uložit ve smyslu ustanovení § 10 ZSM tři druhy opatření, těmi jsou:

- a) opatření výchovná (§§ 15-20 ZSM),
- b) opatření ochranná (§§ 21-23 ZSM) a
- c) opatření trestní (§§ 24-35 ZSM).

¹²¹ Pro potřeby této práce je trestem ve smyslu trestání mladistvých delikventů myšleno opatření.

Citovaná opatření představují „základní hmotněprávní formu reakce na trestnou činnost mladistvých a její náležitě využití k ovlivnění dalšího života mladistvého v souladu s účelem zákona“¹²² zaměřené především na budoucnost mladistvého, přičemž veškerá opatření by měla mít smíšenou povahu, tzn. zahrnovat prvky výchovné, léčebné (ochranné) a trestní. ZSM dále připouští, aby soud pro mládež upustil od uložení trestního opatření (definitivně nebo podmíněně, srov. §§ 11-14 ZSM) nebo použil některé specifické postupy (zvláštní způsoby řízení, srov. § 69 ZSM) ve formě odklonů od standardního soudního řízení.

Účelem opatření (§ 9 ZSM) zůstává vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého se zřetelem k jeho dosaženého stupni rozumového a mravního vývoje, osobním vlastnostem, k rodinné výchově a prostředí mladistvého, z něhož pochází, i jeho ochrana před škodlivými vlivy a předcházení dalšímu páčání provinění. Prioritou ZSM tak není potrestání mladistvého za protiprávní jednání, nýbrž jeho převýchova a začlenění zpět do společnosti. Proto by mělo být namísto nejcitelnějšího opatření v podobě nepodmíněného odnětí svobody, dle konkrétního případu, uložení výchovného a ochranného opatření, či alternativního opatření nespojeného s odnětím svobody.

Jak vyplývá ze statistiky Probační a mediační služby ČR za rok 2016 a 2017 (dále jen „statistika PMS“), byla mladistvým za spáchaná provinění nejčastěji ukládána trestní opatření, následně opatření výchovná a jen velmi sporadicky opatření ochranná – viz tabulka č. 1.

Počet jednotlivých ukládaných opatření vč. druhu spáchaného provinění mladistvým bude blíže analyzováno v dalších kapitolách práce.

Tabulka č. 1 – Opatření ukládaná mladistvým za rok 2016 a 2017

Ukládaná opatření	za rok 2016	za rok 2017	Celkem
Výchovná	577	524	1101
Ochranná	8	6	14
Trestní	602	541	1143

¹²² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 85

3.1 Výchovná opatření

Výchovná opatření jsou uvedena ve čtvrtém dílu druhé hlavy ZSM, konkrétně v ustanoveních § 15 a násl. a jsou v systému sankcí ZSM považována za nejmírnější nástroj potrestání mladistvého pachatele. Lze je ukládat samostatně, vedle ochranných či trestních opatření, jakož i v případě zvláštních druhů řízení a rovněž lze také uložit více různých výchovných opatření vedle sebe. Ustanovení § 15 odst. 2 ZSM vyjmenovává výchovná opatření:

- a) dohled probačního úředníka (§ 16 ZSM),
- b) probační program (§ 17 ZSM),
- c) výchovné povinnosti (§ 18 ZSM),
- d) výchovná omezení (§ 19 ZSM) a
- e) napomenutí s výstrahou (§ 20 ZSM).

Shora citovaná opatření vytváří podmínky pro duševní a sociální vývoj mladistvého, ale také usměrňují způsob jeho života, chrání jej před škodlivými vlivy a předchází dalšímu páchání provinění.

Ačkoli výchovná opatření představují nejmírnější nástroj potrestání mladistvého, neznamená to však, že nemohou být spojena s omezením jinak běžného způsobu života mladistvého. Řada z nich je naopak spojena se značným omezením jinak navyklého způsobu života mladistvého, „*mohou dokonce představovat závažnější zásah do běžného života než například prosté podmíněné odsouzení bez jakýchkoliv specifických omezení.*“¹²³ Jako příklad bychom zde mohli uvést výchovnou povinnost v podobě léčení závislosti mladistvého na návykových látkách či jiných sociálně patologických jevů nebo výchovné omezení stýkat se s určitými lidmi, resp. navštěvovat určitá zařízení, když budou tato opatření zcela jistě pro mladistvého citelnějším trestem nežli podmíněné odsouzení.

Uložení výchovného opatření si klade za cíl působit na mladistvého výchovným způsobem, za současného působení výchovného účinku současně uložených opatření, ochranných či trestních (srov. § 15 odst. 1 ZSM). Není zde nutné působit represivní formou trestu. Výchovná opatření ve smyslu ustanovení § 15 odst. 1 ZSM lze uložit nejdéle na dobu současně stanovené zkušební doby u podmíněného

¹²³ SOTOLÁŘ, Alexander. Programy probačního typu ve smyslu zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*. 2006, roč. 5, č. 7, s. 189

odsouzení nebo podmíněného odložení peněžitého opatření, jsou-li ukládána samostatně nebo vedle jiného trestního opatření, nejdéle na dobu tří let.

Podstatným rozdílem od opatření ochranných či trestních je zde skutečnost, že výchovné opatření lze uložit již v průběhu trestního řízení, a to nejdéle do jeho pravomocného skončení, podmínkou však zůstává souhlas osoby, proti níž se řízení vede (§ 15 odst. 3; § 10 odst. 2 ZSM). Tento si není soud pro mládež v trestní věci mladistvého v hlavním líčení ve věci samé, v rámci ukládání výchovných opatření podle ustanovení § 15 odst. 1, odst. 2 písm. a), c), d) ZSM, povinen vyžádat, s výjimkou probačního programu, kde povinnost vyžadovat souhlas vyplývá z ustanovení § 17 odst. 2 písm. c) ZSM (R 44/2005). Souhlas může mladistvý učinit písemně, ústně do protokolu nebo jinak, dle obecných náležitostí TŘ z roku 1961, a to způsobem nevzbuzujícím pochybnosti, nikoli však pouze prostřednictvím obhájce či zákonného zástupce. „*Souhlas s uložením výchovného opatření před pravomocným skončením věci neprejudikuje rozhodnutí o vině a nelze jej považovat za doznání mladistvého.*“¹²⁴ Dle ustanovení § 15 odst. 3, věta druhá ZSM má mladistvý právo kdykoli v průběhu řízení až do jeho pravomocného skončení svůj souhlas odvolat, což musí učinit prohlášením adresovaným soudu pro mládež, který řízení vede.

O uložení výchovného opatření v průběhu řízení rozhoduje soudce pro mládež či státní zástupce, a to vždy formou usnesení, proti němuž není dle ustanovení § 141 TŘ z roku 1961 přípustná stížnost.

Pokud by se však ukázalo, že úplné nebo včasné plnění výchovného opatření je pro mladistvého nemožné nebo je nelze na něm spravedlivě požadovat, soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce nařízené výchovné opatření zruší nebo změní (§ 15 odst. 5 ZSM).

„*Absolutní počet mladistvých, jimž bylo uloženo některé z výchovných opatření, zaznamenává od roku 2004 kolísavou tendenci,*“¹²⁵ což lze vysvětlit poklesem stíhaných a obžalovaných mladistvých, charakterem spáchaného provinění mladistvého (závažné okolnosti, recidiva apod.) či odmítavostí (drzostí) mladistvého od prvopočátku řízení.

¹²⁴ JELÍNEK, Jiří; MELICHAROVÁ, Dita. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: s poznámkami a judikaturou*. 1. vyd. Praha: Linde, 2004. s. 34

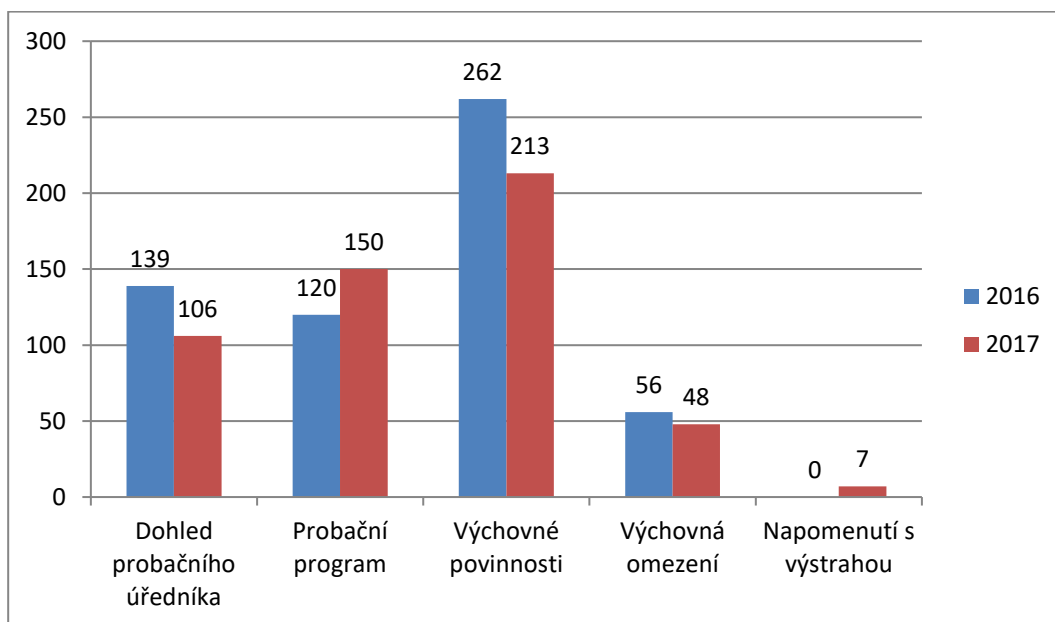
¹²⁵ HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 69

Problematika a přístup k ukládání výchovných opatření mladistvým ze strany státních zastupitelství je dokumentována Zvláštní zprávou Nejvyššího státního zastupitelství o vyhodnocení postupu státních zastupitelství při aplikaci ZSM, z roku 2005¹²⁶ (dále jen „Zvláštní zpráva“), kde je za největší překážku neukládání výchovných opatření považováno jak nesplnění zákonných podmínek pro uložení výchovných opatření, často velmi složitá důkazní situace, tak také neochota mladistvých výchovná opatření vykonávat. Ve Zvláštní zprávě je dále uvedeno, že na většině okresních státních zastupitelství převažuje názor, že z hlediska preventivního působení na mladistvé je vhodné, aby jejich trestní věc byla projednána před soudem s tím, že dopad výchovného působení soudního projednání trestní věci je z hlediska individuální prevence účinnější než výchovná opatření v rámci přípravného řízení.

Ačkoli dřívější statistiky Probační a mediační služby hovoří o poklesu počtu uložených opatření, což je vysvětlováno možností trvalého poklesu stíhaných a obžalovaných osob v posledních letech, představují výchovná opatření významný okruh sankcí. Nejčastěji ukládanými výchovnými opatřeními jsou výchovné povinnosti, za rok 2017 uloženy ve 213 případech, druhý nejčastěji využívaným výchovným opatřením představuje probační program, za rok 2017 uložen ve 150 případech. Právě probační program je sankcí diskutovanou, sledovanou, a to zejména pro její problémy spjaté s regionální dostupností a pomalým zaváděním. Mezi pouze výjimečně ukládaná opatření patří výchovná omezení a napomenutí s výstrahou.

¹²⁶ volně dle: ZEZULOVÁ, Jana; RŮŽIČKA, Miroslav. Aktuální problémy zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. *Státní zastupitelství*. 2005, roč. 3, č. 7-8, s. 6-15

Graf č. 1. – Výchovná opatření ukládaná mladistvým za rok 2016 a 2017

3.1.1 Dohled probačního úředníka

Dohled probačního úředníka, zakotvený v ustanovení § 16 ZSM, je paralelní k ustanovení §§ 49 a 50 trestního zákoníku, jenž určuje obsah dohledu a povinností dospělého pachatele s téměř nepatrnými obměnami pro mladistvé pachatele. Dle citované právní úpravy se dohledem probačního úředníka rozumí pravidelné sledování chování mladistvého v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů na něj, kontrola dodržování uloženého probačního programu a výchovných povinností a omezení uložených mladistvému soudem pro mládež a v přípravném řízení státním zástupcem nebo vyplývajících ze zákona a jeho pozitivní vedení probačním úředníkem k životu v souladu se zákonem. Jeho cílem je jednak přispívání k výchově mladistvého, předcházení jeho recidivě, a jednak samotná ochrana společnosti.

Podle ustanovení § 16 odst. 2 ZSM naplňuje dohled probačního úředníka dvě podstatné funkce, a to sledování a kontrolu chování mladistvého, kdy právě kontrola nese značný význam z hlediska ochrany společnosti, avšak svou podstatou je pasivní a sama o sobě není schopna pozitivně ovlivnit postoje mladistvého, přičemž pro naplnění účelu ZSM se jeví jako nezbytné, aby práce s mladistvými v sobě

zahrnovala vedle shora jmenovaného rovněž odborné vedení a pomoc mladistvému s cílem zajištění jeho řádného budoucího života.

Ustanovení § 16 odst. 3 stanoví mladistvému, kterému byl uložen dohled probačního úředníka, povinnost spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu probační úředník stanoví na základě vytvořeného probačního plánu dohledu, dostavovat se k probačnímu úředníkovi ve lhůtách, které mu budou stanoveny probačním úředníkem. Při stanovení těchto lhůt probační úředník přihledne k poměrům mladistvého, jeho životní situaci v době výkonu dohledu i k prostředí, v němž mladistvý žije. V rámci dohledu musí mladistvý informovat probačního úředníka o svém pobytu, zaměstnání, dodržování uložených výchovných omezení nebo povinností a jiných důležitých okolnostech pro výkon dohledu určených probačním úředníkem. Probační dohled však nelze v žádném případě omezovat pouze na dozírání na mladistvého z hlediska dodržování stanovených podmínek, ale je nutné na něj nahlížet v nejširším slova smyslu. Porušení probačního dohledu mladistvým není zasaženo žádnou sankcí, s výjimkou udělení formální výstrahy probačním úředníkem. Dle vyjádření *Růženy Mašatové*¹²⁷ má ukládání výchovného opatření v podobě dohledu probačního úředníka význam za současného uložení jiných trestních opatření, jako např. obecně prospěšných prací nebo podmíněného peněžitého opatření, neboť, jak dodává, je zpravidla možné v případě závažného porušení dohledu probačního úředníka na mladistvé sankčně působit.

K efektivnějšímu výkonu práce probačního úředníka vede i povinnost mladistvého nebránit probačnímu úředníkovi ve vstupu do obydlí (§ 16 odst. 3 písm. d) ZSM). Ačkoli je tato povinnost mnohými vnímána jako porušení práva na ochranu domovní svobody dle čl. 12 LZPS, umožní probačnímu úředníkovi lépe zhodnotit rodinné zázemí mladistvého a vytvořit si ucelený pohled na jeho život. Zůstává však pravdou, že pokud probačnímu úředníkovi ve vstupu do obydlí budou bránit rodiče mladistvého, jeho sourozenci nebo jiné osoby oprávněné bydlet v obydlí, není tato situace z hlediska ZSM řešitelná a nelze na ni žádným zákonným způsobem reagovat.

I přes výše nastíněná negativa současné právní úpravy probačního dohledu, lze shledat probační dohled užitečným a důležitým institutem, který se účelně snaží dokumentovat životní situaci mladistvého, kontrolovat jej a pomáhat mu v plnění

¹²⁷ JUDr. Růžena Mašatová, státní zástupkyně Okresního státního zastupitelství v Děčíně.

jeho povinností, tak aby byl nucen vést řádný život a předešlo se jeho případné recidivě.

Dohled probačního úředníka byl za rok 2016 a 2017 uložen celkem ve 245 případech (viz graf č. 1). Ze statistiky PMS dále vyplývá, že dohled probačního úředníka byl nejčastěji ukládán za spáchané provinění krádež dle ustanovení § 205 trestního zákoníku (91 mladistvým), výtržnictví dle ustanovení § 358 trestního zákoníku (50 mladistvým) a poškození cizí věci dle ustanovení § 228 trestního zákoníku (29 mladistvým).

Překvapivý je celkový počet mladistvých v počtu 22, kterým byl dohled probačního úředníka uložen za spáchané provinění loupež dle ustanovení § 173 trestního zákoníku. Otázkou je, zdali v těchto případech nebyl dohled probačního úředníka uložen společně s dalším výchovným či trestním opatřením (nelze ze statistiky vyčíst), neboť samotný dohled probačního úředníka se jako trest za tak závažné porušení zákona jeví jako nedostatečný.

3.1.2 Probační program

Probační program je proveden ustanovením § 17 ZSM a rozumí se jím program sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, a to s různým režimem omezení v běžném způsobu života mladistvého, který směřuje k tomu, aby se mladistvý vyhnul chování, které by bylo v rozporu se zákonem, a podporoval jeho vhodné sociální zázemí i urovnání vztahů mezi ním a poškozeným. Nelze pochybovat, že definice probačního programu je značně široká a okruh této problematiky je specifikován tak, aby co nejkomplexněji pojal trestnou činnost mladistvých i s jejich osobními poměry. S odkazem na výše citovaný probační program rozlišuje ZSM ještě druhou formu programu probačního typu, který je řazen do okruhu výchovných povinností a je upraven v ustanovení § 18 odst. 1, písm. g) ZSM, tomuto však bude věnována následující podkapitola práce.

Jak je uvedeno v ustanovení § 17 odst. 2 ZSM, probační program ukládá mladistvému soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce, a to pouze v případě, že je probační program vzhledem k potřebám mladistvého a zájmům

společnosti vhodný; je mu poskytnuta dostatečná možnost seznámit se s obsahem probačního programu a zejména, zdali mladistvý souhlasí, se svou účastí na něm. Tento souhlas je vyžadován z toho důvodu, aby mladistvý věděl, co pro něj bude probační program představovat, neboť právě toto výchovné opatření znamená pro mladistvého velký zásah do běžného způsobu života (např. program internátního typu, kde je volnost jednání mladistvého značně omezena). Stejně jako u jiných výchovných opatření, může i v případě probačního programu mladistvý svůj souhlas kdykoli v průběhu řízení odvolat, a to nejdéle do jeho pravomocného skončení (§ 15 odst. 3 ZSM).

V případě rozhodnutí o uložení povinnosti mladistvého podrobit se probačnímu programu je nutno, aby soud pro mládež (v přípravném řízení státní zástupce) upřesnil, o jaký probační program se jedná a na jak dlouhou dobu jej stanoví. Probační programy jsou zapsány v seznamu probačních programů vedené Ministerstvem spravedlnosti (§ 17 odst. 1 ZSM), kdy jej lze, stejně jako u jiných výchovných opatření, uložit nejdéle na dobu tří let (§ 15 odst. 1 ZSM), či v případě uložení před pravomocným meritorním rozhodnutím do doby jeho vydání. V současné době jsou probační programy ve většině případů zaštiťovány *nestátními neziskovými organizacemi*.¹²⁸

Dohled nad výkonem probačního programu je svěřen probačnímu úředníkovi příslušného střediska Probační a mediační služby, jak je uvedeno v ustanovení § 17 odst. 4 ZSM. V případě porušení, resp. neplnění pravidel probačního programu, postupuje probační úředník dle ustanovení § 80 odst. 4 ZSM, kdy bez zbytečného odkladu informuje předsedu senátu soudu pro mládež a v přípravném řízení státního zástupce, který dohled uložil. V případě méně závažného porušení stanovených podmínek a výchovných opatření může probační úředník udělit mladistvému výstrahu; tyto výstrahy však mohou být uděleny nejvýše dvě v průběhu jednoho roku. Udělení výstrahy není rozhodnutím podle trestního řádu. Z citovaného paragrafového znění vyplývá, že porušení probačního programu není spjato s žádnou sankcí, proto by bylo vhodné, kdyby bylo toto výchovné opatření ukládáno v kombinaci s některým trestním opatřením, jako např. s obecně prospěšnými

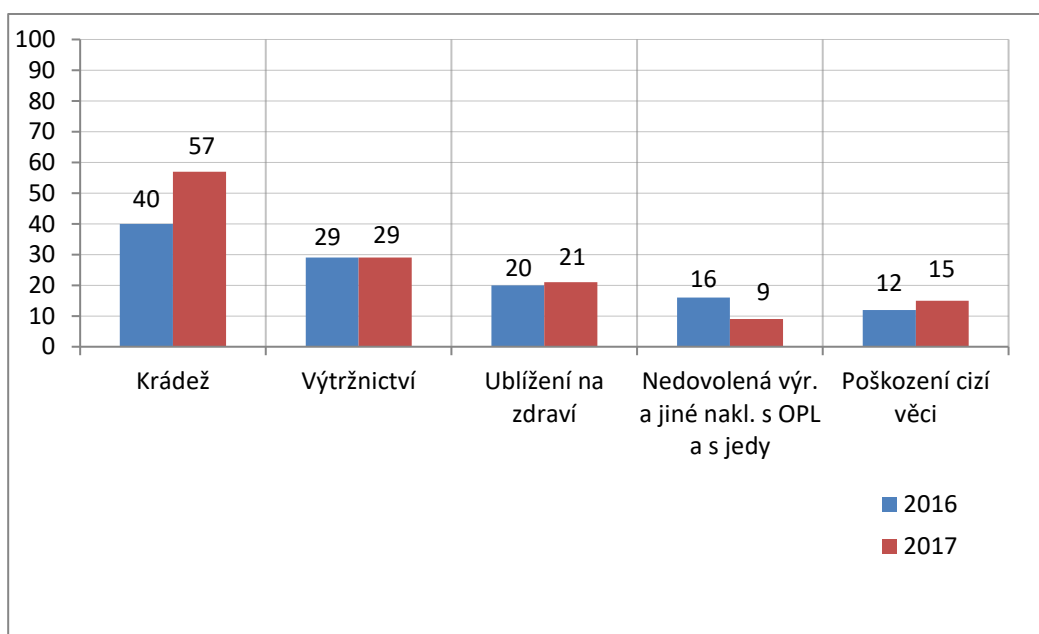
¹²⁸ CEJCH, o.s., *Šance podaná ruka, EUROTOPIA.CZ, o.p.s., aj.*

pracemi (§ 24 odst. 1 písm. a) ZSM), peněžitým trestem (§ 24 odst. 1 písm. b) ZSM), odnětím svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (§ 24 odst. 1 písm. i) ZSM).

K pozitivnímu ovlivnění chování mladistvého a k urovnání jeho poměrů směřuje povinnost definovaná v ustanovení § 17 odst. 3 ZSM. Ta umožňuje mladistvému uložit nahrazení způsobené škody nebo odčinit nemajetkovou újmu, kterou proviněním způsobil. Rozsah je však omezen na jeho majetkové (výdělkové) poměry.

Vykonání probačního programu je dle ustanovení § 25 odst. 1 ZSM považováno za polehčující okolnost.

Graf č. 2. – Uložení probačního programu mladistvým za rok 2016 a 2017 za spáchaná provinění

I přes značnou roztržitost jsou probační programy častým využívaným opatřením (za rok 2016 a 2017 ve 270 případech). Opatření probační program je nejčastěji ukládán za provinění krádež, výtržnictví, ublížení na zdraví atd. – viz graf č. 2.

3.1.3 *Výchovné povinnosti*

Právní rámec úpravy výchovných povinností, které lze uložit mladistvému, je demonstrativně vymezen v ustanovení § 18 odst. 1 ZSM a dle statistiky PMS za rok 2016 a 2017 patří mezi nejvyužívanější výchovná opatření (uložena ve 475 případech). Citované ustanovení umožňuje soudu nebo státnímu zástupci v přípravném řízení uložit mladistvému, aby např. bydlel s rodičem nebo jiným dospělým, vykonal bezplatně ve volném čase společensky prospěšnou činnost určitého druhu, usiloval o vyrovnání s poškozeným nebo se podrobil léčení závislosti na návykových látkách. S ohledem na pouhý demonstrativní výčet je rozhodně možné ukládat mladistvým i další, jinou výchovnou povinnost, jež bude žádoucí odezvou na jím spáchané provinění. Je-li ustanovení § 18 odst. 1 ZSM koncipováno jako demonstrativní výčet výchovných opatření, jež lze mladistvému uložit, neznamená to, že povinnost vyjádřenou jako konkrétní alternativu pod písm. a) až g) citovaného ustanovení lze uložit libovolně a navíc v rozporu s jejím smyslem a účelem (Usnesení NS v Brně, sp. zn. 8 Tdo 1102/2008). V daném případě soudy nižších instancí pochybily, když výchovnou povinnost nahradit škodu, kterou svým jednáním mladistvý způsobil, stanovily v odchylné podobě, bez kritéria podle svých sil, čímž byl mladistvý ve svých důsledcích postaven do mnohem nepříznivějšího právního postavení oproti tomu, které stanoví zákon. Ten klade důraz na učinění kroků směřujících k reparaci škodlivých následků spáchaného činu s tím, že k plnému odčinění ani nemusí dojít, což se zřetelem k majetkovým poměrům mladistvých není v řadě případů ani možné. Výrok o této povinnosti nemusí obsahovat údaj o výši škody, je-li právě ona následkem provinění. Její rozsah je však omezen na výši, v jakém je mladistvý povinen majetkovou škodu uhradit podle zákonných předpisů. Navíc je zřejmé, že mladistvý je povinen škodu nahradit toliko v rozsahu, v jakém to dovolují jeho majetkové, výdělkové a sociální poměry.

Daná právní úprava připouští výchovné povinnosti uložit samostatně nebo vedle jiného výchovného, ochranného nebo trestního opatření. Je tak na mladistvého vyvíjen tlak, aby výchovné povinnosti plnil. Ačkoli ZSM přesně nestanoví obecné podmínky jejich použití, neznamená to však, že by měly být ukládány libovolně, naopak musí plnit účel ZSM (§ 9 odst. 1 ZSM).

Podstatou uložení výchovných povinností zůstává jednak pozitivním způsobem ovlivnit jednání mladistvých a dále také „dosažení žádoucí změny jejich životních postojů a řešení problémů spojených s jejich trestnou činností. Jejich předností je potencionálně velice široký okruh vztahů, které mohou ovlivnit.“¹²⁹

I zde je možné výchovné povinnosti uložit nejdéle na dobu tří let (§ 15 odst. 1 ZSM), zpravidla jsou však ukládány na dobu současně stanovené zkušební doby u podmíněného odsouzení. ZSM připouští jednorázové splnění tohoto opatření, a to uhrazením peněžité částky na fond obětem trestné činnosti (§ 18 odst. 1, písm. b) ZSM) nebo náhradou škody poškozenému (§ 18 odst. 1 písm. e) ZSM).

Při ukládání výchovné povinnosti dle ustanovení § 18 odst. 1 písm. c) a g) ZSM, tedy vykonat bezplatně ve volném čase společensky prospěšnou činnost určitého druhu, resp. podrobit se ve svém volném čase vhodnému programu sociálního výcviku, psychologickému poradenství atd., je nezbytné, aby soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce přihlédl ke zdravotní způsobilosti mladistvého (§ 18 odst. 4 ZSM). ZSM podrobně nespecifikuje pojem „společensky prospěšná činnost“, ve smyslu ZSM se však musí jednat o činnost sloužící k uspokojení obecného zájmu, která ale neslouží k výdělečnému účelu mladistvého. „Jejím výkonem lze za splnění podmínek stanovených v § 27 odst. 5 ZSM nahradit uložené peněžité opatření (viz výklad k § 27 odst. 5 ZSM a k § 30 odst. 6 ZSM).“¹³⁰ Je nepřipustné, aby výchovné povinnosti narušily mladistvému jeho přípravu na budoucí povolání. Praxe se proto přiklání k ukládání povinností mladistvému v rámci vzdělávacího programu školy, k realizaci výkonu povolání či zaměstnání, a na dobu nejvýše čtyř hodin denně, osmnácti hodin týdně a šedesáti hodin celkem (§ 18 odst. 3 ZSM).

3.1.4 Výchovná omezení

V ustanovení § 19 ZSM jsou vymezena výchovná omezení, která umožňují soudu pro mládež nebo v přípravném řízení státnímu zástupci mladistvému uložit. Dle odst. 1 citovaného paragrafového znění spočívá výchovné omezení, aby mladistvý zejména:

¹²⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2004. s. 231

¹³⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. s. 193-194

- a) nenavštěvoval určité akce, zařízení nebo jiné pro mladistvého nevhodné prostředí,
- b) nestýkal se s určitými osobami,
- c) nezdržoval se na určitém místě,
- d) nepřechoval předměty, které by mohly sloužit k páčání dalších provinění,
- e) neužíval návykové látky,
- f) neúčastnil se hazardních her, sázek a hraní na výherních hracích přístrojích,
- g) neměnil bez předchozího ohlášení probačnímu úředníkovi místo svého pobytu,
- h) neměnil bez předchozího oznámení probačnímu úředníkovi bezdůvodně své zaměstnání.

Hlavní rozdíl mezi výchovnými povinnostmi a omezeními spočívá jak v jejich označení, tak v jejich definování. V případě výchovných povinností se jedná o určitý příkaz k pozitivnímu konání, oproti tomu výchovná omezení vyslovují zákaz něco konat nebo se něčeho zdržet. Výchovné povinnosti i omezení však směřují ke kladnému ovlivnění způsobu života mladistvého, jeho ochraně před škodlivými vlivy a k zabránění možné recidivy. S ohledem na pouhý demonstrativní výčet výchovných omezení, je možné ukládat mladistvým i další, jiné výchovné povinnosti, jejich užití je však v ZSM opět limitováno vymezeným účelem, ke kterému má směřovat.

Dle ustanovení § 19 odst. 2 ZSM smí být mladistvému uloženo výchovné omezení podle odst. 1 písm. a), b), c), d) a g) jen tak, aby nenarušilo jeho přípravu na budoucí povolání, především plnění povinností souvisejících se vzdělávacím programem školy nebo výkon povolání či zaměstnání.

Problematickým se může jevit uložení výchovného omezení dle ustanovení § 19 odst. 1 písm. c) nezdržovat se na určitém místě, neboť svým obsahem toto omezení nahrazuje trest zákaz pobytu uvedený v ustanovení § 75 trestního zákoníku, který však výkladem ustanovení § 24 odst. 1 ZSM, kde je uveden taxativní výčet trestních opatření, uložit nelze. Jak dále zdůrazňuje JUDr. Mašatová, mělo by být výchovné omezení dle ustanovení § 19 odst. 1 písm. e) ZSM spočívající v zákazu užívat návykové látky ukládáno pouze těm mladistvým, kteří tyto látky užívají, ale nejsou na nich závislí, v opačném případě by bylo vhodnější uložení výchovné

povinnosti dle ustanovení § 18 odst. 1 písm. f) ZSM podrobení se léčení na návykových látkách.

3.1.5 Napomenutí s výstrahou

Mezi nejmírnější výchovné opatření lze zařadit napomenutí s výstrahou uvedené v ustanovení § 20 ZSM, spočívající v tom, že soud pro mládež (v přípravném řízení státní zástupce) mladistvému v přítomnosti jeho zákonného zástupce důrazně vytkne protiprávnost jeho činu, zdůrazní jeho negativnost a jeho škodlivé následky a upozorní ho na konkrétní důsledky, které mu dle zákona hrozí v případě opětovného páchaní trestné činnosti (§ 20 odst. 1 ZSM).

Opatření v podobě napomenutí s výstrahou lze uložit nejen vedle ochranného opatření, ale také vedle trestního či jiného výchovného opatření, pouze dovoluje-li to jejich povaha, rovněž také v souvislosti se zvláštními způsoby řízení (§ 68 a násl. ZSM). Lze-li mít za to, že u méně nebezpečných provinění postačí k nápravě mladistvého pachatele výchovné opatření napomenutí s výstrahou, může být uloženo samostatně. *„Svým způsobem by mělo jít o jakousi morální „tečku“ za celým řízením a jeho povaha umožňuje jeho využití i ve zjednodušeném řízení dle ustanovení § 314b a násl. TŘ z roku 1961.“*¹³¹ Okruh případů, v nichž lze vůči mladistvému toto výchovné opatření užít, ZSM neomezuje, je možné jej uplatnit ve všech trestních věcech, avšak nemělo by být ukládáno u závažnějších provinění. Z praktického hlediska může být jeho uložení účelné při doplnění v rámci odklonů od standardního řízení (§ 69 odst. 1 ZSM). *„Obecně lze říci, že se s ním lze spokojit především v případech provinění, která i veřejné mínění považuje spíše za mladické výstřelky než za trestuhodné činy.“*¹³² K tomuto je však nutno uvést, že dle statistiky PMS bylo v roce 2017 uloženo toto opatření za provinění loupež dle ustanovení § 173 trestního zákoníku. Obecně však není opatření napomenutí s výstrahou téměř ukládáno – viz graf č. 1. s možným odvodněním malé efektivity.

I pro výchovné opatření napomenutí s výstrahou platí, shodně jako pro ostatní výchovná opatření, ustanovení § 15 odst. 3 ZSM, tj., že výchovná opatření mohou být ukládána pouze se souhlasem osoby, proti níž se řízení vede, a to nejdéle do jeho

¹³¹ SOTOLÁŘ, Alexander. K možnosti přenechání postižení mladistvého provinilce zákonným zástupcům, škole a výchovnému zařízení. *Trestněprávní revue*. 2004, č. 11, str. 333

¹³² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. s. 206

pravomocného skončení. V návaznosti na citované výchovné opatření se toto může jevit poněkud nelogické, avšak vzhledem k principu presumpci nevinny, je tento souhlas nezbytný a nutný. V případě, že státní zástupce uloží mladistvému napomenutí s výstrahou, předjímá tak jeho vinu týkající se spáchaného provinění, „což je až předmětem meritorního rozhodnutí a napomenutý mladistvý následně čeká na konečné meritorní rozhodnutí.“¹³³

Při uložení výchovného opatření dle ustanovení § 20 ZSM, je-li to účelné a vhodné, může soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce při vyslovení napomenutí s výstrahou současně přenechat postižení mladistvého jeho zákonnému zástupci, škole, již je mladistvý žákem, nebo výchovnému zařízení, v němž žije, kdy volba způsobu tohoto postižení je pouze na nich (nesmí však být porušována zásada uvedená v ustanovení § 3 odst. 3 ZSM). Aby vyslovené bylo realizovatelné, vyžádá si soud pro mládež stanovisko školy nebo výchovného zařízení.

Bylo-li mladistvému uloženo napomenutí s výstrahou v souladu s ustanovením § 20 odst. 2 ZSM, hledí se na mladistvého jako by nebyl odsouzen (§ 20 odst. 3 ZSM) – zákonná fikce zahlazení odsouzení, kdy účinky nastávají okamžikem nabytí právní moci rozhodnutí, jimiž bylo uloženo napomenutí s výstrahou, neuvádí se ve výpisu z rejstříku trestů a nezakládá recidivu ve smyslu ustanovení § 42 písm. p) trestního zákoníku.

Ačkoli v sobě napomenutí s výstrahou obsahuje jistý sankční prvek, nejedná se o trestní opatření ve smyslu ustanovení § 24 a násl. ZSM a lze jej vyslovit i v průběhu řízení před rozhodnutím ve věci samé, aniž by byl mladistvý uznán vinným. Účinky této fikce jsou identické jako účinky spjaté se zahlazením odsouzení rozhodnutím soudu pro mládež (srov. § 35 odst. 2 ZSM), s rozhodnutím o osvědčení ve zkušební době podmíněně odložených trestních opatření ve smyslu ustanovení §§ 30 odst. 4 a 35 odst. 3 ZSM a s výkonem ostatních trestních opatření ve smyslu ustanovení § 35 odst. 1-4 a odst. 5-6 ZSM. Ve všech těchto uvedených případech se na mladistvého hledí jako by nebyl odsouzen, a to i přes to, že byla vyslovena jeho vina.

¹³³ HRUŠÁKOVÁ, Milana. Trestní soudnictví nad mládeží. Brno, 2008. s. 79. *Disertační práce*. Masarykova univerzita v Brně, Právnická fakulta, Katedra trestního práva.

3.2 Ochranná opatření

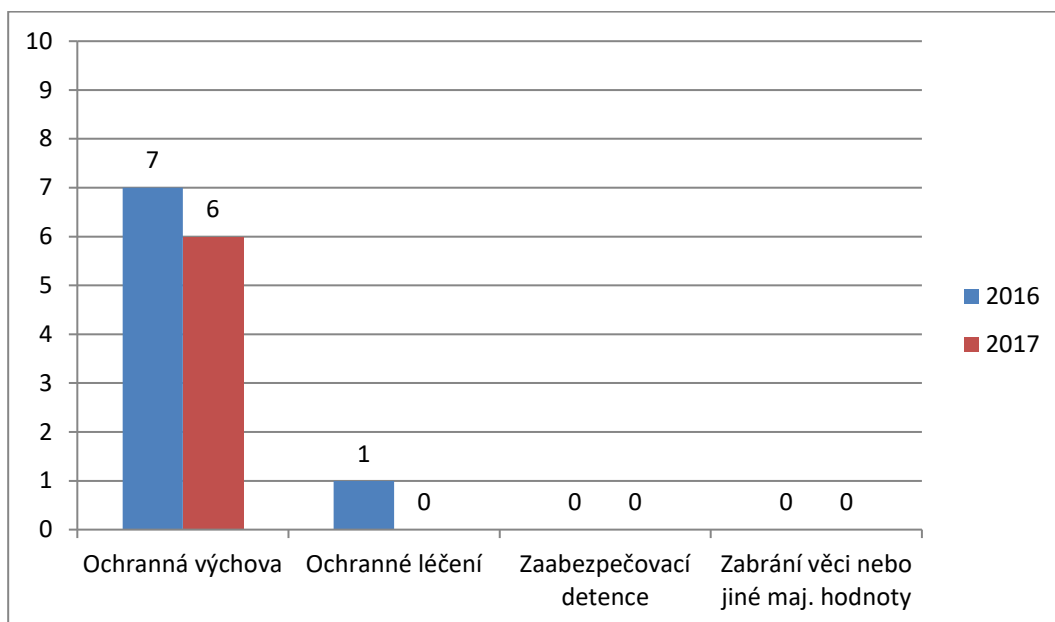
Ochranná opatření představují ve smyslu ZSM další neopomenutelnou trestněprávní sankci, která má obdobně, avšak zvláštním způsobem, jako trest, zajistit ochranu společnosti. Specifický účel ochranných opatření je v ZSM zakotven v ustanovení § 21 odst. 1 ve větě druhé, který říká, že jejich účelem je kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého a chránit společnost před pácháním provinění mladistvými. K tomuto dále ustanovení § 9 ZSM doplňuje účel opatření, a to především vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého, jeho ochranu před škodlivými vlivy a předcházení dalšímu páchání provinění.

V uplatňování ochranných opatření spatřuje ZSM zejména prevenci za užití nástrojů speciální prevence zaměřující se výhradně přímo na osobu pachatele. Součástí ochranných opatření se tak stává složka terapeutická, zabezpečovací, výchovná a resocializační, konečným cílem pak odstranění nebo alespoň snížení nebezpečí dalšího porušení nebo ohrožení zájmů chráněných trestním zákonem. Konečně účelem ochranných opatření je také léčba a izolace nepřičetných osob a osob zmenšeně přičetných, včetně těch, kteří se dopustili činu pod vlivem návykové látky nebo v souvislosti s jejím zneužíváním nebo ve stavu vyvolaném duševní poruchou.

Soudobé trestní právo rozlišuje celkem čtyři druhy ochranných opatření. Jejich výčet nalezneme v ustanovení § 98 odst. 1 trestního zákoníku a v ustanovení § 21 odst. 1 ZSM. Jedná se o ochranné léčení, zabezpečovací detenci, zabránění věci a ochrannou výchovu. Pouze ochranná výchova je mladistvému ukládána dle ZSM, kde jsou taktéž upraveny podmínky jejího uložení. Úpravu ochranného léčení, zabezpečovací detence a zabránění věci nalezneme v trestním zákoníku.

Ochranná opatření mohou být uložena jak samostatně, tak vedle trestního opatření. Uložení ochranných opatření vedle výchovných opatření není nikterak vyloučeno, ale zpravidla se jeví jako nepraktické.

Graf č. 3. – Ochranná opatření ukládaná mladistvým za rok 2016 a 2017

Z grafového zpracování lze v otázce trestání delikventní mládeže sledovat minimální využívání institutu ochranných opatření. Důvodem může být skutečnost, že se z pohledu mladistvého a jeho rodiny jedná o nejpřísnější opatření, k nimž je ze strany soudů přistupováno až v krajních případech, po vyčerpání všech „mírnějších“ možností nápravy mladistvého. Další důvody nevyužívání těchto opatření mohou být zřejmé ze zkušeností z předchozích let, kdy jejich častější realizace např. ochranné výchovy vedla k pasivitě rodin mladistvého ve snaze jeho nápravy, smíření se s nastalou situací.

3.2.1 Ochranná výchova

Specifické ochranné opatření upravené v ZSM ukládané mladistvým pachatelům, představuje ochranná výchova (§ 22 ZSM). Toto opatření lze užít pouze subsidiárně, pokud nepostačuje uložení výchovných opatření (§ 22 odst. 1 písm. c) ZSM) nebo pokud jsou ve výchově mladistvého výrazné deficity, které nelze v prostředí, v němž mladistvý žije, odstranit (§ 22 odst. 1 písm. a), b) ZSM), resp., když jiné, méně intenzivní prostředky výchovy, již nemají naději na úspěch (R 41/1962).

Náležitou výchovou mladistvého odstranit či alespoň snížit možnost vzniku dalších následků zanedbané výchovy ze strany rodičů a umožnit mu jeho další rozvoj, představují zásadní cíle ochranné výchovy. Ačkoli ochranná výchova znamená pro mladistvého jeho odnětí z výchovy rodičů, mělo by být ze strany soudu pro mládež vůči mladistvým základním ochranným opatřením v závažnějších věcech, „*neboť uložení ochranné výchovy může ve vhodných případech nahradit i funkci nepodmíněného trestního opatření odnětí svobody.*“¹³⁴

Citované ochranné opatření lze uložit třem skupinám osob, a to mladistvým samostatně, nebo vedle *kteréhokoliv trestního opatření,*¹³⁵ dále mj. za současného upuštění od uložení trestního opatření, avšak pouze pokud bude ochranná výchova dostačovat naplnění účelu zákona. Děti, osoby mladší 15 let, které spáchaly čin jinak trestný, za který trestní zákoník ve zvláštní části umožňuje uložení výjimečného trestu, a které v době spáchání tohoto protiprávního činu dovršily dvanáctý rok svého věku (§ 93 odst. 2 ZSM), tvoří druhou skupinu. U těchto pachatelů slouží ochranná výchova nejen jako individuální preventivní prostředek, ale také jako prevence generální. Třetí skupinu pak tvoří osoby mladší 15 let, které se dopustily činu jinak trestného, odůvodňuje-li to povaha spáchaného činu a je-li to nezbytně nutné k zajištění jeho řádné výchovy (§ 93 odst. 3 ZSM).

Dle ustanovení § 22 odst. 2 ZSM není výkon ochranné výchovy nijak časově limitován, může však trvat nejdéle do dovršení osmnáctého roku věku mladistvého, přičemž vyžaduje-li to zájem mladistvého, může být výkon ochranné výchovy prodloužen do devatenáctého roku mladistvého.

Samotný výkon ochranné výchovy je upraven zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů (dále jen „zákon o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy“). Dle ustanovení § 2 citovaného zákona se ochranná výchova vykonává ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy, kdy se jedná o diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou a výchovný ústav.

¹³⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2004. s. 273

¹³⁵ Výjimku tvoří trestní opatření vyhoštění (§ 24 odst. 1 písm. f) ZSM) a nepodmíněné odnětí svobody (24 odst. 1 písm. k) ZSM).

Do diagnostického ústavu jsou zařazovány děti na základě výsledků vyšetření jejich zdravotního stavu a dle volné kapacity pak umístovány do dětských domovů, dětských domovů se školou nebo výchovných ústavů. Z uvedeného vyplývá, že se jedná o první zařízení, do kterého se mladiství dostávají, než jsou zařazeni do vhodného typu ústavu.

Ustanovení § 12 zákona o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy definuje dětský domov jako zařízení, pečující o děti podle jejich individuálních potřeb. Do dětského domova jsou umístovány děti ve věku od 3 do nejvýše 18 let, a dále také nezletilé matky spolu s jejich dětmi. Účelem tohoto typu ústavu je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Tyto děti se vzdělávají ve školách, které nejsou součástí dětského domova. Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální.

Děti a mladiství s nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovou se závažnými poruchami chování jsou umístovány do výchovného ústavu se školou. Stejně jako do dětského domova i do výchovného ústavu se školou lze umístit nezletilé matky s jejich dětmi.

Do výchovných ústavů jsou dle zákona umístěny děti i mladiství starší 15 let se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova, jsou zřizovány odděleně pro děti a mladistvé s ústavní a ochrannou výchovou. Do výchovného ústavu může být umístěno i dítě starší 12 let, má-li uloženu ochrannou výchovu, a v jeho chování se projevují tak závažné poruchy, že nemůže být umístěno v dětském domově se školou (§ 14 odst. 3 zákona o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy).

Problematickou otázkou zůstává umístování dětí a mladistvých do shora uvedených zařízení, neboť právě tam jsou zařazovány děti s vážnými poruchami chování s nařízenou ústavní výchovou, které se však nedopustily delikventního jednání. *„Jejich společným umístěním může docházet nejen k jejich kriminální infekci, ale též např. k viktimizaci.“*¹³⁶ I z hlediska následné recidivy je tato forma ochranné výchovy sporná, neboť *„nejvyšší recidivu bylo možno zaznamenat u*

¹³⁶ HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 37

*mladistvých, kterým bylo uloženo nepodmíněné odnětí svobody s ochrannou výchovou.*¹³⁷

Z důvodu nedostačující kapacity školských zařízení nebo špatného zdravotního stavu mladistvého lze vykonání ochranné výchovy realizovat až po určité časové prodlevě, kdy soud pro mládež do doby jejího zahájení nařídí dohled probačního úředníka (§ 22 odst. 3 ZSM).

Ve smyslu ustanovení § 23 ZSM nepředstavuje výjimku přeměna ochranné výchovy na výchovu ústavní nebo propuštění mladistvého se současným ustanovením dohledu, a to v případech, kdy převýchova mladistvého pokročila do té míry, že lze očekávat, že i bez omezení, kterým je podroben během výkonu ochranné výchovy, se bude řádně chovat a pracovat, ačkoli dosud nepominuly všechny okolnosti, pro něž byla ochranná výchova uložena.

3.2.2 Ochranné léčení

Ochrannému léčení se věnuje zejména ustanovení § 99 trestního zákoníku, jeho nařízení, změna, upuštění a ukončení je dále uvedena v ustanoveních §§ 351-358 TR z roku 1961.

Dle shora citovaného ustanovení trestního zákoníku soud uloží ochranné léčení v případě uvedeném ustanovení § 40 odst. 2 trestního zákoníku¹³⁸ a ustanovení § 47 odst. 1 trestního zákoníku¹³⁹, nebo jestliže pachatel činu jinak trestného není pro nepřičetnost trestně odpovědný a jeho pobyt na svobodě je nebezpečný (§ 99 odst. 1 trestního zákoníku). Nezřídká soud přistoupí k uložení ochranného léčení, jestliže pachatel trestný čin spáchal ve stavu vyvolaném duševní poruchou a jeho pobyt na svobodě je nebezpečný (§ 99 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku) nebo zneužívá návykovou látku, spáchal trestný čin pod jejím vlivem nebo v souvislosti s jejím

¹³⁷ ČERNÍKOVÁ, Vratislava a kol. *Prekriminalita dětí a kriminalita mladistvých, kterým byla uložena ochranná opatření*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 2002. s. 110

¹³⁸ *Má-li soud za to, že by vzhledem k zdravotnímu stavu pachatele uvedeného v odstavci 1 bylo možno za současného uložení ochranného léčení (§ 99) dosáhnout možnosti jeho nápravy i trestem kratšího trvání, sníží trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby, přičemž není vázán omezením uvedeným v § 58 odst. 3, a uloží zároveň ochranné léčení. (§ 40 odst. 2 trestního zákoníku).*

¹³⁹ *Soud může upustit od potrestání i tehdy, jestliže pachatel spáchal trestný čin ve stavu zmenšené přičetnosti nebo ve stavu vyvolaném duševní poruchou, a soud má za to, že ochranné léčení (§ 99), které zároveň ukládá, zajistí nápravu pachatele a ochranu společnosti lépe než trest. Tohoto ustanovení se nepoužije, jestliže si pachatel stav zmenšené přičetnosti nebo duševní poruchu přivodil, byť i z nedbalosti, vlivem návykové látky. (§ 47 odst. 1 trestního zákoníku).*

zneužíváním, avšak pouze, je-li vzhledem k osobě pachatele zřejmé, že jeho účelu nelze dosáhnout jinak (§ 99 odst. 2 písm. b) trestního zákoníku). Ochranné léčení smí být mladistvému pachateli uloženo i vedle trestního opatření, anebo místo trestního opatření při upuštění od potrestání.

Citované ochranné opatření má význam jak z hlediska zajištění ochrany společnosti před pachateli trestných činů, tak i pro samotné mladistvé, a to z hlediska poskytnutí odborné lékařské péče. Podle povahy nemoci a léčebných možností zůstává na rozhodnutí soudu, zda uloží ochranné léčení v ústavní formě, tj. v léčebném zdravotnickém zařízení (zpravidla psychiatrická léčebna) nebo v průběhu výkonu trestního opatření odnětí svobody ve věznici pro mladistvé nebo v ambulantní formě.

Podle vývoje stavu mladistvého lze způsob výkonu tohoto ochranného léčení změnit z ústavního na ambulantní a naopak. Ochranné léčení v ústavní formě je mimořádně závažným omezením osobní svobody, a to zejména s ohledem na neurčitost svého trvání.

Po ukončení ochranné léčby v ústavní formě následuje, zpravidla za účelem kontroly stabilizace mladistvého, ambulantní léčba; nebude-li však mladistvý ambulantní léčebný režim dodržovat nebo nebude-li se řádně chovat a jeho pobyt na svobodě se stane pro společnost nebezpečným, bude nutná změna z ambulantní léčby na ústavní.

Ústavní ochranné léčení může také soud ve smyslu ustanovení § 351a TŘ z roku 1961 změnit za podmínek ustanovení § 100 odst. 1 nebo odst. 2 trestního zákoníku na zabezpečovací detenci. Bez splnění těchto podmínek jen jestliže uložené ochranné léčení neplní svůj účel nebo nezajišťuje dostatečnou ochranu společnosti (§ 99 odst. 5 trestního zákoníku). Nebezpečnost pobytu mladistvého pachatele na svobodě nelze vyvozovat pouze z jednání, které vykazuje znaky provinění. Je nutno zjištění stupně jeho duševní poruchy, příp. recidivní projevy, nepostačuje ojedinělé jednání (R 58/1968).

Ochranné léčení potrvá, dokud to vyžaduje jeho účel, nejdéle však dvě léta. V případě, že nebude v této době léčba ukončena, rozhodne soud před jejím skončením o prodloužení, a to i opakovaně, vždy však nejdéle o další dvě léta, v opačném případě rozhodne o propuštění z ochranného léčení (§ 99 odst. 6 trestního zákoníku). Návrh na prodloužení ochranného léčení podá dle ustanovení § 353 odst.

1 TŘ z roku 1961 nejméně dva měsíce před uplynutím lhůty dvou let zdravotnické zařízení, vč. důvodů navrhovaného postupu.

3.2.3 Zabezpečovací detence

Zabezpečovací detence je v ZSM zahrnuta do výčtu ochranných opatření (§ 21 ZSM), obecná úprava pro uložení tohoto opatření je pak obsažena v trestním zákoníku, a to konkrétně v ustanovení § 100. Výkon zabezpečovací detence je dále proveden zákonem č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o zabezpečovací detenci“).

Jedná se o speciální opatření, které je určeno pro zajištění pachatelů závažné trestné činnosti, u kterých je příčinou tohoto konání poškození rozumové nebo volní složky osobnosti. Soud citované opatření uloží v případě, že rozhodne o upuštění od potrestání dle ustanovení § 47 odst. 2 trestního zákoníku (u mladistvého se užije speciální úprava upuštění od uložení trestního opatření dle ustanovení § 12 písm. a) ZSM), nebo jestliže pachatel činu jinak trestného, který by naplňoval znaky zločinu, není pro nepřičetnost trestně odpovědný, jeho pobyt na svobodě je nebezpečný a nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti (§ 100 odst. 1 trestního zákoníku). Dle uvedeného paragrafového znění lze zabezpečovací detenci uložit jen tehdy, pokud je pachatel souzen za *zločin nebo zvlášť závažný zločin* (srov. § 14 odst. 3 trestního zákoníku).¹⁴⁰ Důvodem stanovené výše trestní sazby je skutečnost, že se jedná o opatření představující významný zásah do základních lidských práv „*a proto by mělo být určeno jen pro pachatele (a to i mladistvé), z jejichž strany hrozí nebezpečí určitého druhu a určité intenzity, nikoli pro pachatele činů méně závažných.*“¹⁴¹

Trestní zákoník fakultativně přistupuje k realizaci zabezpečovací detence ve smyslu ustanovení § 100 odst. 2 trestního zákoníku i tehdy, jestliže pachatel spáchal zločin (u mladistvého úmyslné provinění, které sazbou odpovídá zločinu u dospělého pachatele) ve stavu vyvolaném duševní poruchou, jeho pobyt na svobodě je

¹⁴⁰U mladistvých pachatelů se jedná o úmyslné provinění, které u dospělých pachatelů trestní sazbou odpovídá zločinu nebo zvlášť závažnému zločinu.

¹⁴¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. s. 220

nebezpečný a nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti (§ 100 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku), nebo pachatel, který se oddává zneužívání *návykové látky*,¹⁴² znovu spáchal zločin (úmyslné provinění, které sazbou odpovídá zvláště závažnému zločinu u dospělého pachatele), ač již byl pro zločin (úmyslné zvláště závažné provinění, které sazbou odpovídá zvláště závažnému zločinu u dospělého pachatele) spáchaný pod vlivem návykové látky nebo v souvislosti s jejím zneužíváním odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nejméně na dvě léta, a nelze očekávat, že by bylo možné dosáhnout uložením ochranného léčení dostatečné ochrany společnosti, a to i s přihlédnutím k již projevenému postoji pachatele k ochrannému léčení (§ 100 odst. 2 písm. b) trestního zákoníku), a to vždy s přihlédnutím k osobě pachatele, k jeho dosavadnímu životu a jeho poměrům.

Obdobně jako u jiných výchovných či ochranných opatření lze zabezpečovací detenci uložit samostatně při upuštění od potrestání nebo vedle trestu. Byla-li zabezpečovací detence uložena vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody, vykoná se po výkonu nebo jiném ukončení trestu odnětí svobody. Byl-li uložen nepodmíněný trest odnětí svobody v době výkonu zabezpečovací detence, její výkon se na dobu výkonu takového trestu odnětí svobody přerušuje. Po skončení výkonu trestu se pokračuje ve výkonu zabezpečovací detence (§ 100 odst. 3 trestního zákoníku). Zabezpečovací detence se vykonává v ústavu pro výkon zabezpečovací detence se zvláštní ostrahou a s léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými, rehabilitačními a činnostními programy (§ 100 odst. 4 trestního zákoníku), kdy se její výkon řídí zákonem o zabezpečovací detenci. Je nezbytné, aby byly uvedené programy přizpůsobeny každému mladistvému, účast na nich je ze strany mladistvého pachatele povinná.

Zabezpečovací detence se dle ustanovení § 100 odst. 5 trestního zákoníku nenařizuje na určitou dobu, nýbrž trvá tak dlouho, dokud to vyžaduje ochrana společnosti. Soud pro mládež ji může dodatečně změnit na ústavní ochranné léčení, pominou-li důvody, pro něž byla uložena, a jsou současně splněny podmínky pro

¹⁴²srov. § 130 trestního zákoníku. K naplnění tohoto znaku je zapotřebí dlouhodobé nebo trvalé zneužívání návykové látky nebo má povahu chorobného návyku. Nepostačuje ojedinělé užívání či experimentování.

ochranné léčení ústavní formou (§ 100 odst. 6 trestního zákoníku). Soudu pro mládež je však zároveň zákonem uložena povinnost provádět u mladistvých nejméně jednou za šest měsíců přezkum, zda trvají důvody pro její další pokračování.

Jak bylo již výše uvedeno, měla by být zabezpečovací detence ukládána pouze ve výjimečných případech, a to vzhledem k dosud neukončenému psychickému i dalšímu vývoji mladistvého tak, aby bylo obecně možno konstatovat, že by uložené ochranné léčení vzhledem k charakteru duševní poruchy vedlo či nevedlo k ochraně společnosti. K danému je nutno dodat, že do roku 2011 „*nebyla v praxi dosud zabezpečovací detence žádnému mladistvému uložena.*“¹⁴³

3.2.4 Zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty

Zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty je dalším druhem ochranného opatření, které upravuje trestní zákoník, konkrétně v ustanovení § 101 trestního zákoníku (§ 21 odst. 2 ZSM). Nebyl-li uložen trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, tak jak je uvedeno v ustanovení § 24 odst. 1 písm. d) ZSM ve spojení s ustanovením § 70 odst. 1 trestního zákoníku, za současného splnění podmínek v uvedených v těchto ustanoveních (tj. věc byla užita ke spáchání provinění nebo byla ke spáchání provinění určena, nebo o věc, která byla výnosem provinění či byla díky tomuto výnosu nabyta) může soud pro mládež rozhodnout o zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty v případě, že se jedná o věc, která:

- a) náleží mladistvému, kterého nelze stíhat nebo odsoudit,
- b) náleží-li mladistvému, od jehož potrestání soud upustil,
- c) ohrožuje-li bezpečnost lidí nebo majetku, popřípadě společnosti, anebo hrozí nebezpečí, že bude sloužit ke spáchání zločinu.

Bez ohledu na shora uvedené podmínky lze shora uvedené ochranné opatření ukládat pouze v případě, že je tato věc nebo jiná majetková hodnota, byť nikoli bezprostředním, výnosem provinění.

Ustanovení § 101 odst. 4 trestního zákoníku umožňuje soudu pro mládež namísto zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty uložit mladistvému v jím stanovené lhůtě věc nebo jinou majetkovou hodnotu pozměnit, a to způsobem, aby jí

¹⁴³ HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 39

nebylo možné použít ke společensky nebezpečnému účelu, odstranit určité zařízení, odstranit její označení nebo provést její změnu, nebo omezit dispozice s věcí nebo jinou majetkovou hodnotou. Soud rozhodne o zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty, nebude-li tato povinnost ve stanovené lhůtě splněna.

Trestní zákoník ve svém ustanovení § 102 nezapomíná na situaci, kdy ten, komu náleží věc nebo jiná majetková hodnota, která by mohla být zabráněna, ji před rozhodnutím zničí, poškodí nebo jinak znehodnotí, zcizí, učiní neupotřebitelnou, odstraní nebo zúžitkuje, zejména spotřebuje, nebo jinak její zabránění zmaří. Nastanou-li tyto případy, přistoupí soud k zabránění náhradní majetkové hodnoty až do výše odpovídající hodnotě věci, jež měla být zabráněna, přičemž hodnotu věci soud stanoví na základě odborného vyjádření nebo znaleckého posudku.

3.3 Trestní opatření

Trestní opatření upravená v ZSM §§ 24-35 se ze systému opatření ukládaných mladistvým řadí mezi ta nejpřísnější. Jejich uložení má pro život mladistvého nejvýraznější následky. K jejich realizaci je přistupováno pouze tehdy, pokud zvláštní způsoby řízení a jiná opatření, zejména obnovující narušené sociální vztahy a přispívající k předcházení protiprávním činům, by zřejmě nevedly k dosažení účelu ZSM. Trestní opatření zahrnují negativní hodnocení spáchaného provinění (na rozdíl od výchovných či ochranných opatření) a jeho pachatele, jemuž působí újmu, kterou je sledováno splnění účelu stanoveného zákonem. Trestní opatření tak svojí povahou stojí vůči výchovným a ochranným opatřením v pozadí, zůstává mu však v systému trestání nezastupitelné, nikoli však rozhodující místo. Tím zůstává především zájem mladistvého a jeho ochrana před škodlivými vlivy.

Trestní opatření, která lze mladistvému pachateli za jím spáchané provinění uložit, jsou taxativně vymezena v ustanovení § 24 odst. 1 ZSM, jedná se o:

- a) obecně prospěšné práce,
- b) peněžitá opatření,
- c) peněžitá opatření s podmíněným odkladem výkonu,
- d) propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,

- e) zákaz činnosti,
- f) vyhoštění,
- g) domácí vězení,
- h) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,
- i) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněně odsouzení),
- j) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem,
- k) odnětí svobody nepodmíněně.

V rámci ukládání konkrétního opatření se jeví žádoucí zohlednit nejen okolnosti daného případu, osobnost mladistvého, ale i jeho poměry tak, aby uložení trestního opatření napomáhalo k vytvoření vhodných podmínek pro jeho další vývoj a nebyla jím dotčena lidská důstojnost (§ 24 odst. 2 ZSM). Každé trestní opatření je nutno ukládat individuálně, nikoli je obžalovaným ukládat společně (R 19/2004-III).

Mladistvému pachateli je možné uložit více druhů trestních opatření vedle sebe, lze je také uložit společně s výchovnými i ochrannými opatřeními za účelem výchovy mladistvého a jeho dalšího rozvoje.

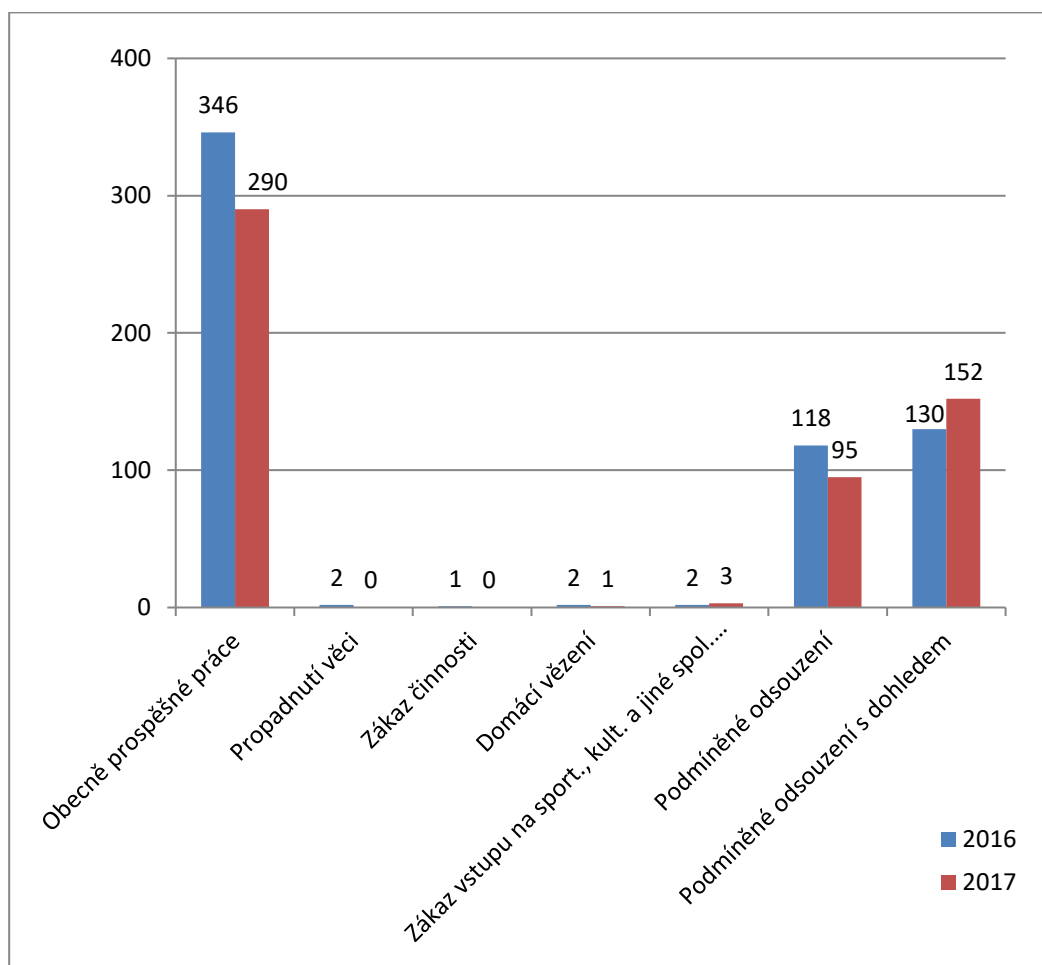
Při ukládání trestního opatření pamatuje ZSM rovněž na polehčující okolnosti uvedené v ustanovení § 25 odst. 1 ZSM, kdy soud při výměře trestního opatření musí přihlídnout zejména k tomu, že mladistvý:

- a) úspěšně vykonal probační program (§ 17 ZSM) nebo jiný vhodný program sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého,
- b) poskytl zadostiučinění poškozenému, nahradil úplně nebo alespoň částečně způsobenou škodu, odčinil nebo alespoň zmírnil újmu, kterou mu způsobil, a přičinil se o obnovení právních a společenských vztahů, které narušil svým chováním nebo
- c) po spáchání provinění se choval tak, že lze důvodně předpokládat, že se v budoucnu trestné činnosti již nedopustí.

Soud pro mládež mimo uvedené polehčující okolnosti při stanovení druhu trestního opatření a jeho výměry přihlédne také k tomu, že mladistvý spáchal provinění ve stavu zmenšené přičetnosti, který si přivodil vlivem návykové látky (§ 25 odst. 2 ZSM).

ZSM se dále věnuje problematice promlčení (§ 34 ZSM) či zahazení odsouzení (§ 35 ZSM). Promlčení výkonu trestního opatření je provedeno ustanovením § 34 ZSM při stanovení jednotné promlčecí doby v délce pěti let, v případě uloženého výjimečného trestního opatření odnětí svobody nad pět let až do deseti let v délce deset let (§ 34 odst. 1 ZSM). Dle ustanovení § 34 odst. 3 ZSM se výkon trestního opatření uloženého pro trestné činy, o nichž tak stanoví trestní zákoník, nepromlčuje (srov. § 95 trestního zákoníku s odkazem na § 35 trestního zákoníku).

Graf č. 4. – Trestní opatření ukládaná mladistvým za rok 2016 a 2017

Ze shora uvedeného grafu je patrné, že trestní opatření v podobě peněžitého opatření, peněžitého opatření s podmíněným odkladem výkonu, vyhoštění a odnětí svobody nepodmíněně nebyly za rok 2016 a 2017 realizovány byt' v jediném případě. Nejčastěji ukládaným trestním opatřením v roce 2016 a 2017 zůstávají obecně prospěšné práce (v roce 2016 uloženo v počtu 346, v roce 2017 v počtu 290), což můžeme přičíst jak charakteru spáchané trestné činnosti mladistvých, tak snahou soudů o nápravu mladistvého.

3.3.1 Obecně prospěšné práce

Trest obecně prospěšných prací představuje jednu z novějších forem zacházení s pachateli méně závažnějších trestných činů. Do našeho právního řádu byl přiveden novelou trestního zákona č. 152/1995 Sb., s účinností od 1. ledna roku 1996. Toto trestní opatření nalezneme jak v ZSM, v ustanovení § 26 odst. 1 ZSM, tak také jako jednu z trestních sankcí v trestním zákoníku v ustanovení § 52 odst. 1 písm. b) ZSM a v ustanovení §§ 62-65. Horní hranice sazby u mladistvého nesmí převyšovat polovinu hranice stanovené v trestním zákoníku (300 hodin), u mladistvých ve výměře od 50 do 150 hodin (srov. § 63 odst. 1 trestního zákoníku). Vedle trestního opatření obecně prospěšných prací lze uložit i vhodná výchovná opatření v souladu s ustanovením § 15 odst. 1, odst. 2 ZSM.

Obecně prospěšné práce spočívající např. v úklidu a údržbě veřejných ploch, prostranství, budov apod. vždy bezplatně a ve volném čase mladistvého. Nesmí, vzhledem ke své povaze nebo okolnostem, za kterých jsou vykonávány, ohrožovat zdraví, bezpečnost nebo mravní vývoj mladistvých, přičemž soud dbá na to, aby při ukládání tohoto trestního opatření přihlédl ke zdravotnímu stavu mladistvého, resp. k místu výkonu a druhu obecně prospěšných prací. Smyslem tak není pouze potrestání mladistvého za protiprávní jednání, ale také vytvoření užitečného výsledku, který by sloužil širší veřejnosti.

Výkon obecně prospěšných prací kontroluje Probační a mediační služba ČR (dále jen „PMS“), která již v průběhu výkonu opatření vyžaduje od poskytovatele informace o samotném průběhu vykonávání prací ze strany mladistvého, jeho

přístupu a chování. PMS dále kontroluje, zda mladistvý vede řádný život a současně dodržuje veškerá další opatření stanovená soudem.

V případě, že mladistvý v době od odsouzení do skončení výkonu trestu (trestního opatření) obecně prospěšných prací nevede řádný život, vyhýbá se nástupu výkonu trestu, bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu (trestního opatření) obecně prospěšných prací, jinak maří výkon tohoto trestu nebo zaviněně tento trest ve stanovené době (*do dvou let*)¹⁴⁴ nevykonává, rozhodne soud pro mládež o jejich přeměně (případně jeho zbytku) v nepodmíněný trest odnětí svobody s tím, že každá nevykonaná hodina obecně prospěšných prací znamená jeden den odnětí svobody (§ 65 odst. 2 trestního zákoníku.). Dvouleté lhůty není třeba vyčkávat, jestliže mladistvý nevykonává obecně prospěšné práce dle stanoveného harmonogramu institucí, u které je výkon tohoto opatření realizován (R 50/1999-I.,II). K přeměně obecně prospěšných prací na výkon trestu odnětí svobody postačí jeden z výše uvedených důvodů, není podmínkou splnění všech. Pokud mladistvý naopak řádně obecně prospěšné práce vykoná, hledí se na něj, jako by nebyl odsouzen.

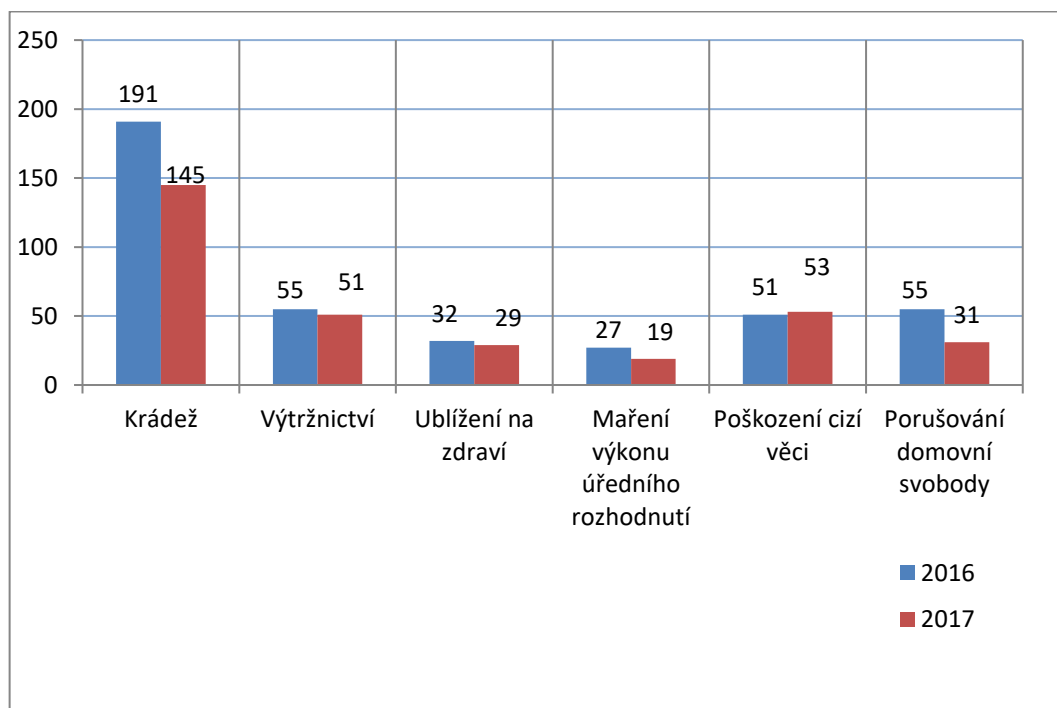
Ze systematiky druhů trestů uvedené v ustanovení § 52 odst. 1 trestního zákoníku, resp. u trestních opatření dle ustanovení § 24 odst. 1 ZSM nelze jasně dovodit, že by trestní opatření v podobě obecně prospěšných prací bylo možno pokládat za trestní opatření mírnější než trestní opatření odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu dle ustanovení § 24 odst. 1 písm. i) ZSM (R 41/2002-II). Rozhodující je zde také výměra těchto trestních opatření, jejich dopad na pachatele (mladistvého) a také to, zdali je či není podmíněné odsouzení spojeno s dalšími omezeními a povinnostmi.

O trestním opatření obecně prospěšných prací, (stejně tak jako o ostatních trestních opatřeních) rozhoduje soud pro mládež rozsudkem. Ve výroku rozsudku soud výslovně stanoví, na jaký počet hodin se toto trestní opatření ukládá, bližší informace ohledně jeho výkonu však neuvádí. Druh práce, místo a dobu provedení stanoví až okresní soud pro mládež příslušný pro výkon obecně prospěšných prací,

¹⁴⁴ *Do této doby se nezapočítává doba, po kterou odsouzený nemohl obecně prospěšné práce vykonávat pro zdravotní nebo zákonné překážky, nebo byl ve vazbě nebo vykonával trest odnětí svobody (§ 65 odst. 1 písm. a), b) trestního zákoníku).*

který má sídlo v obvodu, kde mají být obecně prospěšné práce vykonány, přičemž rozhoduje formou usnesení.

Graf č. 5 – Uložení obecně prospěšných prací mladistvým za rok 2016 a 2017 za spáchané provinění

Ze statistických dat PMS za rok 2016 a 2017 vyplývá, že trestní opatření obecně prospěšných prací bylo nejčastěji ukládáno za přečin krádež podle ustanovení § 205 trestního zákoníku (336 mladistvým), přečin výtržnictví podle ustanovení § 358 trestního zákoníku (106 mladistvým) a přečin poškození cizí věci podle ustanovení § 228 trestního zákoníku (104 mladistvým). Počet řádně vykonaných a nevykonaných obecně prospěšných prací nelze ze statistiky PMS vyčíst, i tak jsou však obecně prospěšné práce ukládány, v poměru s jinými opatřeními, ve velmi vysokém počtu. V případě ukládání obecně prospěšných prací je tak postupováno v souladu se zásadou přiměřenosti a adekvátnosti uloženého opatření, mající za cíl dosažení odpovědnosti dospívajícího za spáchaný trestný čin.

3.3.2 Peněžité opatření

Peněžité opatření představuje významnou alternativu ke krátkodobým trestním opatřením odnětí svobody, věnuje se mu ustanovení § 27 ZSM, je ukládáno za podmínek stanovených trestním zákoníkem (§§ 67-69). Pro realizaci tohoto opatření zůstává nutností výdělečná činnost mladistvého, kdy musí disponovat určitým finančním majetkem tak, aby postačoval na pokrytí peněžitého opatření, nebo uložení takového opatření umožňují jeho majetkové poměry. S ohledem na shora uvedené se aplikace citovaného opatření ze strany soudu stává značně omezenou, přičemž považuje-li soud peněžité opatření za nedobytné, nelze jej uložit (§ 68 odst. 6 trestního zákoníku). Přednost před peněžitým opatřením mají závazky mladistvého a rozsah k povinnosti k náhradě škody (R 22/1977-II.).

Vedle peněžitého opatření může soud pro mládež uložit i vhodná výchovná opatření (§ 27 odst. 1 ZSM) v podobě např. dohledu probačního úředníka či výchovné povinnosti, která posílí výchovný účinek odsuzujícího rozsudku a přispějí ke společenskému uplatnění mladistvého.

K aplikaci trestního opatření v podobě peněžitého opatření je vhodné přistoupit za situace, kdy mladistvý trestnou činností získal majetkový prospěch a takový prospěch nelze odebrat jiným způsobem, přičemž smyslem peněžitého opatření zde není jen odčerpat získaný majetkový prospěch, ale zejména také přihlídnout k povaze a závažnosti trestné činnosti, osobním a majetkovým poměrům (R 16/1988).

Dle ustanovení § 27 odst. 2 ZSM uloží soud pro mládež peněžité opatření v rozmezí od deseti do tří set šedesáti pěti denních sazeb, denní sazba činí nejméně 100,-Kč a nejvíce 5.000,-Kč (§ 27 odst. 3 ZSM). Vydobytá částka se následně stává majetkem státu. Denní sazbu nelze zvýšit nebo snížit mimo rámec uvedeného rozpětí (od 100,-Kč do 5.000,-Kč), a to ani podle analogie ustanovení § 58 trestního zákoníku nebo ustanovení § 32 ZSM. Výměra peněžitého opatření by však neměla být omezena hodnotou majetku získaného trestnou činností, postihnout lze i majetek, který mladistvý nabyl legálně – poctivou prací.

Soud pro mládež dále zároveň s uložením peněžitého opatření stanoví náhradní trestní opatření až na jeden rok, a to pro případ, že nebude peněžité opatření ve stanovené lhůtě úmyslně vykonáno (§ 27 odst. 4 ZSM). Náhradní trestní opatření

nesmí však ani spolu s uloženým odnětím svobody přesahovat horní hranici trestní sazby snížené dle ustanovení § 31 odst. 1 ZSM, kdy je dle ustanovení § 27 odst. 3 ZSM určována pouze horní hranice náhradního trestního opatření odnětí svobody. „*Nedobytnost peněžitého opatření zjištěná u mladistvého ve výkonávacím řízení a vzniklá v důsledku okolností na jeho vůli nezávislých pak má za následek upuštění od jeho výkonu.*“¹⁴⁵

Není výjimkou, že soud pro mládež po právní moci rozhodnutí o uložení peněžitého opatření, avšak po vyjádření mladistvého, rozhodne o náhradě nebo nevykonání uložené opatření, za vykonání obecně prospěšné činnosti v rámci probačního programu podle ustanovení § 17 odst. 1, odst. 2 ZSM pro tento účel zřízeného, nebo společensky prospěšné činnosti v rámci výchovné povinnosti podle ustanovení § 18 odst. 1 písm. c) ZSM (§ 27 odst. 5 ZSM), když po řádném vykonání takové obecně prospěšné činnosti rozhodne soud pro mládež o upuštění od náhradního trestu odnětí svobody.

3.3.3 Peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu

Podmíněné odložení výkonu peněžitého opatření definuje ustanovení § 28 ZSM a od ostatních forem řešení trestních věcí se liší tím, že po vynesení rozsudku a uložení peněžitého opatření soud pro mládež výkon opatření odloží pod podmínkou řádného chování mladistvého a vyhovění uloženým podmínkám. Zkušební doba může být odložena až na tři léta, dolní hranice stanovena není.

Citované trestní opatření vychází z předpokladu, že samotné vedení trestního řízení před soudem, hrozba budoucího výkonu peněžitého opatření a uložené podmínky týkající se chování mladistvého ve zkušební době, postačují k nápravě mladistvého, kdy soud pro mládež „*potřebuje navíc po stanovenou dobu sledovat chování mladistvého a ověřit, zda není třeba na něj působit bezprostředním výkonem podmíněně odloženého peněžitého opatření.*“¹⁴⁶

Ve smyslu ustanovení § 28 odst. 1 ZSM soud pro mládež podmíněně odloží výkon peněžitého opatření, jestliže vzhledem k osobě mladistvého, zejména s

¹⁴⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. s. 300

¹⁴⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. s. 303

přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu má důvodně za to, že účelu trestního opatření bude dosaženo i bez jeho výkonu (§ 28 odst. 1 písm. a) ZSM) nebo jestliže přijme záruku za nápravu mladistvého a vzhledem k výchovnému vlivu toho, kdo záruku nabídl, má důvodně za to, že účelu trestního opatření bude dosaženo i bez jeho výkonu (§ 28 odst. 1 písm. b) ZSM). Současná právní úprava připouští, aby záruku za mladistvého nabídlo jak některé ze zájmových sdružení občanů (srov. § 3 TŘ z roku 1961), tak také jiný subjekt (rodiče, jiný příbuzný mladistvého apod.), vždy by však mělo jít o někoho, kdo je schopen na mladistvého pozitivně působit a s mladistvým se zná. Záruka rodičů mladistvého, „kteří měli s jeho výchovou závažné problémy, jež mimo jiné vyústily i ve spáchání trestné činnosti (srov. přiměřeně R 51/1995)“¹⁴⁷ se jeví jako nežádoucí. Jestliže však byla záruka za nápravu mladistvého odvolána tím, kdo ji poskytl, přezkoumá soud pro mládež chování mladistvého během zkušební doby a shledá-li, že podmíněné odložení výkonu peněžitého opatření neplní své poslání, rozhodne, že se peněžitě opatření vykoná; jinak podmíněné odložení výkonu peněžitého opatření ponechá v platnosti (§ 30 odst. 2 ZSM).

Odklad výkonu peněžitého opatření tak nezůstává konečný, nýbrž závisí na splnění určitých okolností - vedení řádného způsobu života a vyhovění uloženým podmínkám v průběhu zkušební doby. Po splnění těchto podmínek rozhodne soud pro mládež dle ustanovení § 30 odst. 1 ZSM o tom, že se mladistvý odsvědčil, neučiní-li tak soud pro mládež do roka od uplynutí zkušební doby, má se za to, že se mladistvý osvědčil (§ 30 odst. 3 ZSM).

3.3.4 Propadnutí věci

Opatření v podobě propadnutí nalezneme v ZSM pouze ve výčtu trestních opatření (§ 24 odst. 1 písm. d) ZSM). Blíže ZSM toto trestní opatření nespecifikuje, a to ani podmínky jeho výkonu. Na základě ustanovení § 1 odst. 3 ZSM se zde podpůrně užije ustanovení trestního zákoníku, ve kterém je v ustanovení § 70 citovaného zákona vymezen trest propadnutí věci. Ve výkladovém ustanovení § 134 trestního zákoníku se pod pojmem „věc“ rozumí i ovladatelná přírodní síla.

¹⁴⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. s. 306

Ustanovení o věcech se vztahují i na živá zvířata a zpracované oddělené části lidského těla, nevyplývá-li z jednotlivých ustanovení trestního zákona něco jiného.

Soud uloží trest propadnutí věci, kterou pachatel získal trestným činem nebo jako odměnu za něj (§ 70 odst. 1 trestního zákoníku). Soud může dále dle ustanovení § 70 odst. 2 trestního zákoníku uložit trest propadnutí věci:

- a) které bylo užito k spáchání trestného činu, nebo která byla k spáchání trestného činu určena nebo
- b) kterou pachatel, byť jen zčásti, nabyt za věc uvedenou v odstavci 1, pokud hodnota věci uvedené v odstavci 1 není ve vztahu k hodnotě nabyté věci zanedbatelná.

Za propadlou věc však nelze prohlásit takovou věc, kterou pachatel sice získal krádeží, avšak pachateli nepatří a její vlastník není znám.

Musí se přitom jednat o věc náležející pachateli a pachatel musí být před právní mocí rozhodnutí poučen o zákazu jejího zcizení, vč. zákazu jiných dispozic směřujících ke zmaření trestu propadnutí věci (§ 70 odst. 5 trestního zákoníku). V případě, že pachatel takovou věc před uložením trestu propadnutí věci zničí, poškodí, jinak znehodnotí, zcizí apod., postupuje soud dle ustanovení § 71 odst. 1 trestního zákoníku, tj. uloží propadnutí náhradní hodnoty, a to až do výše, která odpovídá hodnotě takové věci, přičemž vlastníkem propadlé věci se stává stát. I zde platí, že trestní opatření propadnutí věci lze ukládat pouze individuálně, obžalovaným nelze uložit trest společně (R 19/2004-III). Účel tohoto trestního opatření sleduje ZSM zejména v odejmutí pachateli věc, která „*která by mohla sloužit k dalšímu páčání trestných činů, ztížit tomuto pachateli podmínky k další trestné činnosti a případně mu i odejmout prospěch ze spáchaného trestného činu.*“¹⁴⁸

Stejně jako u jiných trestních opatření, může i zde soud uložit s trestním opatřením propadnutí věci i jiné, vhodné výchovné opatření. Samostatně pak trest propadnutí věci, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a

¹⁴⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 795

osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba (§ 72 trestního zákoníku). Na ochranu mladistvého a celé společnosti je taktéž možné subsidiárně užít ochranné opatření v podobě zabránění věci dle ustanovení § 21 odst. 2 ZSM, resp. dle ustanovení § 101 trestního zákoníku.

3.3.5 Zákaz činnosti

Není-li to na překážku přípravě na povolání mladistvého, nabízí ZSM ve svém ustanovení § 26 odst. 3 ZSM soudu pro mládež uložit mladistvému trestní opatření zákaz činnosti, horní hranice sazby však nesmí převyšovat pět let (u dospělých pachatelů dovoluje trestní zákoník zakázat činnost od jednoho roku do deseti let). Soud pro mládež je vždy povinen zjišťovat, zdali by zákaz určité činnosti byl u mladistvého na překážku přípravě budoucího povolání, či nikoli.

K přispění řešení sociálních problémů mladistvého, ale i společenského uplatnění mladistvého, nesou nezbytnou roli současně soudem uložená výchovná opatření v podobě např. určité výchovné povinnosti nebo dohledu probačního úředníka. Jako samostatné trestní opatření lze zákaz činnosti uložit pouze za splnění podmínek uvedených v ustanovení § 73 trestního zákoníku a současně za předpokladu, že k dosažení účelu není jiného trestního opatření třeba.

Podstatou trestního opatření zákazu činnosti je povinnost zdržet se výkonu určité činnosti, zaměstnání, povolání nebo funkce, nebo takové činnosti, ke které je třeba zvláštního povolení, nebo jejíž výkon upravuje jiný právní předpis a zabránit tak mladistvému v páchání další trestné činnosti. Zakázat lze mladistvému však jen tu činnost, v souvislosti s níž se dopustil provinění, přičemž tato souvislost musí být přímá a bezprostřední. Nestačí, že pachatel projeví trestným činem (proviněním) morální nezpůsobilost k výkonu činnosti (R 5/1980). V rozsudku musí být vždy jednoznačně určeno, kterou činnost soud pro mládež zakazuje, „*tak, aby nevznikaly pochybnosti při výkonu trestního opatření a aby byl výkon trestního opatření kontrolovatelný.*“¹⁴⁹ V praxi je nejčastěji ukládaným trestním opatřením zákaz činnosti spočívající v řízení motorových vozidel. Tomuto uložení nebrání skutečnost, že v době uložení není mladistvý držitelem řidičského oprávnění na příslušnou skupinu či podskupinu. Účinky tohoto trestního opatření se v takovém případě projevují v tom, že po dobu

¹⁴⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. s. 282

trestního opatření nemůže mladistvý oprávnění k řízení motorových vozidel získat (R 45/1969).

Výkon zákazu činnosti je obsažen v ustanovení § 74 trestního zákoníku a počíná právní mocí rozsudku, jímž byl uložen a nedošlo-li k podmíněnému upuštění od výkonu zbytku tohoto opatření podle ustanovení §§ 90 a 91 trestního zákoníku, končí uplynutím doby, po kterou byl stanoven. Do výkonu trestního opatření zákazu činnosti se nezapočítává doba výkonu trestu odnětí svobody. Byl-li trest zákazu činnosti vykonán, hledí se na pachatele, jako by nebyl odsouzen (§ 74 odst. 2 trestního zákoníku), jeho nedodržování je postihováno jako provinění maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázaní podle ustanovení § 337 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku.

3.3.6 Vyhoštění

Trestní opatření vyhoštění je upraveno v ustanovení § 26 odst. 5 ZSM, podle kterého přistoupí soud k jeho uložení jen za podmínek stanovených v trestním zákoníku, kde odkazuje na ustanovení § 80 tohoto zákona. Podle odst. 1 citovaného ustanovení může soud uložit pachateli, který není občanem České republiky, trest vyhoštění z území České republiky, a to jako trest samostatný nebo i vedle jiného trestu (nelze však podmíněně odložit), vyžaduje-li to bezpečnost lidí nebo majetku, anebo jiný obecný zájem; jako samostatný trest může být trest vyhoštění uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba (§ 80 odst. 1 trestního zákoníku). Z uvedeného vyplývá, že jde o zbavení práva cizince zdržovat se na celém území České republiky a jeho následné přesunutí na území jiného státu. Místo, kam má být mladistvý přemístěn, však již soud pro mládež neurčuje. Vždy musí být spolehlivě zjištěna státní příslušnost mladistvého, neboť nelze toto opatření uložit mladistvému, který je občanem Evropské unie nebo jeho rodinným příslušníkem, kterému byl udělen na území České republiky azyl, povolen dlouhodobý pobyt nebo zde má pracovní či sociální zázemí apod. (srov. § 80 odst. 3 trestního zákoníku).

Účelem citovaného opatření je zabránit mladistvému pachateli v páchání další trestné činnosti na území České republiky, kdy soud pro mládež může dle ZSM uložit trestní opatření vyhoštění ve výměře od jednoho do pěti let (u dospělých

pachatelů ve výměře od jednoho roku do deseti let, anebo na dobu neurčitou (srov. § 80 odst. 2 trestního zákoníku)). Před realizací tohoto opatření je však soud pro mládež povinen přihlédnout k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, možnostem nápravy a poměrům pachatele a ke stupni ohrožení bezpečnosti lidí, majetku nebo jiného obecného zájmu. K těmto kritériím dále přistupuje požadavek, aby bylo přihlédnuto k „nejlepšimu zájmu mladistvého, a dále je třeba zohlednit též rodinné a osobní poměry mladistvého a zabránit tomu, aby byl vydán nebezpečí zpustnutí.“¹⁵⁰

3.3.7 Domácí vězení

Trestní opatření domácí vězení je uvedeno ve výčtu trestních opatření v ustanovení § 24 odst. 1 písm. g) ZSM, dále je upraveno pouze v trestním zákoníku, v ustanovení §§ 60 a 61. Spočívá v povinnosti odsouzeného mladistvého pachatele zdržovat se po dobu výkonu tohoto trestu v určeném obydlí nebo jeho části v soudem stanoveném časovém období, a to pouze za předpokladu, nebrání-li mu v tom důležité důvody (§ 60 odst. 3 trestního zákoníku). Za důležité důvody považuje trestní zákoník zejména výkon zaměstnání nebo povolání nebo poskytnutí zdravotních služeb u poskytovatele zdravotních služeb v důsledku jeho onemocnění nebo úrazu.

Má-li soud za to, že vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu, osobě a majetkovým poměrům pachatele postačí uložení tohoto trestu, a to i v případě vedle jiného trestu a mladistvý dá písemný slib, že se bude ve stanovené době zdržovat v obydlí na určené adrese a při výkonu kontroly poskytne veškerou potřebnou součinnost, může soud pro mládež uložit trestní opatření domácího vězení, a to ve výměře až na jeden rok. Při stanovení časového období, ve kterém je mladistvý povinen zdržovat se v určitém obydlí, přihlédne soud pro mládež zejména ke školním povinnostem mladistvého a jeho případného zaměstnání.

Samostatně lze toto trestní opatření uložit, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba (§ 60 odst. 2 trestního zákoníku). Dle ustanovení § 26 odst. 2 ZSM může soud pro mládež vedle trestního opatření domácího vězení uložit i vhodná výchovná

¹⁵⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. s. 286

opatření směřující k tomu, aby vedl mladistvý řádný život, zpravidla v rozhodnutí vysloví, aby podle svých sil nahradil škodu nebo odcinil nemajetkovou újmu, kterou trestným činem způsobil. Uložit lze mladistvému i přiměřená omezení a povinnosti uvedené v ustanovení § 48 odst. 4 trestního zákoníku.

Kontrolu výkonu tohoto opatření provádí Probační a mediační služba. Jestliže mladistvý bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestního opatření domácího vězení, jinak maří výkon tohoto opatření nebo zaviněně nevykonává ve stanovené době uložené opatření, přemění soud, a to i během doby stanovené pro jeho výkon, trest domácího vězení nebo jeho zbytek v trest odnětí svobody a rozhodne zároveň o způsobu jeho výkonu; přitom každý i jen započatý jeden den nevykonaného trestu domácího vězení se počítá za jeden den odnětí svobody (§ 61 trestního zákoníku).

3.3.8 Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

Trestní opatření zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce může dle ustanovení § 76 odst. 1 trestního zákoníku uložit soud mladistvému, který se dopustil úmyslného provinění v souvislosti s návštěvou takové akce, výhradně v reakci na úmyslné provinění spáchané v přímé souvislosti s takovou akcí, a to až na pět let. Ukládá se tedy za podmínek stanovených v trestním zákoníku (§ 26 odst. 4 ZSM). Zákon přesně nevymezuje, co je dle citovaného ustanovení myšleno společenskou akcí, avšak v praxi se takovou akcí rozumí jakákoliv událost, která je organizovaná za účasti více osob jako např. diskotéky, plesy nebo jiné akce společenské povahy a spočívá v tom, že se mladistvému odsouzenému po dobu výkonu tohoto opatření zakazuje účast na takových akcích (§ 76 odst. 3 trestního zákoníku).

Charakteristickým příkladem je výtržnické chování fanoušků na fotbalovém či obdobném sportovním utkání, před ním nebo po něm, vždy však v přímé souvislosti s takovou akcí. Účelem tohoto opatření je zamezení páčání další trestné činnosti na akcích společenské povahy.

Soud pro mládež musí vždy v rozsudku jednoznačně a přesně stanovit, na které společenské akce zakazuje mladistvému vstoupit, a to z důvodu kontrolovatelnosti zákazu, která je zde svěřena probačnímu úředníkovi. Mladistvý

odsouzený je dle ustanovení § 77 odst. 1 trestního zákoníku při výkonu tohoto opatření s probačním úředníkem povinen spolupracovat způsobem, který mu stanoví, zejména postupovat podle stanoveného probačního plánu, vykonávat stanovené programy sociálního výcviku a převýchovy, programy psychologického poradenství, a považuje-li to probační úředník za potřebné, dostavovat se podle jeho pokynů v období bezprostředně souvisejícím s konáním zakázané akce k určenému útvaru Policie České republiky.

Trestní opatření zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce může být uloženo buď samostatně, nebo vedle jiného trestního opatření. Samostatně jej lze uložit, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba (§ 76 odst. 2 trestního zákoníku), mohou být navíc uložena i vhodná výchovná opatření posilující výchovný účinek odsuzujícího rozsudku.

3.3.9 Podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem

Podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem považuje JUDr. Růžena Mašatová, státní zástupkyně, za jedno z nejvážnějších trestních opatření ukládaná mladistvým pachatelům. Provedena jsou nejen v ZSM v ustanovení § 33, ale také trestním zákoníkem, kde je podmíněné odsouzení vymezeno ustanovení §§ 81-83 a podmíněné odsouzení s dohledem ustanoveními §§ 84-87 tohoto zákona.

Prostředky a postupy k vykonání cílů sledovaných podmíněným odsouzením, především pak prostředky, kterých může soud pro mládež užít, aby usměrnil mladistvého pachatele k vedení řádného života a sledovat jeho chování po stanovenou dobu, jsou uvedeny v ustanovení § 33 odst. 1 ZSM. Zkušební doba zde činí jeden rok až tři léta, kdy současně ZSM připouští uložení i výchovných opatření specifikovaných v ustanovení § 15 odst. 2 ZSM, tyto jsou však v kombinaci se zkušební dobou pouze fakultativního charakteru. Horní hranici zkušební doby může dle ustanovení § 33 odst. 2 písm. b) soud pro mládež přiměřeně prodloužit, ne však o více než dvě léta, maximálně však v trvání pěti let. Ve spojení s ustanovením § 82 odst. 2 ZSM, resp. s ustanovením § 85 odst. 2 ZSM jsou tak vytvářeny podmínky pro „faktické nahrazení bezprostředního výkonu odnětí svobody vhodným výchovným opatřením v kombinaci se sledováním chování mladistvého během současně

*stanovené zkušební doby.*¹⁵¹ Využívání takového postupu nejenže umožňuje citlivější zacházení s mladistvými a individuální přístup k nim, ale také snižování recidivy a ze strany mladistvých k odčinění způsobených škod.

Smyslem stanovení zkušební doby u mladistvého je ověření, zda je schopen takového chování, které by svědčilo o jeho nápravě, aniž by byl podroben trestnímu opatření odnětí svobody. K tomu, aby soud vyslovil, že se mladistvý ve zkušební době osvědčil, je zapotřebí splnění podmínek uvedených v ustanovení § 83 odst. 1 ZSM a v ustanovení § 86 odst. 1 ZSM, tj. vedení řádného života po celou zkušební dobu a vyhovění uloženým podmínkám (výchovným opatřením). V tomto případě nelze vedení řádného života spojovat jen s netrestností mladistvého, ale i s řádným plněním vyživovat nebo zaopatřovat jiného (R 56/1973).

V případě porušení těchto podmínek je na soudu, aby rozhodl o výkonu podmíněně odloženého trestního opatření odnětí svobody. Ve smyslu ustanovení § 33 odst. 2 ZSM ponechá soud pro mládež vzhledem k okolnostem případu a osobě mladistvého podmíněně odsouzení v platnosti i přesto, že mladistvý odsouzený zavinil příčinu k nařízení výkonu trestního opatření odnětí svobody, v takovém případě stanoví nad mladistvým *dohled*¹⁵² (pokud již nebyl uložen), prodlouží zkušební dobu (srov. § 33 odst. 1 ZSM) nebo vysloví další výchovné opatření (srov. § 15-20 ZSM). „*Smyslem této právní úpravy je přitom předejít paušálnímu přístupu k výkonu tohoto trestního opatření v reakci na nepřilíš závažná porušení jinak řádného života mladistvého nebo porušení jen určitých dílčích povinností mladistvým.*“¹⁵³ Soud by měl při stanovení výměry zkušební doby přihlídnout nejen k účelu ukládaných opatření obecně (srov. § 9 odst. 1 ZSM), ale také k druhu a výměře trestního opatření a obecným okolnostem. Délku zkušební doby stanovenou v rozsudku nelze zkrátit a počíná běžet dnem právní moci rozsudku (srov. § 82 odst. 1 trestního zákoníku, resp. § 85 odst. 1 trestního zákoníku).

Dle ustanovení § 33 odst. 3 ZSM se na výkon dohledu užije obdobně ustanovení § 16 ZSM, tedy dohledu probačního úředníka, resp. jeho výkonu (§ 80 ZSM). U dohledu probačního úředníka nad mladistvým spojený s podmíněným

¹⁵¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. s. 340

¹⁵² *Dohledem ve smyslu ustanovení § 33 odst. 2 písm. a) ZSM je míněn dohled probačního úředníka dle ustanovení § 16 ZSM.*

¹⁵³ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. s. 341

odsouzením se uplatní shodný režim jako u výchovného opatření ve formě dohledu probačního úředníka.

3.3.10 Odnětí svobody nepodmíněné

Trestní opatření nepodmíněné odnětí svobody je upraveno v ustanovení § 31 ZSM, přičemž se jedná o nepřísnejší sankci, jaká může být mladistvému uložena. Z tohoto důvodu ji může soud pro mládež mladistvému uložit jen tehdy, jestliže by s ohledem na okolnosti případu, osobu mladistvého nebo předchozí použítá opatření uložení jiného trestního opatření zjevně nepostačovala k dosažení účelu tohoto zákona (§ 31 odst. 2 ZSM). Podstatné zůstává, aby soud pro mládež vždy přihlédl k osobě mladistvého a k okolnostem případu, neboť se u mladistvého může jednat pouze o jednorázové vybočení či o jeden z projevů fáze dospívání jinak jeho bezproblémového života.

Trestní sazby odnětí svobody stanovené v trestním zákoníku se u mladistvých snižují na polovinu, přičemž však horní hranice trestní sazby nesmí převyšovat pět let a dolní hranice jeden rok (§ 31 odst. 1 ZSM). Takovéto snížení trestní sazby se použije výhradně jen v souvislosti s ukládáním trestního opatření odnětí svobody, v ostatních případech je nutno vycházet z „*trestní sazby stanovené ve zvláštní části trestního zákona na provinění, jímž byl mladistvý uznán vinným, popř., za které je stihán.*“¹⁵⁴ Dle ustanovení § 32 ZSM (popř. dle §§ 40 odst. 2, 58 odst. 4-6 trestního zákoníku) lze dolní hranici trestní sazby dále mimořádně snížit, a to pouze v případě, má-li soud pro mládež za to, že vzhledem k okolnostem případu nebo poměrům mladistvého by použití trestní sazby odnětí svobody stanovené trestním zákoníkem bylo pro mladistvého nepřiměřeně přísné a že lze účelu trestního opatření lze dosáhnout i odnětím svobody kratšího trvání.

Stejně jako je přípustné u trestního opatření nepodmíněného odnětí svobody snížit dolní hranici trestní sazby, lze také u nepodmíněného odnětí svobody za určitých okolností zvýšit její horní hranici, a to ve výměře od pěti do deseti let. Jedná se o případ, kdy se:

¹⁵⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. s. 320

- a) mladistvý dopustil provinění, za které trestní zákoník dovoluje uložení výjimečného trestu (srov. § 54 trestního zákoníku), a
- b) povaha a závažnost provinění je vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku mimořádně vysoká, a
- c) soud pro mládež má za to, že by odnětí svobody v rozmezí uvedeném v ustanovení § 31 odst. 1 ZSM k dosažení účelu trestního opatření nepostačovalo (§ 31 odst. 3 ZSM).

U mladistvých, kteří nepřekročili devatenáctý rok svého věku, se výkon trestního opatření nepodmíněného odnětí svobody vykonává odděleně od ostatních odsouzených ve věznicích nebo ve zvláštních odděleních pro mladistvé (§ 31 odst. 4 ZSM). Zařazení mladistvého do věznice pro mladistvé nebo do zvláštního oddělení pro mladistvé je obligatorní součástí výrokové části odsuzujícího rozsudku, ve kterém bylo mladistvému uloženo trestní opatření nepodmíněného odnětí svobody (R 37/2007).

Oddělení mladistvých odsouzených od dospělých pachatelů je dáno zejména snahou o řádné vychování mladistvého a snahou přispět tak k vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého se zřetelem k jím dosaženému stupni rozumového a mravního vývoje (srov. § 9 odst. 1 a § 24 odst. 2 ZSM). Po dovršení devatenáctého roku věku připouští ZSM dle ustanovení § 79 ZSM rozhodnout o přeřazení mladistvého do věznice pro ostatní odsouzené, přičemž soud pro mládež přihlíží zejména k délce ukládaného odnětí svobody a ke stupni a povaze narušení mladistvého (§ 31 odst. 5 ZSM).

3.4 Odklony od standardního procesu v řízení ve věcech mladistvých

Zvláštní způsoby řízení ve věcech mladistvých jsou uvedeny v ustanovení § 68 a § 69 ZSM a jsou jimi podmíněné zastavení trestního stíhání (§ 69 odst. 1 písm. a) ZSM, srov. § 307-308 TŘ z roku 1961), narovnání (§ 69 odst. 1 písm. b) ZSM, srov. §§ 309 až 314 TŘ z roku 1961) a odstoupení od trestního stíhání (§ 69 odst. 1 písm. c) ZSM). Tento výčet alternativních způsobů řízení však není taxativní, neboť ZSM dále obsahuje odkazy na jiné druhy zvláštních řízení, a to konkrétně v podobě řízení před samosoudcem vč. zjednodušeného řízení (srov. §§ 314a až 314d TŘ z roku 1961), řízení proti uprchlému (srov. §§ 302 až 306a TŘ z roku 1961) a řízení po zrušení rozhodnutí nálezem Ústavního soudu (srov. § 314h až 314k TŘ z roku 1961).

Uvedené představuje alternativní procesní formy řešení trestních věcí, které lze využít za splnění zákonem stanovených předpokladů. Spáchaná trestná činnost mladistvých tak není projednána standardní formou, za konání hlavního líčení a rozhodnutí o vině či nevině, ale *„k jejímu vyřešení dojde specifickým procesním postupem, aniž by byla vyslovena vina mladistvého a aniž by mu bylo uloženo trestní opatření.“*¹⁵⁵ Vhodnost a účinnost alternativního řešení trestních věcí u mladistvých spočívá v nutnosti nápravy následků spáchaného činu a současně rovněž v možnosti uložení výchovného opatření mladistvému (§ 15 ZSM), zejména pak výchovných povinností a výchovných omezení. Protože nelze v případě ukládání výchovných opatření v rámci podmíněného zastavení trestního stíhání hovořit o pravomocně skončené věci, je nutno postupovat podle ustanovení § 15 odst. 3 ZSM, tj. s podmíněným souhlasem mladistvého. Při narovnání či odstoupení od trestního stíhání se již jedná o konečný způsob vyřízení věci, v jehož důsledku není uložení výchovného opatření podmíněno souhlasem mladistvého. V takovém případě by mohl v přípravném řízení uložit výchovné opatření i státní zástupce, avšak za nedodržování tohoto opatření by nebylo možné mladistvého dále sankcionovat. *„V souvislosti s těmito řízeními by tedy soud pro mládež měl ukládat tato opatření jen v*

¹⁵⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. s. 559

případě, že nabude přesvědčení, že mladistvý bude daná opatření dodržovat dobrovolně.“¹⁵⁶

3.4.1 Podmíněné zastavení trestního stíhání

Podmíněné zastavení trestního stíhání nalezneme v ustanovení § 69 odst. 1 písm. a) ZSM, které dále odkazuje na ustanovení §§ 307 a 308 TŘ z roku 1961. Kromě obecného ustanovení o uplatňování zvláštních způsobů řízení (§ 68 ZSM) tento procesní institut ZSM podrobněji neupravuje, proto se bude postupovat podle úpravy uvedené v TŘ z roku 1961.

Podmíněně zastavit trestní stíhání lze pouze v případě, jedná-li se o provinění, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let, obviněný mladistvý se k činu dozná, nahradí škodu, která byla činem způsobena nebo s poškozeným o náhradě škody uzavře dohodu nebo učiní jiná opatření k její nápravě, obviněný mladistvý souhlasí s takovým vyřízením trestní věci a vzhledem k jeho osobě, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a okolnostem případu, lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující. Za potřebné opatření k náhradě škody nelze považovat pouhý slib obviněného mladistvého, že nahradí celou škodu způsobenou majetkovou trestnou činností daný orgánům přípravného řízení (R 27/1997).

Dle ustanovení § 307 odst. 2 TŘ z roku 1961 rozhodne soud a v přípravném řízení státní zástupce o podmíněném zastavení trestního stíhání pouze tehdy, pokud obviněný splní podmínky uvedené v odst. 1 (viz výše) a zaváže se, že se během *zkušební doby*¹⁵⁷ zdrží určité činnosti, v souvislosti s níž se dopustil přečinu, nebo složí na účet soudu a v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle zvláštního právního předpisu, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu, a vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující.

¹⁵⁶ SOTOLÁŘ, Alexander. K některým specifikům uplatnění zvláštních způsobů řízení v trestních věcech mladistvých. *Trestněprávní revue*. 2004, roč. 3, č. 3, s. 69

¹⁵⁷ *Ačkoli je v ustanovení § 307 odst. 3 TŘ z roku 1961 uvedena zkušební doba na šest měsíců až dva roky, byla délka uložené zkušební doby od 1. 9. 2012 prodloužena až na tři roky.*

V případě, že není ve zkušební době zjištěno jednání mladistvého, které by odůvodňovalo pokračování v trestním stíhání a mladistvý současně splnil další uložené povinnosti či omezení, vydá orgán, který v prvním stupni o podmíněném zastavení trestního stíhání rozhodoval, rozhodnutí, že se mladistvý osvědčil. Vydání takového rozhodnutí je možné již v průběhu zkušební doby.

3.4.2 *Narovnání*

Dalším případem odklonu od standardního procesu v řízení ve věcech mladistvých představuje narovnání. Obdobně jako u podmíněného zastavení trestního stíhání je tento alternativní způsob vyřízení věci definován ZSM (§ 69 odst. 1 písm. b)), avšak jeho úprava je provedena pouze TŘ z roku 1961 (§§ 309 až 314), proto se použije i na řízení ve věcech mladistvých.

Tento institut se uplatní pouze za zákonem stanovených podmínek uvedených v ustanovení § 309 TŘ z roku 1961, a to jestliže:

- jde o provinění, na které trestní zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let,
- obviněný mladistvý prohlásí, že spáchal skutek, pro který je stíhán, a o tomto prohlášení nejsou důvodné pochybnosti,
- uhradí poškozenému škodu způsobenou proviněním nebo učiní potřebné úkony k její úhradě, případně jinak odčiní újmu vzniklou proviněním,
- vydá bezdůvodné obohacení získané proviněním nebo učiní jiná vhodná opatření k jeho vydání,
- složí na účet peněžní částku určenou konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům a takové plnění není zřejmě nepřiměřené závažnosti činu,
- obviněný mladistvý a poškozený uzavřou dohodu o narovnání a souhlasí s rozhodnutím o schválení narovnání.

Pro schválení narovnání nestačí pouze dohoda o náhradě škody (jako je tomu u podmíněného zastavení trestního stíhání), ale je obligatorní její úhrada. Podstatou narovnání je tak oboustranně akceptovatelná dohoda mezi mladistvým obviněným a poškozeným, vyžadující schválení soudem s procesními důsledky zastavení trestního

stíhání. Do popředí vystupuje zájem na tom, aby všechny způsobené následky mladistvých důsledně odčinil, když trestní postih zde není prioritní.

Narovnání nelze na rozdíl od podmíněného zastavení trestního stíhání chápat jako mimosoudní vyřízení věci, naopak, nejen že soud rozhoduje ve stádiu po podání obžaloby, ale rovněž schvaluje narovnání i v přípravném řízení. Ve smyslu ustanovení § 310 odst. 1 TŘ z roku 1961 před rozhodnutím o schválení narovnání soud a v přípravném řízení státní zástupce vyslechne obviněného a poškozeného, zejména ke způsobu a okolnostem uzavření dohody o narovnání, zda dohoda o narovnání mezi nimi byla učiněna dobrovolně a zda souhlasí se schválením narovnání. Součástí výslechu obviněného musí být i prohlášení, že spáchal skutek, pro který je stíhán. Za splnění všech podmínek, a za předpokladu dostatečnosti vyřízení věci takovýmto způsobem, soud nebo v přípravném řízení státní zástupce narovnání schválí.

3.4.3 Odstoupení od trestního stíhání

Na rozdíl od předchozích alternativních procesních forem řešení trestních věcí mladistvých je odstoupení od trestního stíhání přímo upraveno v ZSM, a to v ustanovení § 70 tohoto zákona. Jedná se o speciální právní úpravu, kterou lze aplikovatelnou pouze za splnění konkrétních podmínek uvedených ustanovení § 70 odst. 1 ZSM:

- musí se jednat o provinění, na které trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody, jehož hranice nepřevyšuje *tři léta*,¹⁵⁸
- neexistuje žádný veřejný zájem na dalším stíhání mladistvého při zhodnocení osoby pachatele a spáchaného činu,
- trestní stíhání není účelné a potrestání není nutné k odvrácení mladistvého od páchaní dalších provinění.

Dle ustanovení § 70 odst. 2 ZSM obsahuje rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání výrok o zastavení trestního stíhání pro skutek, ve kterém bylo spatřováno provinění, jehož se odstoupení od trestního stíhání týká. Jedná se o definitivní řešení trestní věci zakládající překážku věci pravomocně rozhodnuté (*rei*

¹⁵⁸ Stejně jako u ostatních odklonů je výše trestní sazby stanovena trestním zákoníkem, nelze vycházet ze snížené trestní sazby dle § 31 odst. 1 ZSM.

iudicatae) ve smyslu ustanovení § 11 odst. 1 písm. f) TŘ z roku 1961. Proti takovému rozhodnutí připouští právní úprava opravný prostředek, stížnost, mající odkladný účinek (§ 70 odst. 4 ZSM). V případě podání takové stížnosti proti vydanému usnesení se mladistvý domůže řádného procesu vč. projednání věci v hlavním líčení. Další možností je prohlášení mladistvého do tří dnů od doby, kdy mu bylo usnesení o odstoupení trestního stíhání oznámeno, že na projednání věci trvá (§ 70 odst. 5 ZSM). Soud pro mládež, neshledá-li důvod ke zproštění mladistvého, vysloví sice vinu, trestní opatření však neuloží (§ 70 odst. 6 ZSM). Mladistvý má právo své prohlášení vzít zpět.

Všechny výše uvedené odklony od standardního procesu v řízení ve věcech mladistvých směřují zejména na napravení škody mladistvého pachatele, s cílem naučit mladistvého nést následky za své jednání a přijmout za ně plnou odpovědnost. Snahou zákonodárce je posílení výchovného vlivu na mladistvé osoby za současného urychlení trestního řízení a maximálního zefektivnění vyřízení věci.

4 Opatření ukládaná dětem mladším 15 let dle ZSM

Právní úpravu řízení ve věcech dětí mladších patnácti let nalezneme v hlavě III. ZSM, v ustanovení § 89 a násl. Jednotlivá opatření taxativně vymezuje ustanovení § 93 tohoto zákona, jichž soud pro mládež využije v případě, že se dítě mladší patnácti let dopustí činu jinak trestného.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže postihuje dvě kategorie protiprávních činů:

1. provinění – činy spáchané mladistvými,
2. činy jinak trestné – činy, jichž se dopustili děti mladší 15 let, přičemž do posledně jmenované kategorie zařazuje literatura také i trestně neodpovědné mladistvé ve smyslu ustanovení § 5 odst. 1, odst. 2 ZSM. Základním účelem projednávání těchto činů v systému soudnictví ve věcech mládeže je *„rychlá a adekvátní reakce na jejich spáchání, předcházení jejich opakování, náležitá reflexe potřeb osob jimi poškozených a zvláště pak vytvoření podmínek pro další sociální a duševní rozvoj dětí, které se jich dopustily.“*¹⁵⁹

Řízení ve věcech dětí mladších patnácti lze z hlediska obsahového zaměření dělit na dvě fáze. V první řadě je důležité zjistit, zda byl dítětem mladším patnácti let spáchán čin jinak trestný. V případě zjištění, že tomu tak je, jde o zvolení vhodného opatření ve smyslu ustanovení § 93 ZSM tak, aby toto opatření reagovalo na rozumovou a mravní vyspělost dítěte, jeho osobnost, zdravotní stav, sociální poměry apod., přičemž musí být přiměřené k závažnosti a povaze spáchaného činu. Jakmile se státní zastupitelství dozví, že dítě spáchalo trestný čin a jeho stíhání je nepřípustné, neboť jde o osobu, která není pro nedostatek věku trestně odpovědná, bezodkladně podá návrh na uložení opatření. Takové řízení může soud pro mládež zahájit i bez návrhu (§ 90 odst. 1, odst. 2 ZSM). Opatrovníkem dítěte pro řízení ustanoví soud pro mládež advokáta, který v rámci daného řízení vykonává svá oprávnění i po dosažení zletilosti dítěte až do skončení řízení ve věci dítěte mladšího patnácti let (§ 91 odst. 2 ZSM).

Každý čin jinak trestný projednává soud v civilním řízení dle hlavy III ZSM a *„jde v principu o svébytné občanské soudní řízení vycházející jak z právní úpravy*

¹⁵⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. s. 698

*zákona o soudnictví ve věcech mládeže (§ 96 ZSM), tak ze zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OSŘ“) (§ 176 a násl.).*¹⁶⁰ Bylo-li jednání dítěte, v němž je spatřován čin jinak trestný prokázáno jiným způsobem (než jeho výslechem), nemusí být toto v řízení již více vyslechnuto, jeho názor ve věci však musí být znám. Účast veřejnosti při konání jednání ve věcech uložení opatření dítěti mladšímu patnácti let, jež se dopustilo činu jinak trestného, je zakázána, výjimku představuje účast úředníků PMS (§ 92 odst. 1, odst. 2 ZSM).

S ohledem na nedostatek trestní odpovědnosti dítě nespáchá trestný čin nebo provinění ve smyslu ZSM. *„Dopustí-li se však takového činu jinak trestného, je podle ZSM nezbytné na tento čin reagovat jeho projednáním a učiněním vhodných opatření potřebných k jeho nápravě.“*¹⁶¹ V současné době lze dětem mladším patnácti let uložit v řízení dle hlavy III ZSM opatření, jejichž výčet je taxativně obsažen v ustanovení § 93 odst. 1 tohoto zákona, a to zpravidla na základě výsledků předchozího *pedagogicko-psychologického vyšetření*,¹⁶² patří mezi ně:

- a) výchovné povinnosti,
- b) výchovná omezení,
- c) napomenutí s výstrahou,
- d) zařazení dítěte do výchovného programu ve středisku výchovné péče,
- e) dohled probačního úředníka,
- f) ochranná výchova,
- g) ochranné léčení.

Realizace shora uvedených opatření se jeví žádoucí v tom kterém případě, neboť za splnění předpokladů stanovených v ustanovení § 93 odst. 10 ZSM, postačuje-li k dosažení účelu tohoto zákona projednání činu dítěte státním zástupcem

¹⁶⁰ DRÁPAL, Ljubomír; BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád: Komentář I.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 489

¹⁶¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář.* 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. s. 700-701

¹⁶² *Na základě Zvláštní zprávy o vyhodnocení postupu státních zastupitelství při aplikaci zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže bylo zjištěno, že taková vyšetření nebyla velmi často prováděna s odůvodněním nedostatku odborníků, kteří by jej mohli provést, nadbytečnosti a zvyšování finančních nákladů. Ačkoli se jedná o obligatorní povinnost, mělo by takový způsob být spíše výjimečný, neboť právě na základě takového odborného posouzení dítěte by mělo být rozhodování soudů jednodušší a opatření uložena dítěti efektivněji.*

nebo před soudem pro mládež, může soud pro mládež upustit od uložení opatření v souvislosti s ustanovením § 1 odst. 2 ZSM.

Do života dítěte nejcitelněji zasahuje společně s ochrannou výchovou mj. ochranné léčení. Podmínky uložení ochranné výchovy u dětí mladších patnácti let jsou vymezeny v ustanovení § 93 odst. 2, odst. 3 ZSM, kdy soud pro mládež uloží ochrannou výchovu dítěti, které spáchalo čin, za nějž trestní zákoník dovoluje uložení výjimečného trestu, a které v době spáchání činu dovršilo dvanáctý rok svého věku a bylo mladší patnácti let. Z důvodu absence speciálního ustanovení o výkonu tohoto opatření v ZSM je třeba dle ustanovení § 96 ZSM uplatnit OSŘ. Avšak i ustanovení § 272 a násl. OSŘ, kde je upraven výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí, postrádá výkon a řešení ochranné výchovy. Při výkonu tohoto opatření tak soud pro mládež *„postupuje obdobně jako v řízení ve věcech péče o nezletilé s tím, že aplikuje též zákon o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy.“*¹⁶³

Dle ustanovení § 93 odst. 4 ZSM může soud pro mládež uložit dítěti mladšímu patnácti let ochranné léčení, a to na základě výsledků předchozího vyšetření duševního stavu dítěte (srov. § 58 ZSM), jestliže spáchalo čin jinak trestný ve stavu vyvolaném duševní poruchou, nebo pod vlivem návykové látky nebo v souvislosti s jejím zneužíváním, jde-li o dítě, které se oddává zneužívání takové látky. V obou zmíněných případech za splnění podmínky nebezpečnosti pobytu takového dítěte na svobodě probíhá výkon tohoto opatření v ambulantní, tak v ústavní formě s tím, že může trvat, dokud bude trvat jeho účel, tedy i po dovršení osmnácti let věku dítěte (§ 93 odst. 8 ZSM). Soud pro mládež nejméně jednou za dvanáct měsíců přezkoumá, zda důvody pro další pokračování ochranného léčení trvají, jinak je zruší (§ 93 odst. 5 ZSM). K ústavní formě ochranného léčení přistupuje soud spíše výjimečně *„a to s ohledem na velmi nízký počet případů velmi závažné kriminality dětí mladších patnácti let, u kterých by přicházelo jeho uložení do úvahy.“*¹⁶⁴

Jak vyplývá ze Statistického přehledu soudních agend je po upuštění od uložení opatření nejčastěji ukládaným opatřením dětem mladším patnácti let dohled

¹⁶³HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 58

¹⁶⁴VÁLKOVÁ, Helena; KUČHTA, Josef. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 248

probačního úředníka. Na rozdíl od dohledu probačního úředníka u mladistvých v tomto případě nevzniká ze strany dítěte povinnost navštěvovat probačního úředníka (srov. § 16 odst. 3 písm. b) ZSM). „Kontakt s dítětem by měl být tedy realizován především návštěvami probačního úředníka v jeho bydlišti a škole. Jiná otázka je, zda k tomu s ohledem na vytíženost PMS skutečně dochází.“¹⁶⁵ ZSM neupravuje maximální dobu, na kterou je možno toto opatření uložit, bude tak trvat, dokud nebude splněn jeho účel, nejdéle však do osmnáctého roku věku dítěte.

¹⁶⁵SOTOLÁŘ, Alexander. K probačnímu dohledu nad mladistvými a dětmi mladšími 15 let. *Trestněprávní revue*. 2004, roč. 3, č. 12, s. 357. ISSN 1213-5313

5 Právní úprava trestní odpovědnosti mladistvých v Rakousku

Soudnictví ve věcech mládeže v České republice a v Rakousku pojí společná historie, konkrétně rakouský trestní zákoník z roku 1852, který v této době platil jak v Rakousku, tak na území dnešní České republiky.

Jak bylo již v předchozích kapitolách uvedeno, byl tento dualismus způsoben osamostatněním Československa, resp. Recepční normou č. 11/1918, která druhým článkem přebírala všechny předpisy, jež na našem území platily až do právního řádu Československa. Na území Čech, Moravy a Slezska platil rakouský trestní zákon z roku 1852 a trestní řád z roku 1873 a na území Podkarpatské Rusi a Slovenska se obyvatelé těchto států řídili uherskými trestními zákony z let 1908 a 1913. Ani jedním z těchto zákonů však nebyly soudy ve věcech mládeže zřízeny jako zvláštní instituce, ale jen jako oddělení běžných soudů.

5.1 Historický vývoj právní úpravy trestní odpovědnosti mladistvých v Rakousku

Jak uvádí *Prušák*¹⁶⁶, platily v rakouských zemích do doby sjednocení trestního práva trestním řádem císařovnou Marií Terezií v roce 1768 níže uvedené právní předpisy:

- v Tyrolsku malefický řád Maximiliána I. z roku 1499,
- v Dolních Rakousích řád soudní Maximiliana I. z roku 1514, Ferdinanda I. z roku 1540 a trestní řád soudní Ferdinanda III. z roku 1656,
- v Horních Rakousích řád soudní Ferdinanda I. z roku 1559 a Leopolda I. z roku 1675,
- ve Štýrsku řád soudní arcivévody Karla z roku 1574 a
- v Korutanech řád soudní arcivévody Karla z roku 1577.

Významný milník z hlediska vývoje trestního soudnictví nad mládeží představuje hrdelní řád císařovny Marie Terezie přijatý v roce 1768 pod názvem *Constitutio Criminalis Theresiana*, který platil ve všech dědičných zemích

¹⁶⁶ PRUŠÁK, Josef. *Rakouské právo trestní. Díl všeobecný*. Praha: Věšhrd, 1912, s. 11

rakouských. Citovaný zákoník nahrazoval roztržštěnou právní úpravu a „jednalo se o první kodex platící v českých zemích, který vytvářel věkové hranice pachatelů za účelem rozlišení jejich trestní odpovědnosti.“¹⁶⁷ Rozlišení věkových hranic bylo v zákoníku přejato z římského práva, „kde bylo vyvození trestní odpovědnosti či neodpovědnosti vázáno též na sedmý a čtrnáctý rok života.“¹⁶⁸

Při ukládání trestu mladistvým byly podle věku rozlišovány tři skupiny. První skupinu tvořily děti ve věku do 7 let a také tzv. „nedospělci“¹⁶⁹, kterým nebyl zpravidla ukládán žádný trest. Druhou skupinu tvořili nedospělci, kteří se blížili věku 14 letům (dospělému). Pachatelům v této věkové skupině byly obvykle ukládány méně přísné tresty, v menším počtu případů tresty přísnější a jen ve velmi výjimečných případech byl provinilci uložen trest smrti. „V takovém případě pak byla zpravidla zvolena rychlejší forma usmrcení, např. stětí místo upálení.“¹⁷⁰ Třetí skupinu tvořili pachatelé ve věku 14 let, jedinci označováni za dospělé, vůči nimž byly realizovány stejné tresty jako dospělým pachatelům.¹⁷¹

V roce 1787 vyšel v platnost *Všeobecný zákoník o zločinech a jejich trestání*¹⁷² vydaný císařem Josefem II. Trestní odpovědnost mladistvých pachatelů se změnila ze 7 na 12 let, avšak naproti *Theresianě* neexistovaly v tomto zákoníku výjimky zohledňující povahu spáchaného činu.

Po novele trestního zákona z roku 1796 - „*Trestní zákon západohaličský*“¹⁷³ byla opět posunuta trestní odpovědnost mladistvých, a to na 14 let, kdy po jeho přepracování vyšel v roce 1803 za vlády Františka jako zákon O zločinech a těžkých policejních přestupcích, „který byl na svoji dobu dílem skutečně mistrovským.“¹⁷⁴ Jak z názvu zákona vyplývá, skládal se tento zákon ze dvou částí, z první části o zločinech a z druhé části o policejních přestupcích. Jeho výjimečnost tkvěla jednak

¹⁶⁷ VÁLKOVÁ, Helena. *Trestní zákonodárství nad mládeží v historické a srovnávací perspektivě*. Praha: Leges, 1992, s. 16

¹⁶⁸ AEBERSOLD, Peter. *Schweizerisches Jugendstrafrecht*. 2. Aufl. Bern: Stämpfli, 2011, s. 77

¹⁶⁹ *Za nedospělce byly označovány děti věkem blíže věku 7 letům, nežli 14 letům.*

¹⁷⁰ AEBERSOLD, Peter. *Schweizerisches Jugendstrafrecht*. 2. Aufl. Bern: Stämpfli, 2011, s. 60

¹⁷¹ *Jestliže však pachatel nepřesáhl 16 rok věku, mohl mu být trest zmírněn. I tak byli pachatelé v této věkové skupině dále popravováni.*

¹⁷² *Allgemeines Gesetzbuch über Verbrechen und derselben Bestrafung*, nebo též jako *Josephinisches Strafgesetz*,

¹⁷³ *V roce 1796 zaveden nejprve v Západní Haliči (dnešní část Ukrajiny).*

¹⁷⁴ PRUŠÁK, Josef. *Rakouské právo trestní. Díl všeobecný*. Praha: Všehrad, 1912, s. 13

v přehlednosti a formulační přesnosti, po obsahové stránce pak podstatně rozvíjela Všeobecný zákoník o zločinech a trestání.

Po revizi a novelizaci Zákona o zločinech a těžkých policejních přestupcích z roku 1803 byl v roce 1852 vyhlášen Trestní zákon z roku 1852, vydán s platností nejen pro korunní země, ale také pro další *království*.¹⁷⁵ Podle trestního zákona z roku 1852 nebyli trestně odpovědní pachatelé ve věku do 10 let. Druhou věkovou skupinu vymezenou trestním zákonem tvořili pachatelé ve věku od 10 do 14 let (tzv. nedospělci). Poslední věkovou skupinu pak tvořili pachatelé ve věku od 14 let výše, kdy z pohledu trestního práva se jednalo o pachatele dospělého, tedy trestně odpovědného. Trestním zákonem z roku 1852 však byla vymezena polehčující okolnost, což byl věk, resp. mládí pachatele, a to až do jeho 20. roku života. „*Zejména pro nízké vymezení hranice relativní trestní odpovědnosti byla úprava zacházení s mladými pachateli v trestním zákoně z roku 1852 velmi kritizována,*“¹⁷⁶ proto bylo v roce 1893 v rámci příprav nového trestního zákoníku stanoveno, že se trestní odpovědnost bude odvíjet od vyspělosti a zralosti daného jedince, nikoli od určitého věku.

Navzdory tomu, že probíhaly přípravy na novele trestního zákoníku, včetně úprav problematiky trestní odpovědnosti mládeže, předložil v roce 1907 *Dr. Franz Klein*¹⁷⁷ návrh samostatného zákona upravující trestně právní jednání mladistvých i jejich trestně právní ochranu. Tento návrh, resp. samostatný zákon o trestní odpovědnosti mládeže však i po jeho přepracování v roce 1911 v platnost nevstoupil. Po ukončení 1. světové války došlo ve Výmarské republice (dnešní Rakousko) „*k citelnému nárůstu trestných činů mládeže a nová právní úprava trestní odpovědnosti mládeže tak byla nezbytně nutná.*“¹⁷⁸

Tohoto zákona se dnešní Rakousko dočkalo až dne 1. 1. 1929, kdy nastala účinnost *Zákona o zacházení s mladistvými pachateli*.¹⁷⁹ Trestně neodpovědnými zde byly děti mladší 14 let, označovány jako nezletilci (*Unmündige*). U mladistvých

¹⁷⁵*Království Chorvatské Uherské, Slavonské, vojvodství Srbské, velkoknížectví Sedmihradské a banát Temešský.*

¹⁷⁶ACKERMANN, Leonie. *Die Altersgrenzen der Strafbarkeit in Deutschland, Österreich und der Schweiz*. New York: P. Lang, 2009, s. 79

¹⁷⁷*Rakousko-uherský právní teoretik, v letech 1905-1908 a v roce 1916 ministr spravedlnosti Předlitavska (část Rakouska).*

¹⁷⁸RIES, Melanie. *Jugendstrafrechtliche Sanktionen in der Bundesrepublik Deutschland, Österreich, Schweiz und den USA*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2005, s. 54

¹⁷⁹*Gesetz über die Behandlung jugendlicher Rechtsbrecher*

pachatelů (*Jugendliche*) ve věku 14 až 18 let, bylo, obdobně jako v ZSM, zakotveno ustanovení týkající se trestní odpovědnosti mladistvých - trestně odpovědný není ten mladistvý, který ze zvláštních důvodů není dostatečně vyspělý, aby rozpoznal protiprávnost svého jednání a podle tohoto poznatku jednal (§ 5 odst. 1 ZSM). I v této otázce tak bylo nezbytné k posouzení stupně vyspělosti mladistvého přibrat znalce z oboru psychiatrie či speciální pedagogiky. Z uvedeného je patrné, že bylo v zákoně vymezeno určité období (14-18 let), během kterého vyvození trestní odpovědnosti záleželo na dosažení vyspělosti pachatele

Sankcionování mladistvých pachatelů se do značné míry odlišovalo od předchozích zákonů, na místo teorie odplaty nastupuje výchovně orientovaný smysl uloženého trestu. Před trestem odnětí svobody či trestem peněžitým se upřednostňovaly jiné druhy sankcí, jako např. ustanovení dohledu nad výchovou, umístění do rodiny nebo do domova pro mládež nebo umístění do ústavního zařízení pro výchovu. *„Zákonná výměra trestu odnětí svobody se krátila u mladistvých pachatelů na polovinu a nejvýše bylo možné uložit trest odnětí svobody v trvání 10 let.“*¹⁸⁰

Zákon o zacházení s mladistvými pachateli z roku 1929 tak byl k obecným ustanovením ve vztahu speciality, *„což usnadnilo jednak orientaci v právních normách a umožnilo flexibilnější změnu právní úpravy v reakci na požadavky praxe.“*¹⁸¹

I přes vypuknutí 2. světové války a s tím spojené anexe Rakouska k nacistickému Německu, vyšel po jejím skončení Zákon o zacházení s mladistvými pachateli opět v roce 1949 v platnost, pod názvem Zákon o soudnictví ve věcech mládeže.

¹⁸⁰ RIES, Melanie. *Jugendstrafrechtliche Sanktionen in der Bundesrepublik Deutschland, Österreich, Schweiz und den USA*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2005, s. 55

¹⁸¹ DÖLLING, Dieter. *Reform des Jugendstrafrechts - Entwicklungen in Deutschland, Österreich und der Schweiz*. Deutsche Vereinigung für Jugendgerichte und Jugendgerichtshilfen, 2003, s. 22

5.2 Současná právní úprava zákona o soudnictví ve věcech mládeže v Rakousku

V roce 1988 byla zavedena nová právní úprava *Spolkovým zákonem o soudnictví nad trestnými činy*¹⁸² (*Jugendgerichtsgesetz* dále jen „rJGG“), která přes 15 novel¹⁸³ zůstala v účinnosti dodnes. Obdobně, jak je tomu v ZSM se i dle Rakouského právního řádu obecné trestněprávní předpisy, tj. *trestní zákon*¹⁸⁴ (dále jen „rStGB“) a *trestní řád*¹⁸⁵ (dále jen „rStPO“) užití k rJGG subsidiárně. Hlavním podnětem k vytvoření nového zákona o soudnictví ve věcech mládeže se stala tendence společnosti prioritně netrestat mladistvého pachatele za protiprávní jednání, ale preferovat užití *odklonů*¹⁸⁶ a mimosoudního narovnání mezi mladistvým pachatelem a obětí (*aussergerichtliche Tatausgleich – ATA*). „Tyto postupy byly již v aplikační praxi využívány v rámci experimentálních projektů,¹⁸⁷ jejichž efektivita přispěla k prosazení reformy rJGG.“¹⁸⁸ Z důvodu značné efektivity byly po vzoru rJGG v rStGB a rStPO zakotveny s účinností od 1. 1. 2000 odklony pro dospělé pachatele. Výsledkem byl značný pokles dospělých odsouzených „a v roce 1989 bylo pouze 15 % mladistvých pachatelů odsouzeno v řízení před soudem.“¹⁸⁹

*Zákon*¹⁹⁰ vymezuje tři kategorie osob, které se od sebe, z hlediska trestního práva a eventuálních právních reakcí, liší.

První kategorii tvoří děti do 14 let neboli nedospělí (*Unmündige*), kteří nejsou ze spáchání činu jinak trestného trestně odpovědní (§ 4 rJGG) „V případě, že je však

¹⁸² *Bundesgesetz vom 20. 10. 1988, BGBl 1988/599, über die Rechtspflege bei Jugendstraftaten (Jugendgerichtsgesetz)*

¹⁸³ *BGBl 1993/526, 1993/799, 1994/522, I 1999/55, I 2001/19, I 2003/30, I 2003/116, I 2004/60, I 2004/164, I 2006/102, I 2007/93, I 2007/109, I 2009/52, I 2009/142, I 2010/11.*

¹⁸⁴ *Stafgesetzbuch BGBl 1974/60*

¹⁸⁵ *Strafprozessordnung BGBl 1975/631*

¹⁸⁶ *Vzorem se pro Rakouskou právní úpravu stal zákon Kanady a Spojených států amerických, kde v přístupu k delikventní mládeži byly odklony hojně využívány.*

¹⁸⁷ *tzv. Brücke-Projekt, jež byl zásadní v alternativním přístupu zacházení s mladistvými delikventy v německé právní úpravě. Později se pod tímto projektem rozvinul institut narovnání mezi pachatelem a obětí (Täter-Opfer-Ausgleich – TOA) nebo Projekt Graffiti München mířený na mladistvé delikventy poškozující cizí majetek posprejováním.*

¹⁸⁸ VÁLKOVÁ, Helena. *Trestní zákonodárství nad mládeží v historické a srovnávací perspektivě*. Praha: Leges, 1992, s. 75

¹⁸⁹ HOFINGER, Veronika; NEUMANN, Alexander. *Legalbiografien von Neustart Klienten - Legalbewährung nach Außergerichtlichem Tatausgleich, Gemeinnütziger Leistung und Bewährungshilfe*. Wien: Institut für Rechtsund Kriminalsoziologie, 2008, s. 1-41

¹⁹⁰ *Bundesgesetz vom 20. 10. 1988, BGBl 1988/599, über die Rechtspflege bei Jugendstraftaten (Jugendgerichtsgesetz) – rJGG.*

ohrožen jejich vývoj, je možné jim uložit opatření dle rodinného práva či předpisů o sociálně-právní ochraně dětí.“¹⁹¹

Druhou skupinu tvoří mladiství (*Jugendlicher*), vymezení v ustanovení § 1 rJGG vymezení jako osoby, které již dovršily 14 let, ale nepřekročily 18 let. Dle § 4 odst. 2 rJGG je tato skupina vymezena relativně, vázána na další podmínky (viz příloha B).

První z podmínek trestní odpovědnosti je dostatečná zralost jedince „...jestliže z určitých důvodů není dostatečně vyspělý, aby rozpoznal protiprávnost svého jednání nebo podle tohoto poznatku jednal.“ (§ 4 odst. 2, bod 1 rJGG)¹⁹² Jedná se zde o tzv. diskreční nebo dispoziční schopnosti, kdy k objasnění citovaného znění zákona přistupuje nutnost znaleckého posudku vypracovaného znalcem „specializujícího se na psychiatrii mladistvých, posouzení právní otázky pak zůstává na soudci.“¹⁹³ Nezralost mladistvého je však potřebné dle *Jesioneka*¹⁹⁴ zkoumat v návaznosti na konkrétní čin. V případě, že je nezralost dána např. tělesnou či psychickou poruchou nebo sociálními nedostatky, užije se ustanovení § 4 odst. 2, bod 1 rJGG, v případě, že se jedná o nezralost podmíněnou vývojem (duševní nemoc, duševní postižení apod.) užije se v návaznosti na *Rozhodnutí Nejvyššího soudu*¹⁹⁵ ustanovení § 11 rStGB.

Druhou podmínkou vylučující trestní odpovědnost mladistvých zůstává ve smyslu ustanovení § 4 odst. 2, bod 2¹⁹⁶ skutečnost, že mladistvý spáchal přečin (*Vergehen*),¹⁹⁷ a to před dovršením 16 let, zavinění není kvalifikováno jako těžké a není aplikován ze zvláštních důvodů rJGG, aby se mladistvý zdržel trestného jednání.

¹⁹¹ DÜNKEL, Frieder; GRZYWA Joanna; PRUIN, Ineke (eds.). *Juvenile Justice Systems in Europe*. vol. 1. Mondchengladbach: Forum Verlag Godesberg, 2011, s 42

¹⁹² „er aus bestimmten Gründen noch nicht reif genug ist, das Unrecht der Tat einzusehen oder nach dieser Einsicht zu handeln“ (§ 4 odst. 2 bod 1 rJGG).

¹⁹³ BOHÉ, Herald. *Nebenstrafrecht*. Wien: Verlag Österreich, 2010, s. 56

¹⁹⁴ JESIONEK, Udo; EDWARDS, Christa (ed). *Das österreichische Jugendgerichtsgesetz*. Wien: Manz, 2017, s. 36

¹⁹⁵ *Rozhodnutí Nejvyššího soudu 9 Os 184/74; 12 Os 61/81*

¹⁹⁶ „er vor Vollendung des sechzehnten Lebensjahres ein Vergehen begeht, ihn kein schweres Verschulden trifft und nicht aus besonderen Gründen die Anwendung des Jugendstrafrechts geboten ist, um den Jugendlichen von strafbaren Handlungen abzuhalten.“ (§ 4 odst. 2 bod 2 rJGG).

¹⁹⁷ Úmyslné trestné činy, za které je možno uložit pachateli doživotí či trest odnětí svobody ve výměře více jak 3 roky jsou rStGB označovány zločiny (*Verbrechen*). Ostatní trestné jednání je v § 17 rStGB označováno jako přečiny (*Vergehen*).

V důsledku takto formulovaných (*přesně neurčitých*)¹⁹⁸ podmínek vylučující trestní odpovědnost mladistvých je patrné, že je lze aplikovat na většinu trestné činnosti, kterou spáchali čtrnáctiletí a patnáctiletí pachatelé.

Poslední, třetí skupinu, tvoří mladí dospělí (*Junger Erwachsener* nebo *Heranwachsende*), do které se podle ustanovení § 46a rJGG řadí osoby, které dosáhly 18. roku věku, ale ještě nedovršily 21 let. Dle odst. 1 tohoto ustanovení přísluší trestní řízení vedené pro čin, jež byl spáchán mladým dospělým, který dosud nedovršil 21 let, soudu, vykonávající soudnictví ve věcech mládeže, tj. soudu rozhodující o trestní odpovědnosti 14-17letých. O trestných činech mladých dospělých rozhodují podle ustanovení § 30 rJGG soudci, kteří jsou v důsledku své praxe a kvalifikace schopni zohlednit zvláštnosti podmíněné jejich vývojem.

Zmíněnou novelou rJGG z roku 2001 došlo k vynětí 18letých pachatelů z kategorie mladistvých, „a zároveň bylo do jisté míry modifikováno postavení mladých dospělých, na které se jinak obecně vztahují obecně trestněprávní předpisy.“¹⁹⁹ Tyto modifikace jsou upraveny zejména rStGB a zmírňují postavení mladého dospělého v trestním právu. Jde zejména o tyto *modifikace*.²⁰⁰

- podle ustanovení § 34 odst. 1 rStGB je věk pachatele do 21 let považován za polehčující okolnost,
- podle ustanovení § 36 rStGB nesmí být trest odnětí svobody ukládaný mladému dospělému vyšší než 20 let (nelze uložit trest doživotí),
- dále podle ustanovení § 36 rStGB u trestů, kde je dolní hranice trestní sazby více jak 1 rok, je u mladých dospělých 1 rok, u trestů, kde je dolní hranice 1 rok, je u mladých dospělých snížena dolní hranice trestní sazby na 6 měsíců,
- podle ustanovení § 46 odst. 3 rStGB činí u mladých dospělých minimální délka výkonu trestu odnětí svobody pouze 1 měsíc, nikoli 3 měsíce jako je tomu u dospělých pachatelů,
- podle ustanovení § 50 odst. 2 rStGB lze za určitých podmínek upustit od uložení probačního dohledu při podmíněném propuštění.

¹⁹⁸ *Neurčitá formulace jako: „z určitých důvodů“, „zvláštních důvodů“ apod. s sebou nesou značnou právní nejistotu.*

¹⁹⁹ JUNGER-TAS, Josine; DECKER, Scott (eds.). *International Handbook of Juvenile Justice*. Dordrecht: Springer, 2006, s. 264

²⁰⁰ volně dle: HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 96-97

V této souvislosti se jeví žádoucí poukázat na nedostatečnost současného rJGG, spatřovanou v absenci aplikace speciální právní úpravy týkající se odklonů u mladistvých za užití pouze obecné právní úpravy odklonů vymezené rStPO. Dalším negativem zůstává výrazné zpřísnění trestní politiky pro 18leté pachatele, a to např. z důvodu „*nemožnosti uplatnění podmíněného upuštění od potrestání ve smyslu ustanovení § 13 rJGG, není dána přednost hledisku speciální prevence před prevencí generální, dlouhé lhůty pro zahlazení odsouzení apod.*“²⁰¹ K tomuto se taktéž vyjadřuje *Maleczky*,²⁰² podle kterého se generální prevence v rakouském trestním právu mládeže zohledňuje pouze velmi výjimečně.

5.3 Trestněprávní reakce ve spojitosti s mladistvými pachateli dle rJGG

Jak již bylo výše uvedeno, je Zákon o soudnictví nad mládeží („rJGG“) ve vztahu k obecným trestním předpisům speciálním, podle § 5 a § 31 rJGG se obecná právní úprava užije pouze tehdy, pokud rJGG nestanoví jinak. Sankční systém Rakouska je tvořen tresty (*Strafen*) a opatřeními (*Maßnahmen*), kdy je mezi hlavní druhy sankcí řazen trest odnětí svobody (§ 18 rStGB) a peněžitý trest (§ 19 rStGB). Ustanovení § 5 rJGG pak upravuje zvláštní podmínky ukládání trestů oproti pachatelům dospělým.

V rJGG jsou trestněprávní reakce na spáchaný čin *mladistvým*²⁰³ odstupňovány od nejméně stigmatizujících, resp. od nejméně přísných až po nejprísnejší z nich.

²⁰¹ MOOS, Reinhard; MIKLAU, Roland (eds.). *Festschrift für Udo Jesionek zum 65. Geburtstag*. Wien-Graz: Neuer Wissenschaftlicher Verlag, 2002, s. 84

²⁰² MALECZKY, Oskar. *Strafrecht – Allgemeiner Teil II: Lehre von den Verbrechensfolgen*. Wien: WUV, 2006, s. 13

²⁰³ *pro doplnění je nutno uvést, že níže uvedené sankce nelze uložit mladým dospělým, pouze mladistvým.*

RJGG v případě spáchání trestného činu mladistvým tak prioritně zakotvuje možnost alternativního řešení trestní věci, tzn. odklonu, a to upuštěním od stíhání ve smyslu § 6 rJGG, odstoupením od stíhání ve smyslu ustanovení §§ 7-8 rJGG, podmíněným odstoupením od stíhání státním zastupitelstvím ve smyslu ustanovení § 35 *zákona o návykových látkách*²⁰⁴ (dále jen „SMG“) a podmíněným zastavením soudem ve smyslu § 37 SMG.

Další trestněprávní reakci představuje možnost výroku o vině bez formálního výroku trestu. Do této kategorie řadíme uložení odsuzujícího rozsudku bez uložení trestu dle ustanovení § 12 rJGG a uložení odsuzujícího rozsudku s pohrůzkou trestu podle § 13 rJGG. První trestní sankcí je peněžitý trest (§ 5 rJGG, § 19 rStGB), který lze uložit podmíněně, částečně podmíněně a nepodmíněně, následuje domácí vězení a v neposlední řadě trest odnětí svobody (§ 5 rJGG ve spojení s § 43 a násl. rStGB) ve formě podmíněného, částečně podmíněného a nepodmíněného.

Konečně lze mladistvému uložit opatření v podobě umístění do zařízení pro duševně nemocné pachatele ve smyslu § 21 rStGB a umístění do odvykacího zařízení ve smyslu § 22 rStGB.

5.3.1 Peněžitý trest (*Geldstrafe*)

Nejmírnější trestní sankcí je dle rJGG peněžitý trest, zakotvený v ustanovení § 5 citovaného zákona, resp. v § 19 rStGB. Peněžitý trest lze uložit vedle nebo namísto trestu odnětí svobody, a to pouze v případě, že nebude ohroženo „živobytí“ (*Lebensunterhalt*) mladistvého. Obdobně, jako je tomu dle ZSM, tak i dle rakouské právní úpravy spočívá ukládání peněžitého opatření na systému denních sazeb, pro jejichž výměru zůstávají rozhodující „*osobní a majetkové poměry v okamžiku rozsudku soudu I. instance*.“²⁰⁵ Výpočet jedné denní sazby vychází zejména z výše vlastního příjmu odsouzeného, přičemž se přihlíží k výdajům na chod domácnosti a částce existenčního minima. U mladistvých, kteří ještě nedisponují vlastním příjmem se dle ustanovení § 5 rJGG výpočet denní sazby odvíjí od výše způsobené škody

²⁰⁴ *Suchtmittelgesetz BGBl 2007/110, BGBl 2007/112.*

²⁰⁵ MALECZKY, Oskar. *Strafrecht – Allgemeiner Teil II: Lehre von den Verbrechensfolgen*. Wien: WUV, 2006, s. 31

spáchaným činem či získaného majetkového prospěchu. Jak uvádí *Riesová*,²⁰⁶ „je peněžitý trest mladistvým pachatelům ukládán spíše sporadicky,“ neboť uložením peněžitého trestu dochází k ohrožení jejich životních poměrů.

Stejně jako je tomu u trestních sazeb, i zde se maximální denní výměra peněžitého trestu snižuje na polovinu, tedy maximálně 250 Euro²⁰⁷, minimální výměra peněžitého trestu jsou 2 denní sazby, nejvyšší přípustný počet denních sazeb zákonem určen není.

Jak bylo již shora uvedeno, umožňuje rakouské trestní právo, konkrétně ustanovení §§ 43, 43a rStGB, rozdělení peněžitého trestu na část podmíněnou a část nepodmíněnou. Je pak pouze na soudu, jaká část peněžitého trestu bude vykonána nepodmíněně a jaká bude podmíněně odložena na zkušební dobu.

Rovněž lze také uložit nepodmíněný peněžitý trest vedle podmíněného trestu odnětí svobody a s účinností od 1. ledna 2008 lze vykonat obecně prospěšné práce, a to však namísto náhradního trestu odnětí svobody u nedobytných peněžitých trestů, kdy čtyřem nevykonaným hodinám obecně prospěšných prací odpovídá jeden den odnětí svobody.

5.3.2 Domácí vězení

Elektronicky sledované domácí vězení (elektronisch überwachter Hausarrest) bylo, po velmi dobrých výsledcích *pilotního projektu*,²⁰⁸ v Rakousku zavedeno s účinností od 1. září 2010, a to *novelou*,²⁰⁹ jež měnila trestní řád („rStPO“), zákon o výkonu trestů („Strafvollzugsgesetz“ dále jen „StVG“) a zákon o probační a mediační službě („Bewährungshilfegesetz“ dále jen „BewHG“). Podmínky výkonu domácího vězení jsou stanoveny jednak trestním řádem („rStPO“), konkrétně v § 156b citovaného zákona, a dále také *vyhláškou*²¹⁰ spolkové ministryně spravedlnosti.

S ohledem na ustanovení § 2 StVG může být domácí vězení uloženo i mladistvým pachatelům, neboť platí, že pro výkon trestu mladistvých se vztahuje StVG, pokud rJGG nestanoví něco jiného. Smysl domácího vězení představuje zejména náhrada za výkon trestu odnětí svobody či vyšetřovací vazbu. Mladistvý,

²⁰⁶ RIES, Melanie. *Jugendstrafrechtliche Sanktionen in der Bundesrepublik Deutschland, Österreich, Schweiz und den USA*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2005, s. 67

²⁰⁷ u dospělých pachatelů je maximální denní výměra peněžitého trestu 500 Euro, minimální 2 Eura.

²⁰⁸ Pilotní projekt probíhal v Rakousku ve dvou fázích, a to od roku 2006 do září 2008.

²⁰⁹ BGBl I 64/2010

²¹⁰ BGBl II 279/2010

kterému byla uložena tato forma trestu, zůstává limitován do té míry, že se musí zdržovat ve svém obydlí (nesmí jej opustit vyjma zaměstnání, návštěvy lékaře apod.), musí mít vhodné zaměstnání nebo např. pečovat o děti. Trest elektronického domácího vězení je prováděn prostřednictvím *náramku*,²¹¹ který je umístěn na noze odsouzeného.

Podle ustanovení § 156c odst. 1 StVG lze trest v podobě domácího vězení schválit pouze za splnění následujících podmínek:

- uloženy trest odnětí svobody nepřesáhl 12-ti měsíců,
- odsouzený má adekvátní ubytování,
- je zaměstnán a pobírá mzdu,
- má zřízené nemocenské a úrazové pojištění,
- má písemný souhlas osob žijících s odsouzeným ve společné domácnosti,
- zvážení soudy, zda nebude domácí vězení zneužíváno.

Mladistvý, který vykonal trest domácí vězení, je povinen nahradit náklady spojené s elektronickým sledováním. Jejich výši provádí vyhláška BGBl II 279/2010, konkrétně ustanovení § 5 a dále ustanovení § 156b odst. 3 StVG. Výše nákladů za jeden kalendářní den činí 22 Euro, přičemž náklady je odsouzený povinen hradit, ledaže by byly úhradou této částky ohroženy základní životní potřeby odsouzeného nebo osoby, k jejíž výživě je odsouzený povinen (§ 156b odst. 3 StVG).

Kontrola dodržování podmínek u odsouzeného, jemuž bylo uloženo domácí vězení, probíhá prostřednictvím instituce *Neustart*,²¹² resp. sociálními pracovníky, kteří jsou k výkonu kontroly určeni. Sociální pracovník nejprve odsouzeného poučí o podstatě výkonu domácího vězení, poskytuje odsouzenému péči ve smyslu ustanovení § 29c BewHG a poté jej po celou dobu podporuje při dodržování povinností (§ 159b odst. 2 StVG).

V průběhu výkonu domácího vězení předkládá sociální pracovník zprávu příslušné věznicí, v případě, že se jedná o vězně ve vyšetřovací vazbě, předkládá sociální pracovník zprávu příslušnému soudci. Ve zprávě se zaměřuje zejména na bytové podmínky odsouzeného, zkoumá jeho soužití se spolubydlicími, zaměstnání,

²¹¹ přesné technické specifikace jsou uvedeny v důvodové zprávě k zákonu BGBl I 64/2010.

²¹² *Obdoba Probační a mediální služby ČR.*

finanční situaci atd. Následně vytvoří tzv. „Aufsichtsprofil“, „dohlížecí profil“, když tímto vymezí místo pobytu odsouzeného. Uvedený profil se vytváří za období týdne nebo čtrnácti dnů dopředu a sociální pracovník jej poté předává ke schválení příslušné věznici.

Ustanovení § 156c odst. 2 StVG vymezuje předpoklady pro odvolání domácího vězení:

- odpadnou nutné předpoklady pro jeho svolení,
- odsouzený nedodrží podmínky domácího vězení, a to ani po napomenutí,
- odsouzený je déle než jeden měsíc v prodlení se zaplacením nákladů na domácí vězení,
- odsouzený spáchal úmyslný trestný čin během domácího vězení nebo se vyhýbá výkonu trestu.

O trvání či odvolání domácího vězení rozhoduje vedoucí příslušné věznice.

5.3.3 Trest odnětí svobody

V otázce trestání mladistvých pachatelů představuje nejpřísnější trest z pohledu rJGG trest odnětí svobody, ať už ve formě podmíněně prominutého nebo částečně podmíněně prominutého. Tak jako u ZSM, tak i podle rakouské právní úpravy (§ 5 bod 4 rJGG) se horní hranice trestní sazby snižují na polovinu, ke spodní hranici trestní sazby se nepřihlíží.

Podle rJGG nelze mladistvému uložit trest na doživotí, ani trest, jehož hranice trestní sazby se nachází v rozmezí od 10 do 20 let, když je reálné uložit trest s trestní sazbou od 6 měsíců do 10 let (§ 5 bod 3 rJGG). Dále lze u mladistvých namísto jmenovaných trestů uložit trest s trestní sazbou od 1 do 15 let, pokud byl čin spáchán po dovršení 16-ti let nebo uložit trest s trestní sazbou od 1 do 10 let, pokud byl čin spáchán před dovršením 16-ti let (§ 5 bod 2 rJGG).

Trest odnětí svobody je možné také ve smyslu ustanovení § 41 rStGB mimořádně snížit, kdy minimální výměra trestu činí jeden měsíc (za spáchaný čin, jehož horní hranice nepřevyšuje 1 rok) nebo jeden den (za spáchaný čin, jehož horní hranice nepřevyšuje šest měsíců). Při splnění těchto podmínek lze spodní hranici trestní sazby snížit na nejnižší možnou hranici.

Promlčecí doba u mladistvých činů nejvýše 20 let a to i tehdy, pokud se trestný čin obecně nepromlčuje (§ 57 rStGB). Promlčecí lhůty (při nesnížených trestních sazbách) jsou:

- 20 let – v případě, že čin spáchal pachatel po dosažení 16-ti let, a za který je možné uložit trest na doživotí,
- 10 let – v případě, že čin spáchal pachatel před dosažením 16-ti let, a za který je možné uložit trest na doživotí,
- 5 let – v případě, že čin spáchal pachatel až do 10 let a až do 5 let,
- 2 roky – v případě, že čin spáchal pachatel, že který je možné uložit trest do 3 let,
- 1 rok – v případě, že čin spáchal pachatel, za který je možné uložit trest do 1 roku trestní sazby a méně.

*(volně dle Maleczkyho)*²¹³

5.3.4 Podmíněné prominutí trestu odnětí svobody

Podmíněné prominutí trestu odnětí svobody („bedingte Strafnachsicht“) upravuje ustanovení § 5 bod 9 rJGG, odkazující na použití ustanovení §§ 43, 43a rStGB.

Podle citovaného ustanovení je možné podmíněně prominout trest odnětí svobody v případě, že byl mladistvý odsouzen za trestný čin, jehož horní hranice trestní sazby nepřevyšuje dvě léta. Ve snaze odradit mladistvého od dalšího páchaní trestní činnosti smí soud uložit jiné opatření, např. peněžitý trest (§ 5 rJGG, § 19 rStGB). Vyjma shora uvedeného připouští znění rJGG trest odnětí svobody podmíněně prominout, a to na zkušební dobu, jejíž délka může činit minimálně jeden rok, nejvýše pak tři léta, a to v závislosti na druh spáchaného činu, osobu mladistvého pachatele, jeho další chování apod.

Rakouský právní systém v praxi připouští uložený trest odnětí svobody rozdělit tak, že se část uloženého trestu, která nesmí být kratší než jeden měsíc a zároveň nesmí přesahovat z celkového trestu více jak 1/3, nepodmíněně vykoná a zbylá část trestu se podmíněně odloží s možností uložení jiného opatření.

²¹³ MALECZKY, Oskar. *Strafrecht – Allgemeiner Teil II: Lehre von den Verbrechenfolgen*. Wien: WUV, 2006, s. 15

5.3.5 Částečně podmíněné prominutí trestu odnětí svobody

Má-li soud za to, že pachatel již nebude v budoucnu páchat žádnou trestnou činnost, může za využití ustanovení § 43a rStGB část trestu *podmíněně prominout*.²¹⁴ Využití tohoto ustanovení však lze pouze za předpokladu, že mladistvému hrozí trest odnětí svobody vyšší než 2 roky, ale zároveň ne více jak roky 3. Podmíněně prominutá část pak musí činit minimálně jeden měsíc, avšak nesmí být delší než 1/3 trestu.

Citované ustanovení může soud využít i u peněžitého trestu, kdy lze částečně prominout nejvýše polovinu takového trestu.

5.3.6 Předběžná opatření

Jak již bylo výše uvedeno, poslední trestněprávní reakci spatřuje rakouská právní úprava v možnosti uložit mladistvému pachateli předběžná opatření („*vorbeugende Massnahmen*“) podle rStGB (§§ 21, 22). V rJGG je pouze upraven jejich výkon, tento se provádí ve speciálních zařízeních, jež jsou přizpůsobena mladistvým.

K předběžným opatřením rakouský trestní zákoník („rStGB“) řadí:

- *umístění v zařízení pro duševně nemocné*²¹⁵ upravené v ustanovení § 21 rStGB,
- *umístění v zařízení pro osoby závislé na návykových látkách*²¹⁶ upravené v ustanovení § 22 rStGB.

Podle ustanovení § 21 rStGB umístí soud pachatele do zařízení pro duševně nemocné za předpokladu, že se dopustil trestného činu a:

- hrozí mu trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby více jak 1 rok,
- v době spáchání trestného činu nebyl příčetný, přičemž tato příčetnost spočívá v psychické (duševní) poruše,
- je důvodná obava, že bude vzhledem k duševnímu stavu a povaze činu, který spáchal, pokračovat v další trestné činnosti.

²¹⁴ „*bedingte Nachsicht eines Teiles der Strafe*“

²¹⁵ „*Unterbringung in einer Anstalt für geistige abnorme Rechtsbrecher*“.

²¹⁶ „*Unterbringung in einer Anstalt für entwöhnungsbedürftige Rechtsbrecher*“.

Doba, po kterou je pachatel do zařízení pro duševně nemocné, je stanovena na dobu neurčitou.

Podle ustanovení § 22 rStGB nařídí soud pobyt v zařízení pro pachatele závislé na návykových látkách v případě, že:

- se oddává zneužívání návykových či narkotických látek,
- byl odsouzen za trestný čin, který spáchal v opilosti nebo ve stavu opojení,
- je důvodná obava, že vzhledem k osobnosti pachatele a druhu činu, který spáchal, bude pokračovat v páchání trestné činnosti.

Doba, po kterou je pachateli nařízen pobyt v takovém zařízení, je na dobu nejvýše 2 let.

5.4 Odklony

V rakouském trestním právu mají významné postavení odklony, jejichž užití je daleko širší, než je tomu v ČR, přičemž *„možnost jejich uplatnění věcech mladistvých mají státní zástupce i soud ve stejném rozsahu.“*²¹⁷

Jak již bylo shora zmíněno, ve věcech mladistvých zůstává prioritou řešení věcí alternativním způsobem, aplikací odklonů. Tyto mají přednost před obvyklým trestním řízením *„a v případě, že jsou splněny zákonné podmínky pro jejich užití, jsou státní zástupci, resp. soudci povinni o něm kladně rozhodnout.“*²¹⁸

Rakouský právní systém řadí mezi odklony:

- upuštění od trestního stíhání ve smyslu ustanovení § 6 rJGG,
- odstoupení od trestního stíhání ve smyslu ustanovení § 7 rJGG,
- podmíněné odstoupení od stíhání pro drogovou trestnou činnost ve smyslu ustanovení §§ 35, 37 SMG,
- vyslovení viny bez uloženého trestu ve smyslu ustanovení § 12 rJGG,
- vyslovení viny pod pohrůzkou trestu ve smyslu ustanovení § 13 rJGG.

²¹⁷ SCHWAIGHOFER, Klaus. *Zum Anwendungsbereich der Diversion bei Jugendstraftaten*. Österreichische Richterzeitung, 2001, č. 3, s. 62

²¹⁸ BOGENBERGER, Wolfgang. *Strafrecht (fast) ohne Strafe*. Das Österreichische Jugendgerichtsgesetz: DVJ-J-Journal, 1999, č. 3, s. 237

V trestním řádu (StPO) jsou obecné podmínky pro použití odklonů uvedeny v hlavě 11., v ustanovení §§ 198-208 citovaného zákona.

5.4.1 Upuštění od trestního stíhání

Upuštění od trestního stíhání („*nichtintervenierende Diversion*“) neboli prostý či jednoduchý odklon („*schlichte Diversion*“) je uveden v ustanovení § 6 rJGG a v rakouském trestním právu se řadí mezi často využívané, „*neboť je tímto způsobem vyřízena téměř polovina trestných činů mladistvých.*“²¹⁹

Aby mohlo být upuštěno od trestního stíhání mladistvého, musí být splněny následující podmínky:

- mladistvý spáchal trestný čin, za který mu lze uložit pouze peněžitý trest nebo trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje 5 let (po snížené sazbě ve smyslu ustanovení § 5 bod 4 rJGG),
- nepřichází v úvahu zastavení trestního stíhání pro bezvýznamnost ve smyslu ustanovení §§ 190-192 StPO,
- není potřeba užití opatření, jež by zamezovalo opakování trestné činnosti mladistvého,
- spáchaný čin neměl za následek smrt člověka.

V případě splnění shora definovaných podmínek je povinností státního zastupitelství upustit od trestního stíhání mladistvého ve smyslu ustanovení § 190 bod 1 StPO s odkazem na ustanovení § 6 odst. 1 rJGG. Smysl citovaného odklonu je spatřován v rozhodnutí o trestném činu mladistvého bez uložení trestu, přičemž zůstává nezbytné učinit taková opatření, která by adekvátně reagovala na trestný čin. „*Mladistvému je signalizováno, že jeho čin je státním orgánům dobře znám a mohl by vést k trestnímu stíhání.*“²²⁰ Před upuštěním od trestního stíhání však musí být náležitě zjištěno, zda se mladistvý činu skutečně dopustil, v opačném případě by muselo být trestní stíhání mladistvého zastaveno ve smyslu ustanovení § 190 StPO.

²¹⁹ RIES, Melanie. *Jugendstrafrechtliche Sanktionen in der Bundesrepublik Deutschland, Österreich, Schweiz und den USA*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2005, s. 76

²²⁰ MALECZKY, Oskar. *Österreichisches Jugendstrafrecht*. Wien: Manzsche Verlags und Universitätsbuchhandlung, 2008, s. 20

Po zastavení trestního stíhání (§ 6 rJGG) informuje státní zástupce poručenský nebo opatrovnický soud, který následně mladistvého poučí o protiprávnosti jeho činu a možných trestněprávních důsledcích. V rejstříku trestů pak není upuštění od trestního stíhání evidováno.

5.4.2 Odstoupení od trestního stíhání

Ustanovení §§ 7-8 rJGG zakotvuje podmínky pro odstoupení od trestního stíhání („*intervenierende Diversion*“). Tento druh odklonu lze užít v případě, že nejsou dány podmínky pro upuštění od trestního stíhání (§ 6 rJGG), není nezbytné vést klasické trestní řízení a je přípustné věc vyřídit odstoupením od trestního stíhání.

Aplikaci odstoupení od trestního stíhání podmiňuje splnění některého z níže uvedených předpokladů, resp. čtyř samostatných odklonů, kdy „*jejich vzájemná kombinace je nepřipustná*“²²¹:

- úhrada peněžité částky ve smyslu ustanovení § 200 StPO,
- vykonání obecně prospěšných prací ve smyslu ustanovení § 201 StPO,
- stanovení zkušební doby ve smyslu ustanovení § 203 StPO,
- narovnání ve smyslu ustanovení § 204 StPO.

Odklony uvedené v ustanovení §§ 200-204 StPO vychází z právní úpravy pro dospělé, jejich určité zmírnění je zakotveno v ustanovení §§ 7-8 rJGG.

5.4.3 Podmíněné odstoupení od stíhání pro drogovou trestnou činnost

Další formou odklonu je podmíněné odstoupení od stíhání, a to výhradně pro drogovou trestnou činnost. U této zvláštní formy odklonu je uplatňována zásada „*Thereapie statt Strafe*“ neboli léčba na místo trestu. Jak je z názvu tohoto odklonu patrné, není upraven v trestním řádu (StPO), nýbrž v zákoně o návykových látkách (SMG), konkrétně v ustanovení §§ 35, 37 citovaného zákona. Odklony obsažené v

²²¹ SEILER, Stefan. *Strafprozessreform 2004 – Ergänzungsband zum Lehrbuch Strafprozessrecht*. Wien: WUV Universitätsverlag, 2006, s. 166

SMG nejsou upřednostňovány před odklony podle StPO, mohou být užity *obě právní úpravy*.²²²

Dle rakouského právního pořádku lze u odklonu podle SMG uplatnit dva postupy k sankcionování mladistvého pachatele. Podle ustanovení § 35 SMG podmíněně odstoupí od trestního stíhání státní zástupce („*vorläufiger Rücktritt von der Verfolgung durch die Staatsanwaltschaft*“) a podle ustanovení § 37 SMG věc podmíněně zastaví soud („*vorläufige Einstellung durch das Gericht*“).

V případě postupu podle ustanovení § 35 SMG podmíněně odstoupí státní zástupce od trestního stíhání za předpokladu, že se mladistvý se dopustil trestného činu držení malého množství návykové látky pro svoji potřebu nebo motivem spáchání trestného činu byl následný nákup návykových látek (§ 27 odst. 1, odst. 2 SMG a § 30 SMG). Zkušební doba je zde v rozmezí 1-2 roky.

Podmínkou takového postupu je však nutná předchozí zpráva spolkového ministerstva pro zdraví, rodinu a mládež, která je jednak institucí určenou k výkonu dohledu a zároveň vede registr osob, proti kterým již v minulosti byla podána obžaloba pro přečin podle SMG. Další podmínkou je také doložení stanoviska „*zdravotnického zařízení k tomu, zda obviněný musí podstoupit odvykací léčbu, případně v jaké formě a rozsahu – např. kontrola ze strany lékaře, účast na rehabilitacích, substituční odvykací léčba či podstoupení psychoterapie*.“²²³

5.4.4 Vyslovení viny bez uložení trestu a pod pohrůžkou trestu

Oba tyto *odklony*²²⁴ nejsou v současné době v Rakousku téměř využívány, neboť vhodnějším odklonem s obdobnými podmínkami je upuštění od trestního stíhání ve smyslu ustanovení § 6 rJGG či odstoupení od trestního stíhání ve smyslu ustanovení § 7 rJGG. „*Na rozdíl od odklonů podle §§ 6 a 7 rJGG mají tato rozhodnutí formu odsuzujícího rozsudku a zaznamenávají se v rejstříku trestů*.“²²⁵

²²² viz důvodová zpráva k novele zákona o návykových látkách č. BGBl. I Nr. 110/2007

²²³ PILGRAM, Arno; BRUCKMÜLLER, Karin; STUMMVOLL, Günter. *Juvenile justice systems in Europe: current situation and reform developments*. Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg, 2010, s. 55

²²⁴ Vyslovení viny bez uložení trestu podle ustanovení § 12 rJGG („*Schuldspruch ohne Strafe*“) a vyslovení viny pod pohrůžkou trestu podle ustanovení §13 rJGG („*Schuldspruch unter Vorbehalt der Strafe*“).

²²⁵ RIES, Melanie. *Jugendstrafrechtliche Sanktionen in der Bundesrepublik Deutschland, Österreich, Schweiz und den USA*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2005, s. 64

V případě užití odklonu vyslovení viny bez uloženého trestu ve smyslu ustanovení § 12 rJGG je již samotným vyslovením viny rozsudek vyčerpán. V případě vyslovení viny pod pohrůžkou trestu ve smyslu ustanovení § 13 rJGG je mladistvému uložena zkušební doba v rozmezí 1-3 roky. Oba odklony byly ve značné míře využívány před rokem 1990, tedy před přijetím přijetí nového zákona o soudnictví ve věcech mládeže, kterým byl zaveden systém odklonů.

6 Komparace české a rakouské právní úpravy

S ohledem na společné dějiny, kdy naše území spadalo rakouským zemím, se práce v nezanedbatelné míře věnuje pohledu na problematiku sankcionování delikventní mládeže rovněž ze stránky historické, nesoucí nemalý vliv na dobu současnou. Rigorózní práce mapuje historický vývoj trestního práva mladistvých jak v České republice, tak v Rakousku v samostatných kapitolách. V případě české právní úpravy sahá výklad z historického pohledu do třicátých let dvacátého století, a to zejména s ohledem na znění zákona č. 48/1931 Sb. z.a.n., o trestním soudnictví nad mládeží. V případě rakouské právní úpravy se pak práce věnuje v souhrnu až století devatenáctému.

Ačkoli historickým vývojem došlo k osamostatnění zemí rakouských a českých, což dalo počátek dvěma samostatným zákonům, byl zákon o soudnictví nad mládeží přijat nejprve v Rakousku roku 1929, o tři roky dříve před českým zákonem. Inspirací českého zákona z roku 1931 se však rovněž staly myšlenky a návrhy Rakousko-Uherské monarchie roku 1907. V této souvislosti nelze odhlédnout, že stěžejní zásady definované českým zákonem o soudnictví nad mládeží z roku 1931, dávají základ zákonu současnému – ZSM. Došlo k převzetí pojmů jako např. opatření a provinění, shodně jako v dnešní právní úpravě, lze v tehdejší znění zákona o soudnictví nad mládeží nalézt soudy pro mládež v podobě oddělení již stávajících soudů, a to oproti rakouské právní úpravě, kde byly vytvořeny zvláštní soudy pro mládež.

Práce neopomíjí exkurz do problematiky trestání delikventní mládeže na našem území v padesátých letech století dvacátého charakterizované zrušením po dlouhou dobu zaváděné právní úpravy a její dlouhé a náročné znovunalézání, přičemž inspirace rakouským zákonem o soudnictví v otázce trestání delikventní mládeže je zřetelná v prvcích restorativní justice, rozrůzněním odpovědnosti dětí a mladistvých, kategorizací systému sankcí, úzkou spoluprací justičních orgánů s institucemi probační služby a sociální péče a probační služby a v neposlední řadě snahou o upřednostňování neformálního řízení.

Jak je z obsahu práce zřejmé, děti a mladiství se vždy těšili „výhodám“ oproti pachatelům dospělým, a to zejména se zřetelem na jejich věk. Již významné prameny jako *Carolina* (1532) či *Josephina* (1707) nabádaly ke snížení postihu krádeže osobou mladší čtrnáct let, nebo pohlížely na mládí pachatele jako na polehčující

okolnost. Historicky představoval věk čtrnácti let dolní věkovou hranici na území českém i rakouském. Hranice dolní věkové hranice trestní odpovědnosti zůstává do současnosti živým a diskutabilním tématem. Srovnáme-li však otázku nyní, lze uzavřít, že v Rakousku tato přetrvává a v České republice dosahuje její výše patnácti let.

ZSM se týká dvou věkových skupin mládeže, a to dětí mladších patnácti let, tj. osob trestně neodpovědných, které v době spáchání činu jinak trestného nedovršily patnáctý rok věku a dále mladistvé, tj. osob trestně odpovědných, které v době spáchání provinění dovršily patnáctý rok a nepřekročily osmnáctý rok svého věku. Jako činy jinak trestné jsou definovány protiprávní činy, kterých se dopustily děti mladší patnácti let, jako provinění jsou označovány protiprávní činy, kterých se dopustili mladiství. Rakouská právní úprava zmíněnou rozdílnou terminologií neobsahuje, když ve svém znění uvádí termín trestný čin mladistvého.

V problematice komparace nelze opominout, že v České republice není, tak jak je tomu v případě Rakouska, právně vymezena kategorie mladých dospělých, což se nachází nejen v rozporu s principy obsaženými ve významných mezinárodních dokumentech, ale i nutností odlišného zacházení s mladistvými pachateli. Útěchu může představovat úzká diferenciacie právního postavení této kategorie osob, včetně skromného využívání v aplikační praxi v rakouské úpravě.

Rakouská úprava problematiky trestání delikventní mládeže je založena na myšlence minimální intervence, s důrazem řešit spáchanou trestnou činnost bez zapojení soudní instance. I z tohoto důvodu nalezneme v rakouské právní právě úzké rozpětí trestů, a to trest peněžitý a trest odnětí svobody. Rakousko nese ideu řešení bagatelní, lehké i středně závažné trestné činnosti prostřednictvím odklonů, když až v případě závažnější trestné činnosti připouští uložení shora definovaných trestů. Oproti české právní úpravě je tak rakouská právní úprava zaměřena na oběť trestného činu, zdůrazňuje potřebu aktivního urovnání narušených vztahů ze strany pachatele vůči jeho oběti včetně případné náhrady škody, aktivně začleňuje poškozeného do řešení nastalé situace. Dle vyjádření JUDr. Mašatové je provádění těchto postupů spjato s časovou náročností v přípravném řízení, což vede ke kolizi se zásadou rychlosti řízení. Proti plošnému zavedení odklonů, jak dodává, byla zejména

z řad advokátů namítána koncentrace rozhodovací činnosti státního zastupitelství, když pak obhájci měli obavy ze svého vyloučení z trestního řízení.

V kontextu historickém i soudobém lze z rozboru vybrané rakouské právní úpravy i přes patrné odlišnosti nalézt jistý společný charakter obou úprav.

Jak pro právní úpravu v České republice, tak také pro právní úpravu v Rakousku, platí vztah speciality, tj. pokud tyto zákony nestanoví jinak, užije se obecných právních předpisů (trestního zákona nebo trestního řádu). Současně se jeví vhodné připomenout, že v Rakousku existuje, shodně jako v České republice, speciální zákon, zahrnující jak hmotněprávní otázky trestání mladistvých pachatelů, tak zároveň zvláštnosti řízení v problematice delikventní mládeže.

Inspirace rakouskou právní úpravou se výrazně projevuje ve vymezení účelu sankcí zejména pak s upřednostňováním jeho výchovného účelu, potlačením jeho generálně preventivního účelu, oblibou prvků restorativní justice, rozlišením odpovědnosti dětí a mladistvých, vytvořením odstupňovaného rejstříku sankcí, neformálností řízení a konečně úzkou součinností justičních orgánů s institucemi probační služby a sociální péče.

7 Návrhy de lege ferenda

V kontextu provedeného exkurzu do právní problematiky trestání delikventní mládeže v České republice a v Rakousku vyjadřuji následující závěry a možné návrhy de lege ferenda ke zlepšení české právní úpravy.

- Začlenění rodiny, školy a společnosti do řešení trestné činnosti mladistvých. Nedostatkem české právní úpravy se jeví absence zdůraznění zapojení rodiny, školy a jiných sociálních společenství do řešení trestné činnosti spáchané mladistvými delikventy. Nestabilita rodinného prostředí, nedostatečná výchova, dětství trávené v prostředí sociálně vyloučených skupin, výchovné problémy ve školských zařízeních, ale i přebírání vzorců chování od delikventních vrstevníků, často rodinných příslušníků, představují stěžejní podněty budoucího kriminálního selhání a podstatu počátků kriminality. V rozsáhlejší začlenění rodiny v rámci nápravy mladistvého pachatele, spatřuje pozitivum nejen mnou oslovená JUDr. Růžena Mašatová, ale její slova potvrzují i probační úředníci a doporučují jej i odborníci. S kladným hodnocením z řad úředníků Probační a mediační služby se setkal program PUNKT rodina (Průšvihy Už Nedělám, Kámo. Tečka.) centra Rubikom v úzké spolupráci s PMS Plzeň, Jindřichův Hradec, Karlovy Vary, Hradec Králové, kdy si projekt kladl za cíl posílit silné stránky klientů a učit je zvládat rizikové situace v běžném životě bez konfliktu se zákonem se zaměřením na zapojení a posílení rodiny jako významného zdroje podpory mladistvých pachatelů.
- Rozšíření nabídky probačních, terapeutických a výchovných programů. Jak ukazuje program PUNKT, je i tento organizován pouze v obvodu omezeného počtu okresních soudů. Po účast mladistvého pak zůstává překážkou dojíždění, jeho finanční a časová náročnost.
- Prohlubovat vztah, komunikaci a spolupráci mezi zaměstnanci soudů, státních zastupitelství a úředníky Probační a mediační služby s cílem vybudování pilíře pro úspěšné fungující soudnictví ve věcech mládeže.

- Po vzoru rakouské právní úpravy doplnit kategorii mladých dospělých, tj. osob, které dosáhly věku osmnácti let, ale nedovršily věku 21 let. Jak opakovaně uvádím, v České republice není, tak jak je tomu v případě Rakouska, právně vymezena kategorie mladých dospělých, což se nachází nejen v rozporu s principy obsaženými ve významných mezinárodních dokumentech, ale i nutností odlišného zacházení s mladistvými pachateli, zejména pak s ohledem na prodlužování doby dospívání a poměrně vysokou míru kriminality této skupiny pachatelů. Mám za to, že při zavedení vhodného specifického přístupu ve smyslu ukládání vhodných sankcí, jejich výkonu a zvláštnosti vedení trestního řízení lze u těchto pachatelů dostatečně ovlivnit jejich postoje a navést k řádnému vedení způsobu života. U osob, které v době spáchání trestného činu již dovršily 18. rok věku, ale dosud nepřekročily 21. rok věku, považuji za vhodné např. modifikaci v oblastech zákazu ukládání jim výjimečného trestu, snížení dolní hranice trestní sazby u nepodmíněného trestu odnětí svobody a konečně i možnosti aplikace opatření obdobně jako pachatelům mladistvým.
- V případě mladistvých pachatelů snížit maximální výměru trestního opatření obecně prospěšných prací včetně snížení přiměřené lhůty k jejímu vykonání. Jak bylo uvedeno, horní hranice sazby tohoto trestního opatření u mladistvého pachatele nesmí převyšovat polovinu hranice stanovené v trestním zákoníku (300 hodin), u mladistvých tedy hovoříme o výměře od 50 do 150 hodin. Údaje o četnosti uložení trestního opatření obecně prospěšných prací ukazují na značnou oblibu, když jsou z výčtu opatření ukládána výrazně nejvíce. Domnívám se však, že s vysokou výměrou je spjato jejich nevykonání a větší efektivitu jejich uložení spatřuji v nižší výměře za současně přiměřeně stanovené lhůty k jejich vykonání. Inspiraci lze opět nalézt v rakouské právní praxi, která ctí myšlenku, že mladiství neumí dodržovat pravidelný režim a nemají osvojeny základní pracovní návyky.
- V případě nedobytných peněžitých trestů zavést namísto náhradního trestu výkonu odnětí svobody náhradní trest vykonání obecně prospěšných prací, tak jak upravuje rakouský zákon o soudnictví ve věcech mládeže.

- Za účelem navýšení počtu organizací zajišťující výkon obecně prospěšných prací mladistvých delikventů a zvýšení jejich motivace výkon těmto osobám umožnit, stanovit zákonné pojištění pro případ odpovědnosti za škodu pro osoby vykonávající obecně prospěšné práce a nastavení finančních benefitů organizacím.
- Uložení trestního opatření domácí vězení podmínit jeho elektronickým monitoringem. Výzkumy ukázaly na praktické neuplatnění tohoto trestního opatření, a to právě, jak se domnívám, pro možnou absenci jeho výkonu prostřednictvím elektronického monitoringu. V období dokončování práce zůstává elektronický monitoring institutem často diskutovaným, nedávno zavedeným do právní praxe. Zavedení funkčního, bezchybného systému, který monitoruje odsouzené a upozorňuje na porušení jim stanovených povinností, považují za nutnost. V této souvislosti se pak ojedinělé kontroly pracovníky Probační a mediační služby jeví jako nedostatečné, když však jejich participaci v rámci kontroly při zavedení elektronického monitoringu považují za přínosnou.
- Podle rakouské právní úpravy uložení trestního opatření domácí vězení vázat na povinnost mladistvého odsouzeného být v pracovním nebo obdobném poměru, případně vykonávat jinou stálou pracovní činnost, nebo být studentem.
- Tak jak je tomu v Rakousku, uložení trestního opatření domácí vězení podmínit souhlasem osob žijících ve společné domácnosti s odsouzeným mladistvým, čímž by tyto osoby vyslovily souhlas jednak k samotnému výkonu tohoto trestního opatření odsouzeného a jednak svolily ke vstupu probačním úředníkům do obydlí nebo jiným osobám za účelem kontroly výkonu trestu, příp. chodu elektronického zařízení.
- Zakotvení preference aplikace odklonů v přípravném řízení ve věcech mladistvých. Důvod nevyužívání je pak spatřován dle odborné literatury a oslovených pracovníků Probační a mediační služby v časové náročnosti, jež nekoresponduje se zásadou rychlosti řízení. Domnívám se, že uvedené stojí v rozporu s účelem sankcí definovaných v ZSM. Považuji za efektivní stanovit

státním zástupcům za povinnost užít odklonů v trestním řízení za splnění jasně definovaných zákonných podmínek. S cílem vyšší aplikace institutu narovnání navrhuji zaměnit povinnost složení přiměřené peněžní částky k obecně prospěšným účelům za povinnost odpracování určitého počtu hodin obecně prospěšných prací.

- Ponechat dolní věkovou hranici trestní odpovědnosti na 15 let. Podle slov JUDr. Růženy Mašatové, ta ve své praxi zaznamenává pokles kriminality. Vzhledem k tomu, že u mladistvých pachatelů převládá kriminalita majetková, jak vyplynulo ze statistických údajů mně poskytnutých, nelze v této souvislosti souhlasit s hlasy prosazující navyšování dětské kriminality včetně její brutality, které jsou představovány jako hlavní argumenty pro snížení dolní věkové hranice. Ačkoli je v České republice tato otázka velmi diskutována, pro zachování stanovené dolní věkové hranice volá řada odborníků s odůvodněním zejména ustálené praxe, věkovou hranici trestní odpovědnosti 15 let jako hranici odpovídající rozumovému a mravnímu vývoji mládeže. V historickém kontextu lze připomenout, že prvorepublikový zákon o trestní soudnictví nad mládeží z roku 1931 stanovil dolní věkovou hranici trestní odpovědnosti na 14 let, které na našem území platila až do padesátých let, když posléze v šedesátých letech dvacátého století byla utvrzena dolní věková hranice 15 let. V rakouské právní úpravě nalezneme věkovou hranici trestní odpovědnosti stanovenou výší 14 let. Úvahy o možnostech změny dolní věkové hranice trestní odpovědnosti v rakouské literatuře nejsou časté, když jakákoliv snahy o její obměnu jsou považovány za nevhodné.
- V reakci na provedený rozbor rakouské a české právní úpravy trestání delikventní mládeže je možné uzavřít, že se jeví jako nezbytné, aby tato oblast trestního práva byla upravena vždy v samostatném zákoně, který se sestává ze speciální úpravy pro mladistvé, neboť, jak se domnívám, vyžaduje tato skupina, s ohledem na svůj věk a vývoj, zcela specifický přístup. Ve srovnání s rakouským zákonem, lze na zákon český hledět jako na velmi podrobný, avšak co do svého znění také příliš formální, v mnohých případech bránící orgánům činným v trestním řízení v možnosti uvážení *intra legem* při zohlednění okolností toho daného případu.

- Odborná literatura se shoduje, že Rakousko se pyšní ustálenou tradicí práva v oblasti delikventní mládeže shodně jako fungující a zavedenou sociální péčí o mladistvé. Velký důraz je zde rovněž kladen na spolupráci nejen soudců, státních zástupců, ale i pracovníků sociálních služeb a Probační a mediační služby, která je ostatně považována za východisko kladně hodnoceného zaběhlého soudnictví ve věcech mladistvých. Kooperace jmenovaných orgánů nese uznání i v České republice, přesto považují za nedostatečné zapojení sociálních pracovníků v rámci dohledových činností, když prostor a rezervy české právní úpravy spatřují ve skromné aplikaci odklonů. V reakci na dlouhotrvající fungující dominanci odklonů v rakouské právní úpravě, opakovaně nezbývá než poukázat na vhodnost rozšíření jejich aplikace i do české právní úpravy, již v úrovni trestního řízení přípravného.

- Z provedeného grafového zpracování je evidentní, že česká právní úprava zná poměrně rozsáhlou škálu opatření, jež český zákon umožňuje uložit mladistvým delikventům. Výsledky však ukazují na jejich praktické nevyužití určitých institutů, tak jak je tomu např. u výchovného opatření napomenutí s výstrahou nebo opatření domácího vězení, či klesající tendence v případě ukládání probačních programů. Věřím, že právě užší spolupráce všech orgánů činných v trestním řízení včetně orgánů sociálních služeb by vedla ke zvýšení jejich realizace a zejména pak ke zlepšení využití veškerého potenciálu, který zákon o soudnictví ve věcech mládeže nabízí.

Závěr

Rigorózní práce se zabývá problematikou sankcionování delikventní mládeže se zaměřením na seznámení se sankcemi jim ukládaným v systému trestního práva, a to v souvislosti s významnými legislativními změnami, zejména v kontextu znění zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Zaměřuje se na charakteristiku sankcí formálních, ukládaných soudem v reakci na odsouzení mladistvého pachatele, tak i vybraným odklonům, tj. sankcím neformálním, které jsou představitelem alternativní možnosti řešení úpravy právních následků mladistvých s absencí jejich odsouzení v průběhu trestního řízení. Představuje právní úpravu trestání delikventní mládeže České republiky a Rakouska s akcentem jejich problematiky v historickém vývoji, změnách v přístupu ke kriminalitě mládeže a konečně upozorňuje na sporné otázky v systému zacházení s mladistvými delikventy.

Dospívání lze vysvětlit jako přechodnou fázi života, kdy jedinec již není dítě, ale současně se ještě nestal dospělým. Emocionální, hormonální a fyziologické změny a zejména pak hledání vlastní identity a vytváření si vlastních úsudků představují hlavní rysy tohoto období života. „*Každá společnost má zločince, jaké si zaslouží*“²²⁶, úsloví, jež se prolíná prací, v sobě zahrnuje moc společnosti omezit dospívající jedince v záležitostech jeho konání toho určitého právního jednání, rozhodování o svém zdravotním stavu s absencí souhlasu jeho rodinných zástupců, konzumace alkoholu, povinné školní docházky, vstupování do svazku manželského apod., a to v reakci na vizi společnosti o dokončení této přechodné fáze života a přesvědčení o zralosti jedince včetně jeho schopnosti umět se sám rozhodnout. Je to společnost, která své představy a zjištění formuluje do zákonem stanovených věkových limitů a hranic promítajících se do historické, kulturní a politické úrovně jednotlivých států.

Dospíváním se nese růst nezávislosti, schopnosti a realizace rozhodnutí o ovlivnění života mládeže. Děti a mladiství by měli být ztotožněni s tím, že určité rozhodnutí a vykonané činy přináší své důsledky a konečně i onu odpovědnost příp. i v rovině trestněprávní.

²²⁶ LYNCH, Michael J.; GROVES, Byron W. *The New Primer in Radical Criminology: Critical Perspectives on Crime, Power and Identity*. 3. ed., Willow Tree Pr, 2000, s. 41

Jak zmiňuji v úvodu práce hledání vhodných a účinných forem trestněprávních reakcí na trestní činnost mladistvých delikventů včetně specifikace pravidel a druhů konkrétních sankcí, zakotvení v právním řádu a samotná aplikace stojí v otázce juvenilní delikvence v současné době zcela v popředí, a to v měřítku národním i mezinárodním.

Česká právní úprava zná poměrně rozsáhlou škálu opatření, jež zákon umožňuje uložit mladistvým delikventům. V návaznosti na vyslovené návrhy de lege ferenda, se domnívám, že podstata reakce na závadné chování mladistvého není ve zpříšňování sankcí a v navyšování škály sankčních opatření, ale v důsledném využívání sankcí stávajících a ve výběru vždy vhodné sankce ve vztahu ke konkrétnímu pachateli a konkrétními činu. Jak opakuji, věřím, že právě užší spolupráce všech orgánů činných v trestním řízení a orgánů sociálních služeb včetně probačních a mediačních by vedla ke zvýšení jejich realizace a zejména pak ke zlepšení využití veškerého potenciálu, který zákon o soudnictví ve věcech mládeže nabízí.

Vztah společnosti k mladistvým pachatelům, hledání vhodných prostředků za účelem efektivního řešení jejich trestní odpovědnosti a konečně i výběr zvolené sankce nemálo zasáhne a může mít zásadní vliv na budoucí život a případné pokračování v kriminálním chování mladistvého.

Základním podmínkou pro správné jednání s mladistvými delikventy je zejména objasnění příčinných faktorů, individuální přístup a včasná reakce. V otázce trestání delikventní mládeže zůstává prvotní obdržet o trestné činnosti, jejich důvodech a okolnostech co nejširší informace a až po té aplikovat vhodnou reakci v možné podobě sankce. Za nejlepší informační zdroje považuji proto rodiče, učitele nebo vrstevníky či pracovní kolegy, zaměstnavatele. Z uvedeného pak vyvstává potřeba co v nejširší míře začlenit rodiny, školy a společnosti do řešení trestné činnosti mladistvých (viz kapitola návrhy de lege ferenda). Dojde-li k jejich selhání, měly by tuto úlohu převzít orgány péče o dítě, vše ve spolupráci s orgány činnými v trestním řízení. V této souvislosti lze konstatovat, že právě i neadekvátnímu způsobu potrestání mladistvého delikventa, lze přičíst opakování jeho kriminálního jednání, avšak i naopak pouhé neformální projednání postačí k nápravě delikventního chování jako projevu dospívání.

Vnímání problematiky trestání delikventní mládeže veřejností je do značné míry ovlivněné mediální prezentací těch nejzávažnějších forem kriminálního jednání mládeže, když se právě tyto prolínají v aktuálních trestně politických přístupech, snahách o změny stávající právní úpravy a konečně určité sankční politiky uplatněné vůči delikventní mládeži. Současně vystává potřeba zlepšení informovanosti společnosti o dané problematice, když, podle mého názoru jsou účinky trestního práva společností přeceňovány. Nelze jím totiž řešit vzniklé sociální problémy, které se vedle ekonomických, situačních i individuálních faktorů podílí na kriminalitě. Ve své advokátní praxi jsem se často setkávala s mladistvými delikventy, kteří vykazovali vysoké sociální nedostatky, v jejichž rodinách bylo tolerováno násilí, nedosáhli ani základního vzdělání a nenašli uplatnění na trhu práce. Oblast trestního práva nemůže vykompenzovat politiku sociální. Na místo represe bych doporučila vydat se cestou podporující prostředky primární a sekundární prevence za posílení spolupráce s rodinami, školou či vrstevníky, tj. se zapojením a rozvíjením více mechanismů. Trestní soudnictví nad mládeží by pak mělo tvořit poslední místo problémového průběhu vývoje mladistvého s častým předvídaným neúspěchem nápravy jeho závadného chování.

Resumé

The rigorous thesis deals with the issue of sanctioning delinquent juveniles with a focus on the introduction of sanctions imposed on them under the system of criminal law, in connection with significant legislative changes, especially in the context of the wording of the Juvenile Justice Act. It focuses on the characteristics of formal sanctions imposed by the court in response to the conviction of a juvenile offender as well as selected deflections, i.e. non-formal sanctions which represent an alternative solution to the way of dealing with legal consequences for juveniles, with the absence of their conviction during the criminal proceeding. It introduces the legislation on punishing the delinquent juveniles in the Czech Republic and Austria, with an emphasis on the historical development of the issue and changes in the approach to juvenile delinquency, and finally draws attention to contentious issues in the system of dealing with juvenile offenders.

Adolescence can be explained as a temporary phase of life when the individual is no longer a child, but at the same time he or she not yet became an adult. Emotional, hormonal and psychological changes and especially the search for their own identity and the creation of their own judgments represent the main features of this period of life. The quote "Every society has the criminals it deserves", which is flashing through the thesis, encompasses the power of society to limit adolescents in the matters of particular legal conduct, deciding on their health state with the absence of consent by their family representatives, alcohol consumption, compulsory school attendance, wedding etc., in response to the vision of the society with regard to the completion of this transition phase and conviction on the individuals' maturity including their ability to make sound decisions. It is a society that formulates its ideas and findings into legally defined age limits and borders projecting into the historical, cultural and political levels of individual countries.

Growing up is characteristic by the growth of independence, ability and realization of decisions to influence the life of juveniles. Children and adolescents should realize that certain decisions and actions bring the consequences and after all also the responsibility, including the criminal liability.

As I mention in the introduction of the thesis, the search for the appropriate and effective forms of criminal justice system reactions to criminal offences of juvenile delinquents, including the specification of rules and types of concrete sanctions, their integration into the system of laws as well as the application itself, currently stand in front of the juvenile delinquency issues, both in the national and international scale.

Czech legislation knows a fairly extensive range of measures, which the law allows to impose on juvenile offenders. Considering the expressed proposals I truly believe that the substance of a response to a juvenile wrongful act should not lie in the tightening of sanctions or in the increasing the scale of sanctioning measures, but in the consistent application of the existing sanctions and in the selection of the most appropriate sanction with regard to the particular offender and offence committed. As I repeat, I believe that the closer cooperation of all law enforcement and social services bodies, including probation and mediation institutions, would lead to the increased efficiency and improvement in the use of all the potential which the Juvenile Justice Act offers.

The relation of the society to juvenile offenders, searching for suitable means in order to find efficient solution of their criminal liability and finally the selection of the most appropriate sanction definitely hit and may have a major influence on the future life and possible continuation of criminal behaviour of the juvenile concerned.

The basic precondition for proper dealing with juvenile offenders is in particular the clarification of casual factors, individual approach and timely response. As regards punishing delinquent juveniles, it remains primary to obtain the widest possible information on criminal activities, their reasons and circumstances, and to apply the appropriate response in the potential form of a sanction. As the best source of information I therefore consider parents, teachers, peers or work colleagues, employers. There is also a strong need to involve families, schools and societies into the juvenile crime solution (see the chapter *Proposals de lege ferenda*). In the event of their failure, the child custody bodies should take this role, all in cooperation with the law enforcement authorities. In this context it can be concluded that the criminal conduct can be often attributed to inadequate way of punishing the juvenile offender,

but, on the contrary, merely informal discussion suffices to remedy the delinquent behaviours as a manifestation of adolescence.

The perception of the issue of punishing delinquent juveniles by public is largely influenced by media presentation of the most serious forms of crime by juveniles, as these are intertwined in the current criminal policy approaches, attempts to change the existing legislation and finally certain sanctioning policies applied to delinquent juveniles. At the same time, there is a need to improve the awareness of the society of the issue when, in my opinion, the effects of criminal law are generally overestimated. The criminal law cannot solve the social problems that arise, which are – in addition to economic, situational and individual factors – clearly involved in the causes of crime. In my law office practice I have often met with juvenile delinquents who showed high social deficiencies, in whose families the violence was tolerated, who did not attain basic education or failed to find a proper job. The criminal law simply cannot compensate the poor social policy. Instead of repression, I would recommend taking the path of supporting primary and secondary prevention through strengthening the cooperation with families, schools and peers, i.e. with the involvement and development of multiple mechanisms. The criminal justice with regard to juveniles should be the last resort of the problematic course of the development of juveniles with frequent anticipated failure to remedy their wrongful behaviour.

Seznam použité literatury

Literatura - monografie

ACKERMANN, Leonie. *Die Altersgrenzen der Strafbarkeit in Deutschland, Österreich und der Schweiz*. New York: P. Lang, 2009, 239 s. ISBN 36-315-8026-6.

AEBERSOLD, Peter. *Schweizerisches Jugendstrafrecht*. 2. Aufl. Bern: Stämpfli, 2011. 315 s. ISBN 978-372-7286-681.

ASHFORD, Mark; CHARD, Alex. *Defending young people*. London: Legal Action Group, 1997, 545 s. ISBN 0905099761.

BOHÉ, Herald. *Nebenstrafrecht*. Wien: Verlag Österreich, 2010, 400 s. ISBN 978-3-7046-5424-3.

DÖLLING, Dieter. *Reform des Jugendstrafrechts - Entwicklungen in Deutschland, Österreich und der Schweiz*. Deutsche Vereinigung für Jugendgerichte und Jugendgerichtshilfen, 2003, 120 s. ISBN 3980572161.

DÜNKEL, Frieder. *Juvenile justice systems in Europe: current situation and reform developments*. vol. 1. Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg, 2010, 1519 s. ISBN 978-3-936999-52-5.

DÜNKEL, Frieder; GRZYWA Joanna; PRUIN, Ineke (ed). *Juvenile Justice Systems in Europe*. vol. 1. Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg, 2011, 1880 s. ISBN 978-3-936999-52-5.

ČERNÍKOVÁ, Vratslava a kol. *Prekriminalita dětí a kriminalita mladistvých, kterým byla uložena ochranná opatření*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 2002. 148 s.

DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád: Komentář I*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 489

GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. 343. s. ISBN 80-86473-85-6.

HOFSCHEIDEROVÁ, Anna. *Ochrana práv dětí v konfliktu se zákonem v mezinárodněprávních dokumentech*. Brno: Liga lidských práv. 2014. 113 s.

HRUŠÁKOVÁ, Milana; MATIAŠKO, Maroš. *Dny práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 3009 s. ISBN 978-80-210-4990-1.

HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. 235 s. ISBN 978-80-7400-450-6.

JÁNOŠÍKOVÁ, Petra a kol. *Mezníky českých právních dějin*. 2 rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. 231 s. ISBN 80-86898-27-X.

JELÍNEK, Jiří; MELICHAROVÁ, Dita. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: s poznámkami a judikaturou*. 1. vyd. Praha: Linde, 2004. 144 s. ISBN 80-7201-493-5.

JESIONEK, Udo; EDWARDS, Christa (ed). *Das österreichische Jugendgerichtsgesetz*. 5. Aufl. Wien: Manz, 2017, 382 s. ISBN 978-3-214-17545-0.

JUNGER-TAS, Josine; DECKER, Scott (eds.) *International Handbook of Juvenile Justice*. Dordrecht: Springer, 2006, 549 s. ISBN 978-1-402-04400-7.

KAPRAS, Jan. *Poručenství nad sirotky v právu českém: se zřetelem k právům římskému, německému a v Rakousích platnému*. Praha: Bursík a Kohout, 1904. 116 s.

KIENAPFEL, Diethelm; HÖPFEL, Frank; KERT, Robert. *Grundriss des Strafrechts, Allgemeiner Teil V*. Wien: Mansche Verlags und Universitätsbuchhandlung, 2012, 215 s. ISBN 978-3-214-12191-4.

KLABOUC, Jiří. *Osvícenské právní nauky v českých zemích*. 1. vyd. Praha: Česká akademie věd, 1958. 356 s.

LORTIE, Serge; POLANSKI, Margaux a kol. *Soudnictví pro mladistvé v Kanadě a v České republice*. Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2000, 319 s. ISBN 80-238-5873-4.

LYNCH, Michael J.; GROVES, Byron W. *The New Primer in Radical Criminology: Critical Perspectives on Crime, Power and Identity*. 3. ed., Willow Tree Pr, 2000, 287 s. ISBN 978-1881798217.

MALECZKY, Oskar. *Strafrecht – Allgemeiner Teil II: Lehre von den Verbrechenfolgen*. Wien: WUV, 2006, 108 s. ISBN 3708905032.

MALECZKY, Oskar. *Österreichisches Jugendstrafrecht*. Wien: Manzsche Verlags und Universitätsbuchhandlung, 4. vyd. 2008, 182 s. ISBN 978-3-214-06728-1

MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003, 673 s. ISBN 80-7201-433-1.

MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přeprac. vyd. Praha: Leges, 2010, 640 s. ISBN 978-80-87212-39-4.

MASTEJ, Jiří a kol. *Diferencovaný výkon trestu odnětí svobody v ČSR*. Praha: Správa oboru nápravné výchovy, 1988, 286 s.

MIRČKA, August; SCHOLZ, Otto. *O trestním soudnictví nad mládeží*. Praha: Československý Kompas, 1932, 309 s.

MOOS, Reinhard; MIKLAU, Roland (eds.). *Festschrift für Udo Jesionek zum 65. Geburtstag*. Wien-Graz: Neuer Wissenschaftlicher Verlag, 2002, 572 s. ISBN 978-3-7083-0079-5.

PILGRAM, Arno; BRUCKMÜLLER, Karin; STUMMVOLL, Günter. *Juvenile justice systems in Europe: current situation and reform developments*. Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg, 2010, 1880 s. ISBN 3936999759.

PRUIN, Ineke. *Die Heranwachsendenregelung im deutschen Jugendstrafrecht: jugendkriminologische, entwicklungspsychologische, jugendsoziologische und rechtsvergleichende Aspekte*. Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg, 2007, 284 s. ISBN 978-3-936999-31-0.

PRUŠÁK, Josef. *Rakouské právo trestní*. Praha: Všehrd, 1912, 249 s.

RIES, Melanie. *Jugendstrafrechtliche Sanktionen in der Bundesrepublik Deutschland, Österreich, Schweiz und den USA*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2005, 282 s. ISBN 36-315-3356-X.

RŮŽEK, Antonín a kol. *Československé trestní řízení*. 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Orbis, 1971, 363 s.

RŮŽEK, Antonín a kol. *Trestní řád: komentář*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1975, 908 s.

SCHELLE, Karel a kol. *Vývoj trestního řízení*. 1. vyd. Ostrava: Key Publishing, 2012, 100 s. ISBN 978-80-7418-139-9.

SCHELLE, Karel; NEDOROST, Libor a kol. *Státní zastupitelství, historie a současnost a perspektivy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, 519 s. ISBN 80-86432-34-3.

SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Právní postavení mladistvých*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, 250 s. ISBN 80-86432-82-3.

SEILER, Stefan. *Strafprozessreform 2004 – Ergänzungsband zum Lehrbuch Strafprozessrecht*. 2. přeprac. vyd. Wien: WUV Universitätsverlag, 2006, 186 s. ISBN 978-3-85114-969-2.

STEJSKAL, Cyril. *Rozvoj péče o mládež v Čechách do okupace*. Plzeň: Krajský pedagogický ústav, 1969, 93 s.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 3285 s. ISBN 978-80-7400-109-3.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2004, 1043 s. ISBN 80-7179-829-0.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007, 1199 s. ISBN 978-80-7179-375-5.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, 988 s. ISBN 978-80-7400-350-9.

ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vyd. Praha: Leges, 2011, 416 s. ISBN 978-80-87212-68-4.

VÁLKOVÁ, Helena; KUČHTA, Josef. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 664 s. ISBN 978-80-7400-429-2.

VÁLKOVÁ, Helena. *Trestní zákonodárství nad mládeží v historické a srovnávací perspektivě*. Praha: Leges, 1992, 156 s. ISBN 80-85638-00-2.

VÁVRA, Martin. *Kdo je vinen? Sociologie trestního práva a trestání*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, 127 s. ISBN 978-80-7380-390-2.

VEČERKA, Kazimír a kol. *Mládež v kriminologické perspektivě*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, 129 s. ISBN 978-80-7338-079-3.

WEIJERS, Ido; DUFF, Anthony. *Punishing juveniles: principle and critique*. Oxford: Hart Publishing, 2002, 215 s. ISBN 1841132845.

ZEZULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1997, 247 s. ISBN 80-210-1643-4.

ZIMRING, Franklin, E. *American youth violence*. New York: Oxford University Press, 1998, 209 s. ISBN 01-951-2145-7.

Literatura – časopisecký článek

BOGENSBERGER, Wolfgang, *Strafrecht (fast) ohne Strafe*. Das Österreichische Jugendgerichtsgesetz. DVJ-J-Journal, 1999, č. 3, s. 237.

FOX, Sanford J. Juvenile justice reform: An historical perspective. *Stanford Law Review*. 1970, vol. 22, no. 6, s. 1187-1188. ISSN 00389765.

HOFINGER, Veronika; NEUMANN, Alexander. *Legalbiografien von Neustart Klienten - Legalbewährung nach Außergerichtlichem Tatausgleich, Gemeinnütziger Leistung und Bewährungshilfe*. Wien: Institut für Rechtsund Kriminalsoziologie, 2008, 41 s.

JELÍNEK, Jiří. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže a základní zásady trestního řízení. *Kriminalistika*. 2003, ročník 36., č. 4, s. 251. ISSN 1210-9150.

JÍLEK, Dalibor. Stručná geneze mezinárodní ochrany dětí. *Právník*. 1990, č. 4, s. 365-373. ISSN 02316625.

JUNGER-TAS, Josine. Will the juvenile justice system survive? *European journal on criminal policy and research*. 1994, vol. 2, no. 2, s. 78. ISSN 0928-1371.

KÝR, Aleš. Trestání mladých pachatelů v minulosti. *Historická penologie: časopis institutu vzdělávání – Kabinetu dokumentace a historie VS ČR pro historickou penologii*. 2008, č. 1, s. 5-15.

KURLYCHEK, Megan C.; JOHNSON, Brian D. The Juvenile penalty: A comparison of juvenile and young adult sentencing outcomes in Criminal Court. *Criminology*. 2004, vol. 42, no. 2, s. 485-515. ISSN 0011-1384.

MATIAŠKO, Maroš. Modely systémov súdництва pre mládež. *Trestněprávní revue*. 2011, č. 8, s. 232. ISSN 1213-5313.

PRATT, John. Corporatism: The Third model of Juvenile Justice. *British Journal of Criminology*. 1989, vol. 29, no. 3, s. 236-254. ISSN 0007-0955.

SCOTT, S. Elizabeth; GRISSE, Thomas. The evolution of adolescence: A developmental perspective on juvenile justice reform. *The Journal of Criminal Law and Criminology*. 1997, vol. 88, no. 1, s. 137-189. ISSN 0091-4169/97/8801-0137.

SCHWAIGHOFER, Klaus. Zum Anwendungsbereich der Diversion bei Jugendstraftaten. *Österreichische Richterzeitung*, 2001, č. 3, s 62

SOTOLÁŘ, Alexander. K některým specifickým uplatnění zvláštních způsobů řízení v trestních věcech mladistvých. *Trestněprávní revue*. 2004, roč. 3, č. 3, s. 69. ISSN 1213-5313.

SOTOLÁŘ, Alexander. K možnosti přenechání postižení mladistvého provinilce zákonným zástupcům, škole a výchovnému zařízení. *Trestněprávní revue*. 2004, roč. 3, č. 11, str. 333. ISSN 1213-5313.

SOTOLÁŘ, Alexander. K probačnímu dohledu nad mladistvými a dětmi mladšími 15 let. *Trestněprávní revue*. 2004, roč. 3, č. 12, s. 357. ISSN 1213-5313.

SOTOLÁŘ, Alexander. Ochrana soukromí mladistvých a dětí mladších patnácti let v řízení podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže – 1. část. *Právní rozhledy*. 2004, roč. 12, č. 7, s. 237. ISSN 1210-6410.

SOTOLÁŘ, Alexander. Programy probačního typu ve smyslu zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*. 2006, roč. 5, č. 7, s. 189. ISSN 1213-5313.

ULVROVÁ, Pavla. Historický exkurz aneb Dětství a dospívání v trestně právních normách. *Právo a rodina: rodina, manželství, děti a mládež, dědictví*. 2001, roč. 18, č. 6, s. 17-18. ISSN 1212-866X.

VÁLKOVÁ, Helena. Ochrana soukromí a osobnosti mladistvého versus právo na informace, svoboda projevu a zásada veřejnosti. *Trestněprávní revue*. 2006, ročník 5, č. 4, s. 97. ISSN 1213-5313.

ZEZULOVÁ, Jana. Koncepce trestní odpovědnosti mladistvých. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2001, roč. 9, č. 2, s. 168-171. ISSN 1210-9126.

Disertační a rigorózní práce

HRUŠÁKOVÁ, Milana. Trestní soudnictví nad mládeží. Brno, 2008. 212 s. *Disertační práce*. Masarykova univerzita v Brně, Právnická fakulta, Katedra trestního práva. Vedoucí práce: Vladimír Kratochvíl.

VÁVRA, Martin. Vina a odpovědnost v kontextu trestního práva: diskurzivní praktiky a strategie. Praha, 2013. s. 70. *Disertační práce*. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Katedra sociologických studií. Vedoucí práce: Martin Hájek.

ZÍKA, Tomáš. Trestní odpovědnost a sankcionování mladistvých v České republice. Praha, 2012. 158 s. *Rigorózní práce*. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Katedra trestního práva. Vedoucí práce: Jana Navrátilová.

Vybrané legislativní dokumenty – zákony a rozsudky ČR

Česko. Zákon č. 48 ze dne 11. března 1931 o trestním soudnictví nad mládeží. In *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*. 1931, částka 22, s. 351-366.

Česko. Zákon č. 86 ze dne 12. července 1950 trestní zákon. In *Sbírka zákonů republiky Československé*. 1950, částka 39, s. 218-263.

Česko. Zákon č. 87 ze dne 12. července 1950 o trestním řízení soudním (trestní řád). In *Sbírka zákonů republiky Československé*. 1950, částka 39, s. 264-308.

Česko. Zákon č. 140 ze dne 29. listopadu 1961 trestní zákon. In *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. 1961, částka 65, s. 465-511.

Česko. Zákon č. 141 ze dne 9. prosince 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád). In *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. 1961, částka 66, s. 513-576.

Česko. Zákon č. 99 ze dne 4. prosince 1963 občanský soudní řád. In *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. 1963, částka 56, s. 383-428.

Česko. Zákon č. 175 ze dne 2. května 1990, kterým se mění a doplňuje trestní zákon. In *Sbírka zákonů Československé federativní republiky*. 1990, částka 31, s. 706-724.

Česko. Zákon č. 178 ze dne 2. května 1990, kterým se mění a doplňuje trestní řád. In *Sbírka zákonů Československé federativní republiky*. 1990, částka 32, s. 737-747.

Česko. Zákon č. 1 ze dne 16. prosince 1992 Ústava České republiky. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1993, částka 1, s. 3-16.

Česko. Zákon č. 2 ze dne 16. prosince 1992, o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1993, částka 2, s. 17-23.

Česko. Zákon č. 152 ze dne 29. června 1995, kterým se mění a doplňuje zákon 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon České národní rady č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 189/1994 Sb., o vyšších soudních úřednících, a zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1995, částka 40, s. 1970-1981.

Česko. Zákon č. 257 ze dne 14. července 2000, o probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě). In *Sbírka zákonů České republiky*. 2000, částka 74, s. 3616-3621.

Česko. Zákon č. 6 ze dne 30. listopadu 2001 o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích). In *Sbírka zákonů České republiky*. 2002, částka 4, s. 162-215.

Česko. Zákon č. 218 ze dne 25. června 2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). In *Sbírka zákonů České republiky*. 2003, částka 79, s. 4030-4052.

Česko. Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009 trestní zákoník. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2009, částka 11, s. 354-464.

Česko. Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2012, částka 33, s. 1026-1368.

Rozsudky

Česko. Krajský soud v Brně. Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 16. února 1962, sp. zn. 2 To 41/62.

Česko. Nejvyšší soud v Brně. Usnesení Nejvyššího soudu v Brně ze dne 27. září 2006, sp. zn. 8 Tdo 1069/2006.

Česko. Nejvyšší soud v Brně. Usnesení Nejvyššího soudu v Brně ze dne 17. září 2008, sp. zn. 8 Tdo 1102/2008.

Česko. Nejvyšší soud v Brně. Usnesení Nejvyššího soudu v Brně ze dne 24. listopadu 2015, sp.zn. 8 Tdo 1383/2015.

Rakousko. Nejvyšší soud, sp. zn. 9 Os 184/74; 12 Os 61/81

Vybrané legislativní dokumenty – zákony Rakouska

Jugendgerichtsgesetz BGBl 599/1988, ve znění pozdějších předpisů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

Strafgesetzbuch BGBl 60/1974, ve znění pozdějších předpisů (trestní zákon).

Strafprozessordnung BGBl 631/1975, ve znění pozdějších předpisů (trestní řád).

Suchtmittelgesetz BGBl 112/1997, ve znění pozdějších předpisů (zákon o návykových látkách).

Strafvollzugsgesetz BGBl 144/1969, ve znění pozdějších předpisů (zákon o výkonu trestů).

Bewährungshilfegesetz BGBl 146/1969, ve znění pozdějších předpisů (zákon o probační službě).

Staatsanwaltschaftsgesetz, BGBl 164/1986, ve znění pozdějších předpisů (zákon státním zastupitelství).

Verordnung der Bundesministerin für Justiz über den Vollzug von Strafen und der Untersuchungshaft durch elektronech überwachten Hausarrest. BGBl II 279/2010 (vyhláška spolkové ministryně spravedlnosti o výkonu trestů a vyšetřovací vazby prostřednictvím elektronicky sledovaného domácího vězení)

Judikatura

R 41/1962

R 58/1968

R 45/1969

R 56/1973

R 22/1977-II.

R 5/1980

R 16/1988

R 51/1995

R 27/1997

R 50/1999-I,II

R 41/2002-II

R 19/2004-III

R 44/2005

R 37/2007

Internetové zdroje

Epravo.cz. *Vládní návrh zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů - důvodová zpráva.* [online]. [cit. 2017-11-21]. Dostupný z WWW: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/vladni-navrh-zakona-o-odpovednosti-mladeze-za-protipravni-ciny-a-o-soudnictvi-ve-vecech-mladeze-a-o-zmene-nekterych-zakonu-duvodova-zprava-20827.html>>

Evropská úmluva o ochraně lidských práv. *European Court of Human Rights.* [online]. [cit. 2017-05-11]. Dostupný z WWW: <http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_CES.pdf>

Unicef Česká republika. *Úmluva o právech dítěte.* [online]. [cit. 2018-04-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.unicef.cz/aktualne/82292-umluva-o-pravech-ditete>>

United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty („The Havana Rules“). *Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty.* [online]. [cit. 2018-04-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.unrol.org/files/TH007.PDF>>

United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice („The Beijing Rules“). *Office of the High Commissioner for Human Rights*. [online]. [cit. 2018-04-28]. Dostupný z WWW: <<http://www2.ohchr.org/english/law/pdf/beijingrules.pdf>>

Vězeňská služba České republiky. *Historie vězeňství*. [online]. [cit. 2018-03-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/historie-104/historie-vezenstvi.>>

MIKLAU, Roland. *25 Jahre Tatausgleich in Österreich*. [online]. [cit. 2018-05-27]. Dostupný z WWW: https://www.neustart.at/at/_files/pdf/webpublikationen/arbeitsfaelle/tatausgleich_nov2011.pdf?m=1354983302.

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 – Opatření ukládaná mladistvým za rok 2016 a 2017 62

Seznam grafů

Graf č. 1. – Výchovná opatření ukládaná mladistvým za rok 2016 a 2017 66
Graf č. 2. – Uložení probačního programu mladistvým za rok 2016 a 2017 za spáchaná provinění 70
Graf č. 3. – Ochranná opatření ukládaná mladistvým za rok 2016 a 2017 77
Graf č. 4. – Trestní opatření ukládaná mladistvým za rok 2016 a 2017 87
Graf č. 5 – Uložení obecně prospěšných prací mladistvým za rok 2016 a 2017 za spáchané provinění 90

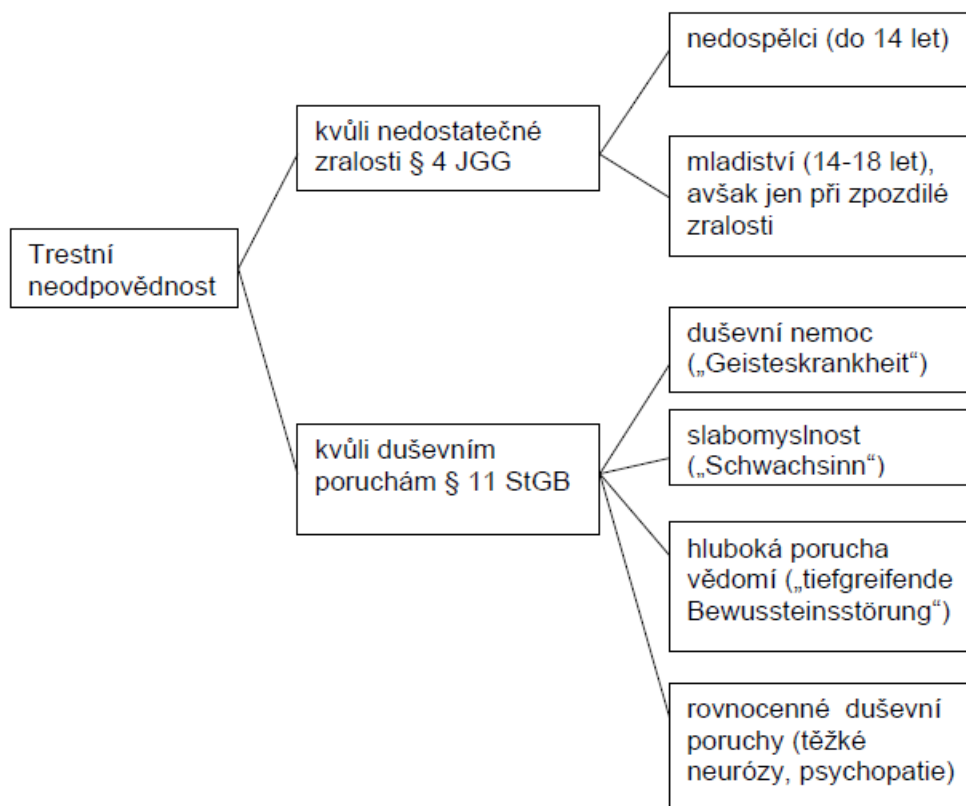
Přílohy

Příloha A – Dělení mladistvých v nápravně výchovných ústavech v 80. letech 20. stol.

1. skupina	Mladiství, u nichž je psychický vývoj v pásmu normality.
2. skupina	Mladiství, u nichž se objevuje delikvence.
3. skupina	Mladiství s poruchami rozumových schopností.
4. skupina	Mladiství s psychopatologickými poruchami osobnosti.
5. skupina	Mladiství, u nichž je delikventní chování zapříčiněno alkoholismem či toxikománií.
6. skupina	Mladiství, kteří jsou zařazeni do školského vzdělávacího střediska.

volně dle: Masteje (1988, s. 29)

Příloha B – Trestní neodpovědnost nedospělců a mladistvých dle rJGG

Kienapfel, D., Höpfel, F. (2012, s. 88-89)